

EU Kids Online'i Eesti 2018. aasta uuringu esialgsed tulemused

TARTU ÜLIKOOL
ühiskonnateaduste instituut

Euroopa Liit
Euroopa Sotsiaalfond

Eesti
tuleviku heaks

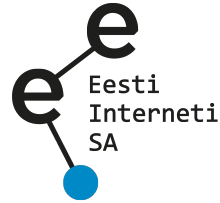
HARIDUS- JA
TEADUSMINISTEERIUM

JUSTIITSMINISTEERIUM

SOTSIAALMINISTEERIUM

Eesti
Interneti
SA

Toetajad: Eesti Interneti SA, Haridus- ja Teadusministeerium (Euroopa Sotsiaalfondist), Justiitsministeerium, Sotsiaalministeerium, Tartu Ülikooli ühiskonnateaduste instituut (uurimisprojektid PUT 44, rahastaja Eesti Teadusagentuur, ja IUT 20-38, rahastaja Haridus- ja Teadusministeerium)

Ühiskonnateaduste instituut
Tartu Ülikool
Lossi 36
51003 Tartu
<https://www.yti.ut.ee>

Autorid: Marit Sukk, Kadri Soo

Toimetajad: Veronika Kalmus, Roosmarii Kurvits, Andra Siibak

Keeletoimetaja: Lydia Raadik

Andmekoguja: Turu-uuringute AS (uuringujuht Vaike Vainu)

Viidata: Sukk, M., Soo, K. (2018). EU Kids Online'i Eesti 2018. aasta uuringu esialgsed tulemused. Kalmus, V., Kurvits, R., Siibak, A. (toim). Tartu: Tartu Ülikool, ühiskonnateaduste instituut.

ISBN 978-9985-4-1132-2 (pdf)

Sisukord

Tabelid ja joonised	4
Olulisimad tulemused	6
Laste internetikasutus ja -tegevused	6
Digitaalne kirjaoskus	6
Internetiriskid	7
Lapsevanemate praktikad ja sotsiaalne vahendamine	8
Sissejuhatus	10
1. Andmed ja andmeanalüüs	11
1.1. Uuringu sihtrühmad, valim ja andmekogumine	11
1.2. Andmete kaalumise	11
1.3. Uuringu piirangud ja probleemid	13
1.4. Andmeanalüüs	14
2. Internetikasutus ja -tegevused	15
2.1. Interneti kasutamise seadmed	15
2.2. Internetis veedetav aeg	17
2.3. Tegevused internetis	18
2.4. Kool ja internet	21
3. Digitaalne kirjaoskus	25
4. Internetiriskid	30
4.1. Lapsed ja internetiturvalisus	30
4.2. Häirivad internetikogemused	31
4.3. Toimetulek häirivate internetikogemustega	33
4.4. Kokkupuuted ohtudega internetis	34
4.5. Kokkupuuted seksuaalse sisuga	35
4.6. Kokkupuuted kahjuliku veebisisuga	39
4.7. Laste internetisuhtlus	41
4.8. Kiusamine ja küberkiusamine	45
4.9. Interneti liigkasutus	49
5. Lapsevanemate praktikad ja sotsiaalne vahendamine	50
5.1. Lapsevanemate internetikasutus ja digioskused	50
5.2. Võrguvanemlus	51
5.3. Vanemlik vahendamine	52
5.4. Lapsevanemate infovajadused	60
5.5. Õpetajad ja sõbrad laste internetikasutuse vahendajana	61
Kokkuvõte	64

Tabelid

Tabel 1.1. Üldkogumi jaotus (9–17-aastased) ja andmete kaalumine (%)	12
Tabel 2.1. Interneti kasutamise sagedus eri seadmetes (soo järgi)	16
Tabel 2.2. Interneti kasutamise sagedus eri seadmetes (vanuse järgi)	16
Tabel 2.3. Internetitegevused koolis 13–17-aastaste laste seas (kõnekeele järgi)	22
Tabel 2.4. Kooliga seotud internetitegevused väljaspool kooli 13–17-aastaste laste seas (vanuse järgi)	23
Tabel 2.5. Kooliga seotud internetitegevused väljaspool kooli 13–17-aastaste laste seas (kõnekeele järgi)	23
Tabel 4.1. Internetisuhtluse kogemused (vanuse järgi)	31
Tabel 4.2. Isikud, kellele laps rääkis häirivast internetikogemusest	33
Tabel 4.3. Lapse tegevused häiriva internetikogemuse puhul	34
Tabel 4.4. Kokkupuuted kahjuliku veebisisuga (vanuse järgi)	40
Tabel 4.5. Suhtlusviisid internetis (vanuse järgi)	42
Tabel 4.6. Suhtlusviisid internetis (kõnekeele järgi)	42
Tabel 4.7. Isikud, kellele laps küberkiusamisest rääkis	46
Tabel 5.1. Vanemate käitumine last puudutava sisu postitamisel	52

Joonised

Joonis 2.1. Interneti kasutamise sagedus eri seadmetes	15
Joonis 2.2. Internetis veedetud aeg tavalise koolipäeva jooksul (soo, vanuse ja kõnekeele järgi)	17
Joonis 2.3. Internetis veedetud aeg koolivabadel päevadel (soo, vanuse ja kõnekeele järgi)	18
Joonis 2.4. Tegevused internetis	19
Joonis 2.5. Tegevused internetis 13–17-aastaste laste seas	20
Joonis 2.6. Internetitegevused koolis 13–17-aastaste laste seas	21
Joonis 2.7. Internetitegevused koolis 13–17-aastaste laste seas (vanuse järgi)	21
Joonis 2.8. Kooliga seotud internetitegevused väljaspool kooli 13–17-aastaste laste seas	22
Joonis 3.1. Digitehnoloogia kasutamise oskused 11–17-aastaste laste seas	26
Joonis 3.2. Digitaalne pädevus 13–17-aastaste laste seas	27
Joonis 3.3. Nutiseadmete kasutamise oskused 13–17-aastaste laste seas	27
Joonis 3.4. Nõuannete vajamine netiturvalisuse ja digiosaluse kohta 13–17-aastaste laste seas	28
Joonis 3.5. Info saamine netiturvalisuse ja digiosaluse kohta koolitustelt või koolist 13–17-aastaste laste seas	28
Joonis 4.1. Internetisuhtluse kogemused	30
Joonis 4.2. Häirivad internetikogemused (laste ja nende vanemate hinnangul; soo, vanuse ja kõnekeele järgi)	32
Joonis 4.3. Häirivate internetikogemuste sagedus (laste ja nende vanemate hinnangul)	33
Joonis 4.4. Kokkupuuted internetiohtudega	34
Joonis 4.5. Vanemate informeeritus laste kokkupuudetest internetiohtudega	35
Joonis 4.6. Seksuaalse alatooniga pildimaterjali nägemine (soo, vanuse ja kõnekeele järgi)	36
Joonis 4.7. Seksuaalse alatooniga pildimaterjali nägemise sagedus eri kanalites	36

Joonis 4.8. Seksuaalse alatooniga pildimaterjal internetis ja sellesse suhtumine 13–17-aastaste laste seas	37
Joonis 4.9. Vanemate informeeritus sellest, kas nende laps on internetis näinud seksuaalse sisuga pildimaterjali (soo, vanuse ja kõnekeele järgi)	38
Joonis 4.10. Seksuaalse sisuga sõnumite saamine 11–17-aastaste laste seas (laste ja nende vanemate hinnangul; soo, vanuse ja kõnekeele järgi)	39
Joonis 4.11. Kokkupuuted kahjuliku veebisisuga	40
Joonis 4.12. Vanemate informeeritus laste kokkupuudetest kahjuliku veebisisuga	41
Joonis 4.13. Suhtlusviisid internetis	42
Joonis 4.14. Võõra inimesega suhtlemine internetis (soo, vanuse ja kõnekeele järgi)	43
Joonis 4.15. Internetituttavaga silmast silma kohtumine (soo, vanuse ja kõnekeele järgi)	44
Joonis 4.16. Vanemate informeeritus sellest, kas laps on internetis võõra inimesega suhelnud ja internetituttavaga silmast silma kohtunud	44
Joonis 4.17. Kiusamise kogemine (soo, vanuse ja kõnekeele järgi)	45
Joonis 4.18. Kiusamise kogemise sagedus	45
Joonis 4.19. Küberkiusamise eri viiside kogemine	46
Joonis 4.20. Teiste kiusamine (soo, vanuse ja kõnekeele järgi)	47
Joonis 4.21. Vanemate informeeritus laste kokkupuudetest küberkiusamisega	47
Joonis 4.22. Küberkiusamise pealtnägemine 11–17-aastaste laste seas (soo, vanuse ja kõnekeele järgi)	48
Joonis 4.23. Interneti liigkasutamine 11–17-aastaste laste seas	49
Joonis 5.1. Vanemate oskused digitehnoloogia kasutamisel	51
Joonis 5.2. Info avaldamine ilma loata 11–17-aastaste laste hinnangul	52
Joonis 5.3. Vanemate aktiivsed vahendamistegevused	53
Joonis 5.4. Vanemate aktiivsed vahendamistegevused laste hinnangul	54
Joonis 5.5. Laste ja vanemate internetiteemaline suhtlus vanemate hinnangul	55
Joonis 5.6. Laste ja vanemate internetiteemaline suhtlus laste hinnangul	55
Joonis 5.7. Vanemate piirangud laste internetitegevustele	56
Joonis 5.8. Vanemate piirangud laste internetitegevustele laste hinnangul	56
Joonis 5.9. Piirav ja tehniline vanemlik vahendamine	57
Joonis 5.10. Laste teadlikkus piiravast ja tehnilisest vanemlikust vahendamisest	58
Joonis 5.11. Vanemlik järelkontroll laste internetitegevuste üle	58
Joonis 5.12. Vanemlik järelkontroll laste internetitegevuste üle 13–17-aastaste laste hinnangul	59
Joonis 5.13. Vanemate teadmised laste internetitegevustest 13–17-aastaste laste hinnangul	59
Joonis 5.14. Vanemliku juhendamise ignoreerimine	60
Joonis 5.15. Vanemate tegelikud ja eelistatud infokanalid turvalise internetikasutuse kohta	61
Joonis 5.16. Õpetajate juhendamistegevused laste hinnangul	62
Joonis 5.17. Sõprade juhendamistegevused laste hinnangul	62

Olulisimad tulemused

Laste internetikasutus ja -tegevused

- Interneti kasutamine on muutunud Eesti laste igapäevaelu lahutamatuks osaks: 9–17-aastastest lastest 97% kasutab internetti iga päev vähemalt ühest seadmest. Aastal 2010 kasutas internetti iga päev või peaaegu iga päev 82% Eesti lastest, seega on laste internetikasutamise sageduses toimunud kaheksa aastaga märgatav kasv.

- Enim kasutavad lapsed internetti mobiil- või nutitefonis, millest on saanud laste asendamatud igapäevased kaaslased. Kui 2010. aastal käis mobiiltelefoniga internetis 31% Eesti lastest, siis nüüd on see arv peaaegu kolm korda suurem, 86%. Vanemad lapsed (13–17-aastased) kasutavad mobiil- või nutitelefoni internetis käimiseks rohkem kui nooremad lapsed (9–12-aastased). Tüdrukud kasutavad mobiil- ja nutitelefoni internetis käimiseks rohkem kui poisid; viimased seevastu kasutavad tüdrukutest enam laua- või sülearvutit.

- Suur osa küsitluses osalenud lastest (41%) veedab koolipäeval internetis umbes 2–3 tundi. Poisid veedavad nii kooli- kui ka puhkepäeval internetis rohkem aega kui tüdrukud. Vanemad lapsed (13–17-aastased) veedavad tavalisel koolipäeval internetis rohkem aega kui nooremad (9–12-aastased). Venekeelsetest peredest pärit lapsed kasutavad tavalisel koolipäeval internetti veidi kauem kui eestikeelsetest peredest pärit lapsed.

- Laste hulgas kõige populaarsemad igapäevased netitegevused on seotud meelelahutusega: videote vaatamine (80%), muusika kuulamine (69%) ja *online*-mängude mängimine (41%). Olulisel kohal on laste jaoks ka suhtlus ja sotsiaalvõrgustikud.

- Internetist on laste jaoks saanud oluline osa õppeprotsessist – nii koolis kui ka kodus kasutavad lapsed internetti millegi kordamiseks või harjutamiseks ja kirjatööde tegemiseks, aga ka koolikaaslastega suhtlemiseks ning info saamiseks (näiteks kooli veebilehelt).

Digitaalne kirjaoskus

- Laste digitaalne kirjaoskus on nende endi hinnangul üldjoontes hea. Enamik 11–17-aastaseid lapsi oskab eemaldada inimesi kontaktide nimekirjast (93%), salvestada pilte (91%) ja installida äppe (90%). Samuti oskavad lapsed hoolt kanda enda turvalisuse eest (teavad, millist infot jagada, oskavad muuta oma privaatsusseadeid jm).

- Nutiseadmete kasutamise oskus on Eesti noorte seas nende endi hinnangul ka head.

- Eesti noored tunnevad end internetis enesekindlalt, vajades nõuandeid internetis tegutsemiseks enda hinnangul võrdlemisi vähe.

- Digitaalset kirjaoskust edendatakse nii koolides kui ka koolitustel – üle poole uuringus osalenud noortest on vähemalt mõnel korral või sagedamini saanud infot küberturvalisuse, teiste aitamise, internetis isikliku teabe jagamise ja võõrastega suhtlemise kohta.

Internetiriskid

- Üldjoontes peavad Eesti lapsed internetti turvaliseks: umbes kolm neljandikku küsitluses osalenutest leidis, et tunneb end internetis kas alati või sageli turvaliselt. Samas suhtub suurem osa lastest suhtlusesse internetis ettevaatlikult, näiteks 66% lastest ei räägi internetis enda kohta seda, mida nad silmast silma suheldes teistele ei räägiks.

- Lapsevanemad ei ole alati teadlikud oma lapse kokkupuudetest häiriva veebisisuga. Mida vanem on laps, seda vähem teab vanem tema internetis kogetust – näiteks on 15–17-aastastest lastest 30% viimase 12 kuu jooksul näinud internetis midagi häirivat, ehkki sellest teadis ainult 13% vanematest.

- Lapsed pöörduvad internetiga seotud muredest rääkimiseks sõprade (41%) ja vanemate (40%) poole. Samas hoidis tervelt 27% lastest, kes on internetis midagi häirivat näinud, selle enda teada.

- Lapsed puutuvad internetis kokku eri ohtudega. Enim on probleeme põhjustanud mõne seadme (telefoni, arvuti vm) nakatumine viirusesse (15%), salasõnade ja isikuandmete väärkasutus (5%) ning raha kulutamine *online*-mängudes ja rakendustes (5%). Vanemad ei ole nendest olukordadest tihti aga teadlikud.

- Neljandik lastest on viimase 12 kuu jooksul kokku puutunud seksuaalse sisuga – poisid veidi rohkem kui tüdrukud (vastavalt 26% ja 22%). Seksuaalse alatooniga pildimaterjali nägemine kasvab vanusega: kui 9–10-aastastest on sellist materjali näinud üksnes 9%, siis 15–17-aastastest juba 44%. Ligi pooled pornograafilist materjali näinud lastest on sellega kokku puutunud vastavasisulistel veebilehtedel.

- Seksisõnumite saamine ja saatmine on laste seas vähelevinud. 11–17-aastastest lastest on viimase 12 kuu jooksul selliseid sõnumeid saanud 11%. Sõnumite saatmisega on 763 küsitluses osalenud 11–17-aastasest lapsest kokku puutunud ainult 23 last.

- Laste kokkupuuted kahjuliku sisuga veebilehtedega on pigem harvad. Viimase aasta jooksul on lapsed enim kokku puutunud ründava sisuga veebilehtedega (35% on selliseid lehti näinud mõni kord või sagedamini) ja saitidega (28%), kus räägitakse viisidest, kuidas endale füüsilist valu tekitada või end vigastada. Mida vanem on laps, seda sagedamini on ta kahjuliku sisuga veebilehtedega kokku puutunud. Vanemate informeeritus laste kokkupuudetest kahjuliku veebisisuga erineb märgatavalt laste vastustest oma kogemuste kohta. Üle neljandiku vanematest arvab, et tema laps ei ole kahjuliku sisuga materjali internetis näinud.

- Laste internetisuhtlust iseloomustab eelkõige uute sõprade ja kontaktide otsimine. Vanemad lapsed käituvad internetis riskialtimalt kui nooremad. Näiteks on 13–17-aastastest lastest 36% vähemalt kord kuus otsinud internetist uusi sõpru ja kontakte, samal ajal kui 9–12-aastastest on seda teinud ainult 14%.

- Ligi pooled (46%) uuringus osalenud lastest on internetis suhelnud kellegagi, keda nad ei ole kunagi silmast silma kohanud. Lapsi, kes on võõrastega internetis suhelnud, on poiste hulgas rohkem kui tüdrukute seas. Võõrastega suhtlevad rohkem vanemad lapsed (13–17-aastased). Lapsevanemad seevastu peavad laste netituttavatega suhtlemist küllaltki vähetõenäoliseks: 28% vanematest teadis, et tema laps on viimase 12 kuu jooksul suhelnud internetis inimesega, keda ei ole kunagi silmast silma näinud.

- Koguni 33% nendest Eesti lastest, kes on kunagi internetis võõra inimesega suhelnud, on selle inimesega ka silmast silma kohtunud. Tüdrukud on altimad internetituttavaga kohtuma kui poisid – enda sõnul on seda teinud 39% tüdrukutest ja 29% poistest. Vanemad lapsed (13–17-aastased) on

varmamad internetituttavaga silmast silma kohtuma kui nooremad (9–12-aastased), need näitajad on vastavalt 39% ja 19%.

- Viimase 12 kuu jooksul on 23% küsitluses osalenud lastest kogenud kiusamist. Kiusamist esineb enim silmast silma kohtudes – just sel viisil puutus kiusamisega mõni kord või sagedamini kokku 77% nendest, kes on viimase aasta jooksul kiusamist kogenud. Veidi vähem on lapsed kogenud kiusamist telefoni teel või internetis (67%). Viimase 12 kuu jooksul on küberkiusamist pealt näinud 40% uuringus osalenud lastest. Märkimisväärne arv (36%) lastest, kes on küberkiusamist kogenud, ei räägi sellest kogemusest kellelegi.

- Üks internetiga seotud riske on kindlasti selle liigkasutus: 62% uuringus osalenud 11–17-aastastest lastest nõustus väitega, et oli veetnud viimase 12 kuu jooksul mõnel korral internetis aega ka siis, kui see tegelikult enam huvi ei pakkunud.

Lapsevanemate praktikad ja sotsiaalne vahendamine

- Ka Eesti lapsevanemad on aktiivsed internetikasutajad: 95% küsitluses osalenud vanematest kasutab internetti iga päev või peaaegu iga päev.

- Eesti lapsevanemad on võrdlemisi enesekindlad internetikasutajad: 79% küsitlusele vastanutest leidis, et teab interneti kasutamise kohta palju. Samas usuvad vanemad, et nende laps on internetis neist veelgi osavam: üksnes pooled vanematest leidsid, et teavad internetist rohkem kui nende laps.

- Küsitluses osalenud vanemad ei jaga internetis üldjuhul enda lapse kohta käivat sisu – seda teeb kord kuus või tihedamini 17% vanematest, 49% ei tee seda peaaegu mitte kunagi ja 32% mitte kunagi. Küll aga on iga viies 11–17-aastane laps puutunud kokku sellega, et sõbrad temast midagi loata internetti postitavad.

- Eesti lapsevanemad on aktiivsed laste internetikasutuse ja -turvalisuse vahendajad. Nii tões enamik (92%) küsitluses osalenud lapsevanematest, et vestlevad lapsega sellest, mida too internetis teeb, või annavad nõu turvaliseks internetikasutuseks (59%). Seevastu lapsed ise hindavad enda vanemate aktiivsust nende internetikasutuse vahendamisel märkimisväärselt tagasihoidlikumaks. Näiteks ainult 54% lastest leidis, et vanem räägib temaga mõnikord või sageli sellest, mida ta internetis teeb. Seega ei ole lapsed ega nende vanemad ühel nõul selles, kui sageli vanemlik vahendamine toimub.

- Lastevanemate suhtumine laste internetitegevustesse on erinev: on tegevusi, mida lapsed tohivad vanemate sõnul teha kogu aeg, ja on tegevusi, mida lapsed tohivad teha üksnes vanema nõusolekul või juhendamisel. Kõige kriitilisemalt suhtuvad vanemad laste sotsiaalmeedia kasutusse ja eri mängude mängimisse – nende tegevuste tegemiseks on paljudel juhtudel vajalik vanema luba (vastavalt 54% ja 50%).

- Kõige levinum piirava vahendamise praktika vanemate hulgas on lapse internetikasutuse ajaline piiramine, mida rakendab enda sõnul 63% vanematest. Laste hinnangul on rakendab internetikasutuse ajalisi piiranguid seevastu üksnes 37% vanematest.

- Tehnoloogiliste vahendite roll piiravas vahendamises jääb eesti vanemate puhul võrdlemisi väikeseks – näiteks ainult 22% vanematest kasutab tehnoloogiat oma lapse asukoha jälgimiseks ning 21% monitoorib veebilehti ja rakendusi, mida laps on kasutanud. Kõige aktiivsemalt hoiavad vanemad silma peal lapse profiilil sotsiaalmeedias või mõnes veebikogukonnas – sellise monitoorimisega tegelevad pooled uuringus osalenud vanematest. Seevastu ei ole noored vanemate jälgimisest

kuigivõrd teadlikud: ainult 22% uuringus osalenud 13–17-aastastest arvas, et nende vanemad jälgivad mõnikord või sagedamini nende kasutajaprofiile (nt sotsiaalmeedias).

- Enamik lapsi (68%) leiab, et vanemad teavad piisavalt sellest, millega nad internetis tegelevad; üksnes 8% lastest soovib, et vanem huvituks tema netitegevustest tunduvalt vähem; ja ainult 3% tahab, et vanem tunneks pisut rohkem huvi tema internetitegevuste vastu.

- Lapsed ignoreerivad üsna sageli seda, mida vanemad neile interneti kasutamise kohta räägivad: 39% lastest tunnistas, et ignoreerib vanemate räägitut mõnikord või sagedamini. Kõige sõnakuulelikumad on enda sõnul 11–12-aastased, kellest 56% ei ignoreeri kunagi vanemate õpetussõnu.

- Turvalise internetikasutamise ja ettevaatusabinõude kohta saab enamik lapsevanemaid (85%) nõuandeid oma perekonnalt ja sõpradelt – see on ühtlasi vanemate hulgas kõige eelistatum teabe saamise viis. Ka meedia mängib olulist rolli lapsevanematele info jagamises: 81% vanematest nimetas olulise infoallikana televisiooni, raadiot, ajalehti ja ajakirju. Ligi kaks kolmandikku (63%) vanematest saab nii infot kui ka nõuandeid interneti kohta enda lapselt, samal ajal kui veelgi suurem osa vanemaid (79%) sooviks edaspidi lapsega sel teemal suhelda. Kõige vähem saavad lapsevanemad enda sõnul turvalise internetikasutuse asjus abi riiklikelt institutsioonidelt, näiteks kohalikult omavalitsuselt (16%). Samas on ootused nõuannete ja informatsiooni saamiseks riiklikelt ja kohalikelt asutustelt tunduvalt suuremad: tervelt 41% saaks heal meelel sellekohast teavet just valitsuselt või kohalikult omavalitsuselt.

- Õpetajate juhendamistegevuste hulka kuuluvad laste hinnangul kõige rohkem selgitavad ja nõuandvad tegevused: 64% lastest leidis, et nende õpetaja on mõnikord või sagedamini andnud soovitusi turvaliseks internetikasutuseks, ja 54% laste väitel on õpetaja selgitanud, kuidas internetis teistega käituda. Õpetajate roll internetis häiriva sisuga kokku puutunud lastele abi osutamisel on üpris tagasihoidlik (31%).

- Sõprade roll internetikasutuse vahendajana on laste hinnangul üldjoontes väike. Ligi kaks kolmandikku lastest pole mitte kunagi või peaaegu mitte kunagi saanud sõpradelt nõuandeid (näiteks internetis teistega käitumise või heade ja halbade veebilehtede kohta). Sõprade roll on suurim olukordades, kui lapsel on vaja internetis midagi keerukat teha või sealt midagi leida: 64% küsitluses osalenud lastest sõnas, et sõbrad on teda selles mõnikord või sagedamini toetanud.

Sissejuhatus

Internet, nutitelefonid ja muu *online*-tehnoloogia on saanud igapäevaelu lahutamatuks kaaslaseks – seepärast on küsimused nende nähtuste sotsiaalsete mõjude ja tagajärgede kohta üha aktuaalsemad. Lapsed, noored ja nende perekonnad on tihtipeale need, kes hakkavad uut tehnoloogiat esimesena kasutama, saades nii kasu uutest võimalustest, mida pakuvad internet, sotsiaalmeediaportaamid, *online*-mängud jms. Samal ajal puutuvad nad kokku eri riskidega, millest tulenev kahju ja sellega toimetuleku võimalused pidevalt muutuvad. EU Kids Online'i uuringu eesmärk on selgitada välja laste ja nende vanemate internetikasutamise harjumused, digipädevus, teadlikkus internetikasutamise seotud riskidest ning oskused neid ohte vältida.

Võrgustik EU Kids Online koondab üle 30 Euroopa riigi teadlased, kes tegelevad eelkõige laste ja noorte uue meedia kasutamise uurimisega. Eestis korraldati EU Kids Online'i küsitlusuuring esimest korda aastal 2010 ning teist korda aastal 2018. Aruanne põhineb 2018. aasta uuringul, mille ettevalmistamine algas 2017. aasta novembrikuus – see tähendas küsimustiku tõlkimist, kohendamist, konsultatsioone rahastajatega ja katsetamist.

Küsimustikud tõlgiti ja kohandati EU Kids Online'i rahvusvahelise uurimisrühma soovitusi ja juhtnööre järgides. Küsimustikud tõlkisid eesti keelde Tartu Ülikooli EU Kids Online'i uurimisrühma liikmed Veronika Kalmus, Maria Murumaa-Mengel, Andra Siibak, Kadri Soo ja Kairi Talves ning vene keelde Valeria Jakobson. Tõlked vaatas üle ka Turu-uuringute AS. 2010. aasta uuringust pärinevate küsimuste tõlkeid ei muudetud, et tagada mõlema aasta küsitluse tulemuste võrreldavus. Kõigis vanuserühmades kasutati samu küsimuste sõnastusi.

Kognitiivse katsetamise tegid Tartu Ülikooli teadlased Kadri Soo ja Kairi Talves. Küsimustikke katsetati väikesel laste valimil ($n = 4$), esindatud olid kõik kolm vanuserühma. Erilist tähelepanu pöörati küsimustiku täitmisele kuluvale ajale ja küsimuste sõnastuse mõistmisele. Katsetamisel hinnati, kuivõrd kattub küsimustikus kasutatud tehnoloogia ning interneti ja võrgutegevusega seotud terminoloogia laste enda sõnavaraga. Kognitiivse katsetamise tulemusel tehti küsimustikku mitu muudatust (eelkõige küsimustiku pikkuses).

Küsitlus toimus vahemikus 31. mai kuni 9. juuli 2018. Küsitluse korraldas riigihankekonkursi võitnud Turu-uuringute AS (uuringujuht Vaike Vainu). Sama firma kogus andmed ka 2010. aastal. Uuringut rahastasid viis institutsiooni: Eesti Interneti SA, Haridus- ja Teadusministeerium (Euroopa Sotsiaalfondist), Justiitsministeerium, Sotsiaalministeerium ja Tartu Ülikooli ühiskonnateaduste instituut (uurimisprojekt PUT 44, mida rahastas Eesti Teadusagentuur, ning IUT 20-38, mida rahastab Haridus- ja Teadusministeerium).

See aruanne toob lugejani esialgsed tulemused, mida on võimaluse korral võrreldud ka 2010. aasta uuringu tulemustega. Andmete põhjalikum analüüs, rahvusvaheline võrdlus, tulemuste tutvustamine ja soovitude väljatöötamine koos huvirühmade esindajatega seisab uurimisrühmal veel ees.

1. Andmed ja andmeanalüüs

1.1. Uuringu sihtrühmad, valim ja andmekogumine

Uuringu sihtrühma kuulusid 9–17-aastased Eesti lapsed, kes kasutavad interneti, ja nende vanemad.

Rahvastikuregistri andmete põhjal moodustati 5000 9–17-aastasest lapsest (ja nende vanemast) koosnev valim. Vastajad leiti juhuvaliku alusel. 5000 indiviidist koosnenud valim jagati omakorda kahte ossa: põhivalim (2773 inimest) ja lisavalim (2227 inimest). Kokku võeti küsitlusperioodi jooksul ühendust 3120 inimesega. Kavandatud valimimaht oli 1000 last ja 1000 vanemat ning lõplikusse valimisse kuulus mõlemas sihtrühmas 1020 vastajat.

Enne küsitlusperioodi algust saadeti põhivalimisse kuulunud inimestele infokiri, mis sisaldas teavet uuringu eesmärgi, valimi moodustamise põhimõtete, osalejate konfidentsiaalsuse tagamise, küsitluse kuupäevade ja pikkuse kohta ning uuringufirma kontaktandmeid.

Vastajate valikul lähtusid küsitlajad ka kvootidest:

- 1) elukoht: maakond, asustuspätkond (linn/maa), linnaosa (Tallinnas). Valimi territoriaalne mudel on koostatud Eesti Statistikaameti rahvastikustatistika andmebaasi alusel 2017. aasta 1. jaanuari seisuga (9–17-aastaste statistika);
- 2) laste vanuserühm (ligikaudu 50% vastajatest pidid olema sündinud aastatel 2000–2004 ja umbes 50% aastatel 2005–2009 laste sihtrühma vanuselise jaotuse kohaselt ametlikus statistikas).

Igas majapidamises intervjueriti kahte inimest: üht last vanuses 9–17 aastat ja tema vanemat (või hooldajat). Vastaja valikukriteeriumid olid järgmised.

Lapsed vanuses 9–17 aastat. Uuringus küsitleti ainult valimisse sattunud lapsi. Laste asendamine (nt õe-venna küsitlemine samast leibkonnast) ei olnud lubatud. Lapsed, kes ei olnud kasutanud interneti vähemalt korra viimase kolme kuu jooksul, jäeti valimist välja.

Valimisse sattunud laste vanemad või hooldajad. Igas majapidamises intervjueriti üht vanemat. See ei olnud ilmtingimata sama inimene, kelle kontaktid Rahvastikuregistrilt saadi. 92% kodudest intervjueriti lapse ema ja 6% kodudest lapse isa. Ülejäänud majapidamistes vastasid küsitlusele kasuema/kasuisa (0,4%), õde-vend (0,6%), vanavanem (0,6%), mõni teine sugulane (0,2%) või lapsega mitte suguluses olev inimene (0,2%).

Küsitlus korraldati vastajate kodudes silmast silma struktureeritud intervjuu (ingl *computer-assisted-personal-interviewing*, CAPI) või arvutis iseseisvalt täidetava ankeedina (ingl *computer-assisted-self-interviewing*, CASI). Andmekogumiseks kasutati tahvelarvuteid. Enamikul vastajatest ei olnud probleeme tahvelarvutite kasutamisega ja nad olid nõus küsitlust iseseisvalt täitma (CASI-t kasutati 76% laste ning 84% vanemate puhul).

1.2. Andmete kaalumise

Andmeid kaalus Turu-uuringute AS. Kaalumudel põhines Eesti Statistikaameti rahvastikustatistika andmebaasil 2017. aasta 1. jaanuari seisuga (9–17-aastased). Ametliku statistika järgi oli sihtrühma

Tabel 1.1. Üldkogumi jaotus (9–17-aastased) ja andmete kaalumise (%)

	Üldkogumi jaotus (Eesti Statistikaamet, 01.01.2017)	Kaalumata andmed	Kaalatud andmed
Sugu			
Poisid	51,4	51,1	51,4
Tüdrukud	48,6	48,9	48,6
Vanuserühm			
9–10-aastased	25,1	26,8	25,2
11–12-aastased	23,1	21,2	23,1
13–15-aastased	31,3	30,3	31,4
16–17-aastased	20,4	21,6	20,4
Piirkond			
Põhja-Eesti	48,9	48,6	48,9
Lääne-Eesti	11,0	9,5	9,5
Kesk-Eesti	7,2	8,1	8,1
Kirde-Eesti	10,4	10,1	10,1
Lõuna-Eesti	22,5	23,7	23,7
Asustuspiirkond			
Tallinn	29,5	28,2	29,5
Põhja-Tallinn	3,5	2,8	3,5
Haabersti	3,4	2,7	3,4
Kesklinn	4,1	4,7	4,1
Kristiine	2,1	1,6	2,1
Lasnamäe	7,7	6,8	7,7
Pirita	1,6	1,3	1,6
Mustamäe	3,8	5,0	3,9
Nõmme	3,3	3,3	3,3
Teised linnad	36,7	41,1	36,8
Maapiirkonnad	33,8	30,7	33,7
Ankeedi keel			
Eesti	74,3	79,2	74,3
Vene	25,7	20,8	25,7

(9–17-aastased) suurus 117 980 inimest (01.01.2017). Kuna leidis lapsi, kelle elukohta (maakond või asustuspiirkond) kohta puudusid ametlikud andmed, põhines kaalumudel 117 948 inimesel (32 lapse elukoht oli ametlikel andmetel teadmata).

Andmete kaalumiseks kasutati järgmiseid tunnuseid.

- 1) sugu (poiss, tüdruk);
- 2) vanus (9–10; 11–12; 13–15; 16–17);
- 3) elukoht:
 - a) piirkond (põhines NUTS III territoriaaljaotusel);
 - b) asustuspiirkond (linn/maa);
 - c) linnaosa Tallinnas;
- 4) intervjuu keel – kuna paljud vene keelt kõnelenud lapsed pidasid end eestlaseks, ei vastanud valimi jaotus rahvuse järgi ametlikele andmetele. Seetõttu kasutati kaalumisel rahvuse tunnuse asemel ankeedi keelt:
 - a) eesti keel (eesti rahvus);
 - b) vene keel (teised rahvused).

Samad kaalud omistati laste ja vanemate andmefailile. Kaalumata ja kaalutud andmetest annab ülevaate tabel 1.1.

Andmete kaalumine ei avaldanud valimi jaotusele olulist mõju soo, vanuse, piirkonna ja linnaosa puhul, ent mõjutas jaotust keele/rahvuse (kaalumata andmefailis olid eestlased üleesindatud ja teised rahvused alaesindatud) ning asustuspiirkonna puhul (linnapiirkonnad olid kaalumata andmefailis rohkem esindatud kui maapiirkonnad).

1.3. Uuringu piirangud ja probleemid

Tulemuste tõlgendamisel tuleb silmas pidada, et uuring ei hõlma kõiki Eestis elavaid 9–17-aastaseid lapsi. Valim moodustati Rahvastikuregistri alusel, mis koondab kõiki Eestis alaliselt elavaid inimesi (need, kel elamisluba puudub, registris ei kajastu). Varasemate küsitluste andmetel on ligikaudu 15% Rahvastikuregistris olevatest inimestest – peamiselt need, kes ei ole märkinud oma tegelikku elukohta – küsitlemiseks sobimatud.

Valim koostati 9–17-aastaste laste vanemate üldkogumi põhjal. Nii jäid välja lastekodudes ja asenduskodudes elavad lapsed. Peale selle leidis rühmi, mis kaasati küll valimisse, aga jäeti küsitlustöö käigus kõrvale (vastaja valikukriteeriumite ja teiste piirangute pärast):

- 1) lapsed, kes ei olnud viimase kolme kuu jooksul internetti kasutanud (13 juhtumit);
- 2) lapsed, kelle registreeritud elukoht oli Eesti, aga kes elasid välismaal (täpne arv teadmata, sest nende perekondadega ei saadud tihti ühendust);
- 3) vaimse või füüsilise puudega lapsed või pikaajalist haigust põdevad lapsed, kelle seisund ei võimaldanud neil küsitluses osaleda (18 juhtumit);
- 4) lapsed, kes ei rääkinud ei eesti ega vene keelt (5 juhtumit);
- 5) lapsed, kes olid saanud 18-aastaseks enne intervjuueerija külaskäiku (6 juhtumit).

Peamine küsitlusperioodi ajal üles kerkinud probleem oli suur keeldumiste arv. Osalemisest loobumist põhjendati järgmiselt:

- 1) huvi- või ajapuudus – üldiselt ei tuntud küsitlustes osalemise vastu huvi. Vahel oli vanem küll huvitatud küsitluses osalema, ent (teismeeas) laps ei olnud (ja vastupidi). Probleemiks osutus ka laste intervjuu pikkus – inimestele anti teada, et lapse intervjuu kestab ligikaudu 30–60 minutit (olenevalt lapse vanusest), ja seda peeti liiga pikaks;
- 2) potentsiaalsed vastajad ei olnud terve küsitlusperioodi jooksul kättesaadavad. Küsitlusperioodi ajastus ei olnud parim: perioodi alguses (maikuu lõpp) olid paljud lapsed hõivatud eksamitega, hiljem algas koolivaheaeg/puhkus ja inimesed polnud kodus.

Laste intervjuu pikkus oli üks peamisi väljakutseid. Küsimuste arv sõltus lapse vanusest: kõige lühemat versiooni kasutati 9–10-aastastega ja kõige pikemat 13–17-aastastega. Sellest hoolimata oli intervjuu mediaanpikkus eri vanuserühmades sarnane, sest vanemad lapsed täitsid küsimustikku kiiremini kui nooremad (kellel oli suuremaid raskusi lugemise ja küsimustest arusaamisega). Laste intervjuude mediaanpikkus oli 42 minutit (kõige lühem intervjuu kestis 8 minutit ning kõige pikem 3 tundi ja 28 minutit). Intervjuud vanematega olid lühemad: mediaanpikkus oli 19 minutit, kõige lühem kestis 5 minutit ning kõige pikem 1 tund ja 51 minutit.

Kui võrrelda lõpetatud intervjuude arvu koguvalimiga, oli vastamise määr 32,6%. Võttes arvesse küsimustiku pikkust ja küsitlusperioodi ajastust (juuni–juuli), on see ootuspärane tulemus.

1.4. Andmeanalüüs

Andmete analüüsimiseks kasutati SPSS-i tarkvara. Statistiliselt olulisi erinevusi rühmade (näiteks eesti ja vene keelt rääkivate laste, poiste ja tüdrukute, eri vanuserühmade) vahel kontrolliti Crameri V ja t -testi abil. Rühmade erinevused on tekstis esitatud ainult siis, kui need osutusid statistiliselt oluliseks. Kõikide tunnuste puhul (nt vanemlik vahendamine) pole neid vaadeldud – seda on õigem teha koondtunnuste ehk indeksite põhjal, mis jääb edasiste analüüside objektiks.

Arvude ümardamise tõttu ei ole joonistel-tabelites vastusevariantide summa alati täpselt 100 protsenti.

Aruandes on tsitaatidena kasutatud ka laste vastuseid avatud ankeediküsimustele, illustreerimaks kvantitatiivse analüüsi tulemusi. Edasised analüüsid (sh avatud küsimuste vastuste analüüs, indeksite loomine, tunnuste seoste uurimine, mitmemõõtmelised analüüsid) esitame tulevastes teaduspublikatsioonides, temaatilistes aruannetes ja ettekannetes.

2. Internetikasutus ja -tegevused

Interneti kasutamine on muutunud Eesti laste igapäevaelu lahutamatuks osaks: 9–17-aastastest lastest 97% kasutab internetti vähemalt ühest seadmest iga päev. Aastal 2010 tegi seda iga päev või peaaegu iga päev 82% Eesti lastest, mistõttu võib väita, **et laste internetikasutamise sageduses on kaheksa aastaga toimunud märgatav kasv**. Eesti lapsed on ka usinad sotsiaalmeedia või mõne mängukeskkonna kasutajad: 90%-l küsitletud 13–17-aastastest lastest on mõnes keskkonnas konto; 2010. aastal oli mõnes portaalis registreeritud 71% Eesti lastest.

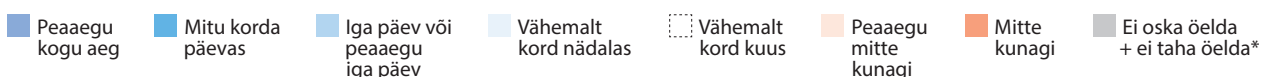
2.1. Interneti kasutamise seadmed

Enim kasutavad lapsed internetti **mobiil- või nutitelemis**: 86% vastanutest teeb seda peaaegu iga päev või sagedamini (joonis 2.1). Sagedasti kasutatakse internetti ka **laua- või sülearvutis** (67% vastanutest vähemalt kord nädalas või tihemini) ja **televisoris** (64% vastanutest vähemalt kord nädalas või tihemini), mis ületab kasutussageduselt näiteks **tahvelarvutit** (ainult 26% vastanutest vähemalt kord nädalas või tihemini). Mängukonsoole, nutikelli, mänguasju ja muid seadmeid, mis ühenduvad internetti, kasutatakse harva või sootuks mitte kunagi.

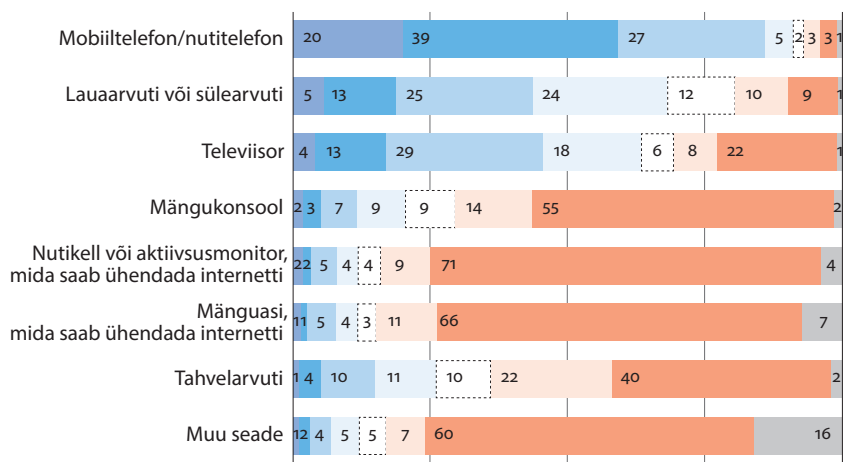
2010 vs. 2018. 2010. aastal käis mobiiltelefoniga internetis 31% Eesti lastest. Nüüd on see osakaal peaaegu kolm korda suurem, 86%. Seega on mobiil- ja nutitelemis saanud lastele igapäevaseks asendamatuks kaaslaseks.

Joonis 2.1. Interneti kasutamise sagedus eri seadmetes

Kõik lapsed (N = 1020), %

Küsimus ankeedis: 7. Kui sageli kasutate internetti järgmistes seadmetes?

* „Ei taha öelda“ osakaal on kõigil juhtudel alla 1%.

Tabel 2.1. Interneti kasutamise sagedus eri seadmetes (soo järgi)

Kõik lapsed (N = 1020), %. Sinisel taustal on statistiliselt olulised erinevused poiste ja tüdrukute vastustes ($p < 0,05$). Tabelist on välja jäetud vastusevariandid „ei oska öelda” ja „ei taha öelda”.

Küsimus ankeedis: 7. Kui sageli kasutad interneti järgmistes seadmetes?	Poisid				Tüdrukud			
	Mitu korda päevas + peaaegu kogu aeg	Vähemalt kord nädalas + iga päev või peaaegu iga päev	Peaaegu mitte kunagi + vähemalt kord kuus	Mitte kunagi	Mitu korda päevas + peaaegu kogu aeg	Vähemalt kord nädalas + iga päev või peaaegu iga päev	Peaaegu mitte kunagi + vähemalt kord kuus	Mitte kunagi
Mobiiltelefon/nutitelefoni	56	34	5	3	64	31	3	2
Laua- või sülearvuti	28	47	16	8	9	52	29	10
Televiisor	17	47	14	21	16	47	13	22
Tahvelarvuti	5	16	34	43	5	26	31	36
Mängukonsool	8	25	25	40	1	6	21	71
Nutikell või aktiivsusmonitor, mida saab ühendada interneti	3	7	14	72	4	10	12	71
Mänguasi, mida saab ühendada interneti	4	11	14	63	1	7	15	71
Muu seade	4	9	14	58	2	9	10	63

Tabel 2.2. Interneti kasutamise sagedus eri seadmetes (vanuse järgi)

Kõik lapsed (N = 1020), %. Sinisel taustal on statistiliselt olulised erinevused 9–12- ja 13–17-aastaste laste vastustes ($p < 0,05$). Tabelist on välja jäetud vastusevariandid „ei oska öelda” ja „ei taha öelda”.

Küsimus ankeedis: 7. Kui sageli kasutad interneti järgmistes seadmetes?	9–12-aastased				13–17-aastased			
	Mitu korda päevas + peaaegu kogu aeg	Vähemalt kord nädalas + iga päev või peaaegu iga päev	Peaaegu mitte kunagi + vähemalt kord kuus	Mitte kunagi	Mitu korda päevas + peaaegu kogu aeg	Vähemalt kord nädalas + iga päev või peaaegu iga päev	Peaaegu mitte kunagi + vähemalt kord kuus	Mitte kunagi
Mobiiltelefon/nutitelefoni	44	44	6	4	74	22	2	1
Laua- või sülearvuti	12	47	28	13	25	52	17	6
Televiisor	21	48	8	21	13	46	19	22
Tahvelarvuti	7	25	28	37	4	16	36	42
Mängukonsool	5	19	20	54	5	13	26	56
Nutikell või aktiivsusmonitor, mida saab ühendada interneti	3	10	12	72	4	7	14	71
Mänguasi, mida saab ühendada interneti	3	11	16	62	2	8	13	70
Muu seade	2	8	11	62	3	9	13	59

Sooline võrdlus (tabel 2.1) näitab, et **tüdrukud kasutavad mobiil- või nutitelefoni internetis käimiseks rohkem kui poisid**: 64% tüdrukutest teeb seda mitu korda päevas või peaaegu kogu aeg, poistest aga 56%. Samas **kasutavad poisid laua- või sülearvutit sagedamini** (mitu korda päevas / peaaegu kogu aeg) kui tüdrukud (vastavalt 28% ja 9%). Silma torkab ka **poiste aktiivsem interneti kasutamine mängukonsoolis**: 25% poistest teeb seda vähemalt kord nädalas, iga päev või peaaegu iga päev, tüdrukutest aga üksnes 6%.

Interneti kasutamise sagedus eri seadmetes erineb vanuserühmiti (tabel 2.2): 9–12-aastastest lastest 44% kasutab enda sõnul mobiil- või nutitelefoni mitu korda päevas või peaaegu kogu aeg, 13–17-aastastest aga märkimisväärselt rohkem, 74%. Seega **kasutavad vanemad lapsed interneti mobiil- ja nutitelefones sagedamini kui nooremad lapsed**. Ka laua- või sülearvutis interneti kasutamine on sagedasem just vanemas vanuserühmas. Siiski on 9–12-aastased aktiivsemad internetikasutajad

näiteks televiisoris (21% teeb seda mitu korda päevas või peaaegu kogu aeg) ning tahvelarvutis ja mängukonsoolis.

Eesti ja vene laste seas ei ole märkimisväärseid erinevusi interneti kasutamise sageduses eri seadmetes. Esile võib tõsta, et eesti lapsed kasutavad nutitelerit igapäevaseks internetikasutuseks pisut sagedamini kui vene lapsed (vastavalt 19% ja 10%). Vene lapsed eristuvad aga aktiivsema internetti ühenduvate mänguasjade kasutuse poolest: 17% nendest kasutab selliseid mänguasju vähemalt kord nädalas või tihemini, samal ajal kui eesti lastest teeb seda kõigest 7%.

2.2. Internetis veedetav aeg

Suurem osa küsitluses osalenud lastest (41%) veedab koolipäeval internetis umbes 2–3 tundi. Tüdrukute seas on poistest rohkem neid, kes veedavad koolipäeval internetis ühe tunni või vähem: vastavalt 28% ja 23%. **Seega veedavad poisid internetis tavalisel koolipäeval veidi rohkem aega kui tüdrukud.**

Internetis veedetud aeg tavalisel koolipäeval on pikem vanemate laste seas: 15–17-aastastest lastest 28% on internetis umbes 4–5 tundi, 9–10-aastastest veedab sama palju aega internetis kõigest 7%.

Venekeelsetest peredest pärit lapsed veedavad koolipäeval internetis veidi rohkem aega kui eestikeelsete perede lapsed. Muu hulgas kerkib esile, et venekeelsete küsitletute hulgas on päevas 6 või enam tundi internetis veetvaid lapsi rohkem kui eesti keeles ankeedi täitnute seas (vastavalt 14% ja 6%).

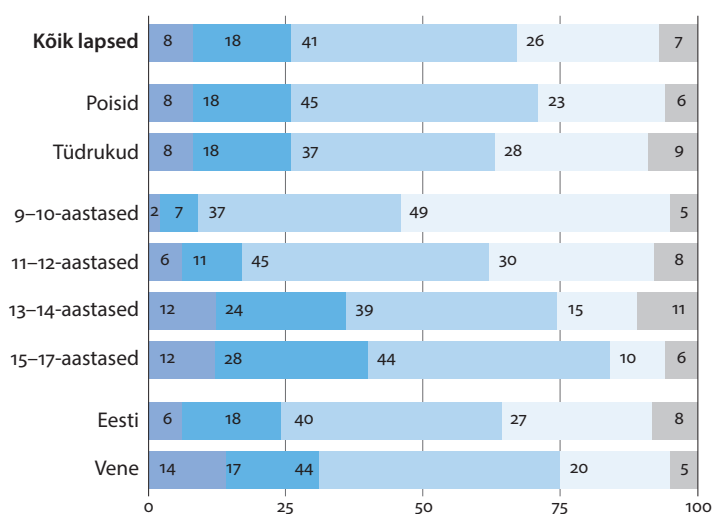
Vabadel päevadel veedavad lapsed internetis rohkem aega kui koolipäevadel (joonis 2.3). 29% vastanutest on enda sõnul internetis umbes 2–3 tundi; 29% vastajatest on internetis rohkemgi – ligikaudu 4–5 tundi. Poisid veedavad vabadel päevadel internetis veidi kauem aega kui tüdrukud. Näiteks veedab 22% poistest internetis 6 tundi või rohkem, tüdrukutest aga 17%.

Joonis 2.2. Internetis veedetud aeg tavalise koolipäeva jooksul (soo, vanuse ja kõnekeelega järgi)

Kõik lapsed (N = 1020), %

■ Umbes 6 tundi või rohkem ■ Umbes 4–5 tundi ■ Umbes 2–3 tundi ■ Umbes 1 tund või vähem ■ Ei oska öelda + ei taha öelda*

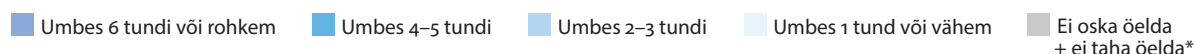
Küsimus ankeedis: 9j. Umbes kui kaua veedad sa aega internetis tavalise koolipäeva jooksul?

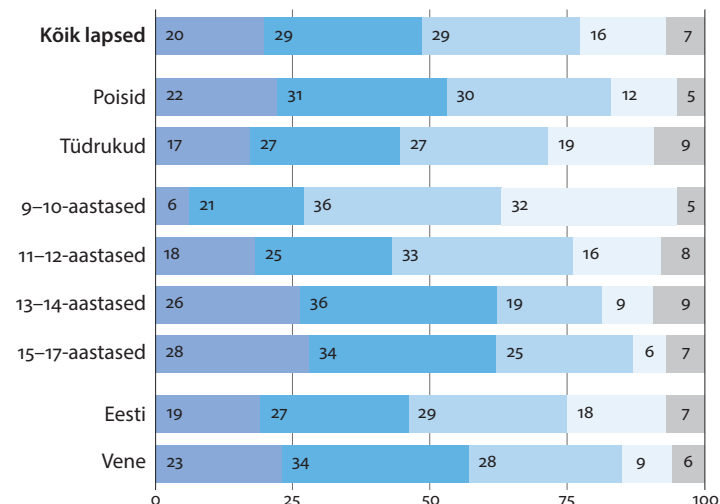
*„Ei taha öelda” osakaal on kõigil juhtudel alla 1%.

Joonis 2.3. Internetis veedetud aeg koolivabadel päevadel (soo, vanuse ja kõnekeele järgi)

Kõik lapsed (N = 1020), %

Küsimus ankeedis: 9k. Umbes kui kaua veedad sa aega internetis vabadel päevadel, kui kooli ei ole (nt nädalavahetused, koolivaheajad)?

*„Ei taha öelda“ osakaal on kõigil juhtudel alla 1,5%.

Vabadel päevadel internetis veedetud aeg on vanemate laste seas pikem: 15–17-aastastest lastest 28% on internetis umbes 6 tundi või rohkem, 9–10-aastastest veedab sama palju aega internetis üksnes 6%.

Venekeelsetest predest pärit lapsed veedavad vabadel päevadel internetis veidi rohkem aega kui eestikeelsete perede lapsed. Eesti lastest piirdub kuni ühe tunniga internetis 18%, vene lastest ainult 9%.

2010 vs. 2018. Soolised erinevused internetis veedetud aja puhul nii kooli- kui ka vabadel päevadel on väikesed. Nii 2010. kui ka 2018. aasta andmed näitavad, et poisid veedavad internetis veidi rohkem aega kui tüdrukud. Samuti on aastate jooksul püsunud muutu-matu tõsiasi, et vanemad lapsed veedavad internetis märksa rohkem aega kui nooremad.

2.3. Tegevused internetis

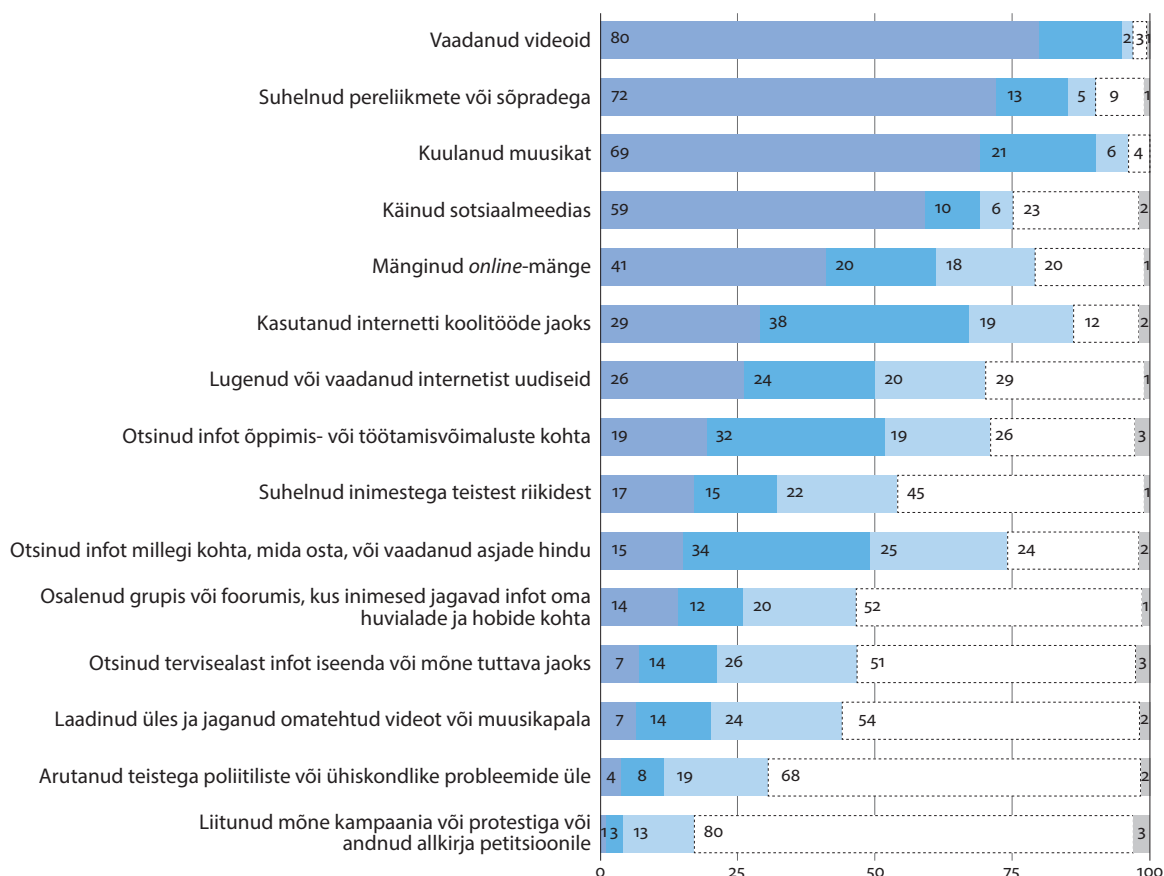
Kõige populaarsemate igapäevategevuste hulka internetis kuuluvad **meelelahutusega seotud tegevused**, näiteks videote vaatamine (80%), muusika kuulamine (69%) ja *online*-mängude mängimine (41%) (joonis 2.4). Laste jaoks on olulisel kohal ka **suhtlus ja sotsiaalvõrgustikud**: 72% vastanutest kasutab internetti iga päev pereliikmete või sõpradega suhtlemiseks ning 59% käib iga päev sotsiaal-meedias. Jooniselt 2.4 kerkib esile, et **online-osalusega seotud** tegevused ei ole laste jaoks olulised:

Joonis 2.4. Tegevused internetis

Kõik lapsed (N = 1020), %

Küsimus ankeedis: 11. Kui sageli sa oled viimase kuu (30 päeva) jooksul teinud INTERNETIS järgmisi asju?

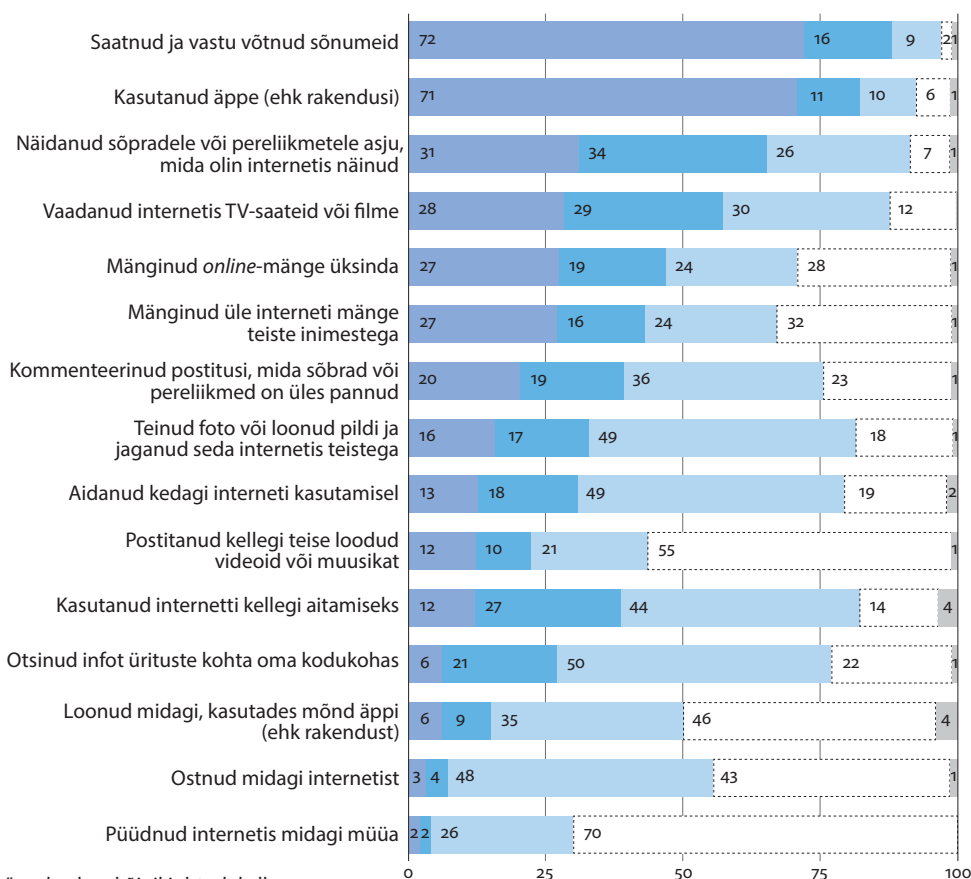
80% küsitluses osalenutest ei ole näiteks mitte kunagi liitunud mõne kampaania või protestiga, 68% pole mitte kunagi arutanud teistega poliitiliste või ühiskondlike probleemide üle.

2010 vs. 2018. Tegevused, milleks lapsed interneti kasutavad, on ajas teatud määral muutunud. Aastal 2010 kasutas 85% küsitletud Eesti lastest interneti eelkõige koolitööde tegemiseks (Euroopa keskmine tase). Aastal 2018 küsitletud lastest tegi seda vähemalt korra nädalas või sagedamini 67%. Palju olulisemaks on laste jaoks muutunud igasugused meelelahutusega seotud tegevused (videote vaatamine, muusika kuulamine jm).

Uuring lubab heita põhjalikuma pilgu 13–17-aastaste laste internetitegevustele (joonis 2.5). Olulisel kohal on selle vanuserühma jaoks **suhetus ja meelelahutus** (saadete ja filmide vaatamine, *online*-mängude mängimine jm); harvemini tegeletakse näiteks sisuloomega, postitamiste-kommenteerimistega

Joonis 2.5. Tegevused internetis 13–17-aastaste laste seas

13–17-aastased lapsed (n = 528), %

Küsimus ankeedis: 12. Kui sageli oled viimase kuu (30 päeva) jooksul teinud INTERNETIS järgmisi asju?

*„Ei taha öelda“ osakaal on kõigil juhtudel alla 1%.

või interneti vahendusel asjade ostmise-müümise. Iga päev tegelevad 13–17-aastased enim sõnumite saatmise ja saamisega (72%) ning äppide ehk rakenduste kasutamise (71%) nutitelefoni.

2010 vs. 2018. Teoreetilistes käsitustes on suur osa uurijatest ühel meelel, et internetil on potentsiaal (noorte) osalusele kaasa aidata – internet suurendab sotsiaalseid kontakte, võimendab poliitilisi arvamusi, harib inimesi, pakub võimalusi enese esitlemiseks ning aitab luua sidet kodanike ja nende poliitiliste esindajate vahel[1]. Samas näitavad nii 2010. aasta kui ka 2018. aasta uuringu andmed, et Eesti lastele ega noortele ei ole online-osalusega seotud tegevused eriti olulised.

[1] Hirzalla, F., van Zoonen, L. van. (2011). Beyond the online/offline divide: How youth's online and offline civic Activities converge. *Social Science Computer Review*, 29(4), 481–498. <https://doi.org/10.1177/0894439310385538>.

2.4. Kool ja internet

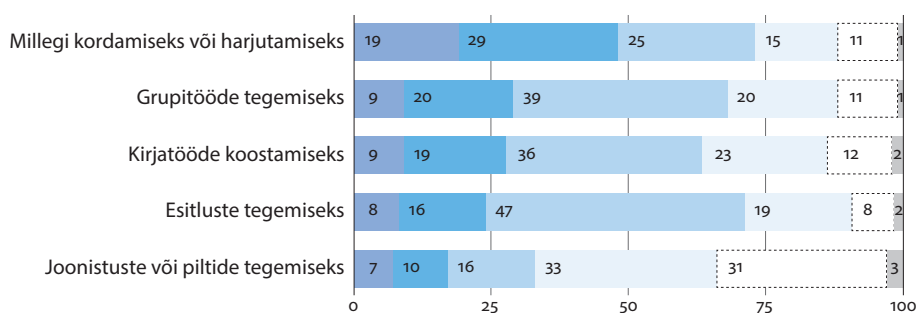
Internetist on saanud õppeprotsessi üks olulisi osi: digitehnoloogia (sh interneti) rakendamine õppimisel ja õpetamisel on üks viiest Eesti elukestva õppe strateegia eesmärkidest^[2]. 13–17-aastased noored kasutavad iga päev koolis interneti eelkõige **millegi kordamiseks või harjutamiseks** (19%), iga nädal teeb seda 29% vastanutest (joonis 2.6). Tihti (vähemalt kord kuus) kasutavad noored inter-

Joonis 2.6. Internetitegevused koolis 13–17-aastaste laste seas

13–17-aastased lapsed (n = 528), %

Küsimus ankeedis: 13. Kui sageli kasutate interneti järgmisteks tegevusteks, siis kui sa OLED koolis?

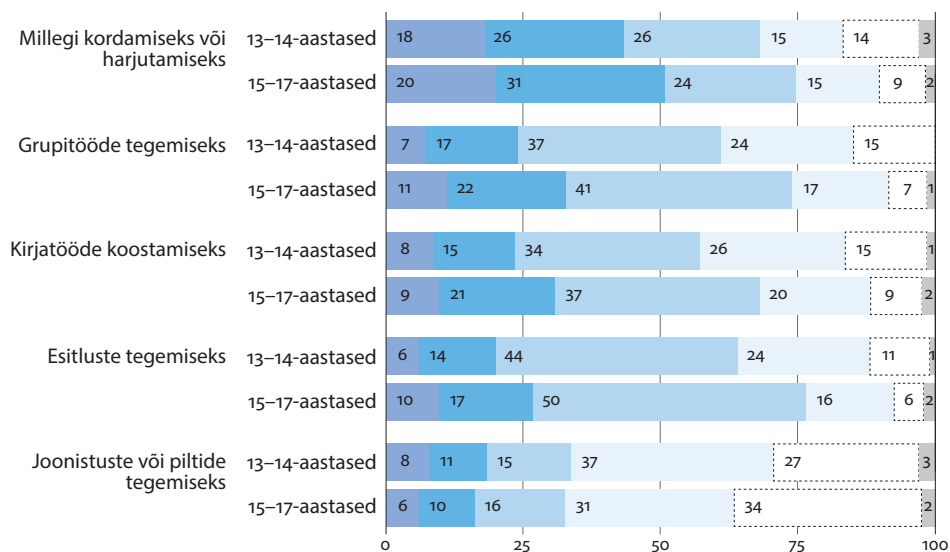

Joonis 2.7. Internetitegevused koolis 13–17-aastaste laste seas (vanuse järgi)

13–17-aastased lapsed (n = 528), %

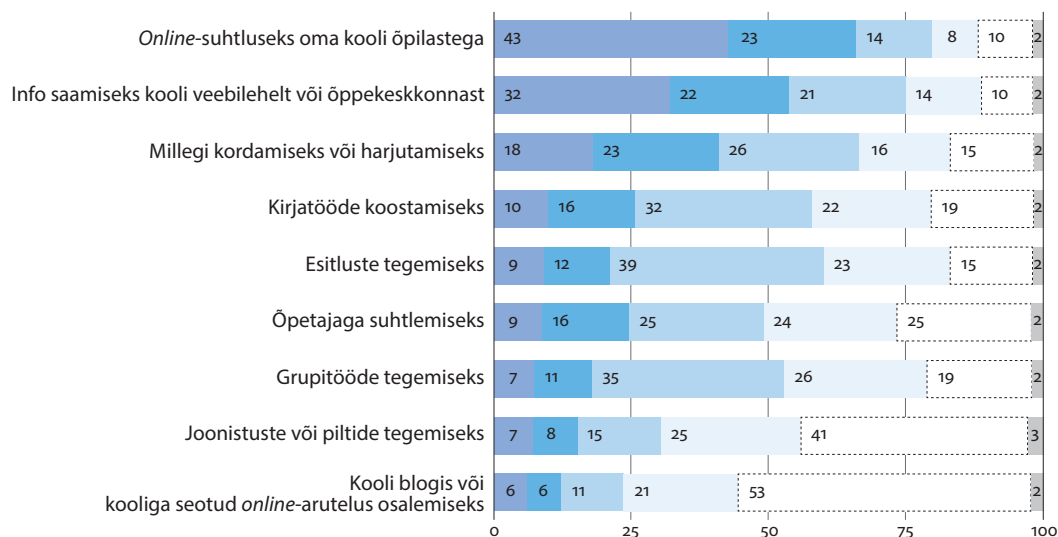
Küsimus ankeedis: 13. Kui sageli kasutate interneti järgmisteks tegevusteks, siis kui sa OLED koolis?

[2] Eesti elukestva õppe strateegia 2020 (2014). Tallinn: Haridus- ja Teadusministeerium. Kättesaadav aadressil <https://www.hm.ee/et/elukestva-oppe-strateegia-2020>.

Joonis 2.8. Kooliga seotud internetitegevused väljaspool kooli 13–17-aastaste laste seas

13–17-aastased lapsed (n = 528), %

Küsimus ankeedis: 14. Kui sageli kasutate interneti järgmisteks kooliga seotud tegevusteks siis, kui sa EI OLE koolis?**Tabel 2.3. Internetitegevused koolis 13–17-aastaste laste seas (kõnekeele järgi)**13–17-aastased lapsed (n = 528), %. Erinevused on statistiliselt olulised eesti ja vene keelt rääkivate laste vastustes ($p < 0,05$). Tabelist on välja jäetud vastusevariandid „ei oska öelda“ ja „ei taha öelda“.

Küsimus ankeedis: 13. Kui sageli kasutate interneti järgmisteks tegevusteks, siis kui sa OLE koolis?	Eesti					Vene				
	Iga päev *	Vähemalt kord nädalas	Vähemalt kord kuus	Peaaegu mitte kunagi	Mitte kunagi	Iga päev *	Vähemalt kord nädalas	Vähemalt kord kuus	Peaaegu mitte kunagi	Mitte kunagi
Millegi kordamiseks või harjutamiseks	14	31	29	13	11	32	23	12	21	10
Grupitööde tegemiseks	6	19	44	21	9	18	21	27	18	14
Kirjatööde koostamiseks	6	18	40	22	12	17	20	25	24	11
Esitluste tegemiseks	6	15	49	19	9	14	18	41	21	5
Joonistuste või piltide tegemiseks	4	10	17	35	32	15	11	14	29	28

* „Iga päev“ sisaldab vastusevariante „iga päev või peaaegu iga päev“, „mitu korda päevas“ ja „peaaegu kogu aeg“.

netti ka **grupitööde ja esitluste tegemiseks** ning **kirjatööde koostamiseks**. Kõige vähem kasutatakse koolis interneti **joonistuste või piltide tegemiseks** – üle poole vastajatest ei kasuta interneti nendeks tegevusteks peaaegu mitte kunagi (33%) või mitte kunagi (31%).

Vaadeldes 13–17-aastaste laste internetitegevusi vanuserühmade kaupa, on näha (joonis 2.7), et peaaegu kõigi tegevuste sagedus kasvab vanemas vanusegrupis (15–17-aastased) pisut.

Eesti ja vene keelt kõnelevaid lapsi võrreldes torkab silma rohkem erinevusi (tabel 2.4): vene lapsed kasutavad eri ülesannete sooritamiseks interneti **iga päev** rohkem kui eesti lapsed (vastavalt 32% ja 14%). Samuti on vene keelt kõnelevad lapsed iga päev grupitöodes ja kirjatöodes interneti abi kasutama agaramad kui eesti keelt kõnelevad lapsed (vastavalt 18% ja 6%).

Tabel 2.4. Kooliga seotud internetitegevused väljaspool kooli 13–17-aastaste laste seas (vanuse järgi)

13–17-aastased lapsed (n = 528), %. Sinisel taustal on statistiliselt olulised erinevused 13–14- ja 15–17-aastaste laste vastustes (p < 0,05). Tabelist on välja jäetud vastusevariandid „ei oska öelda” ja „ei taha öelda”.

Küsimus ankeedis: 14. Kui sageli kasutad internetti järgmisteks kooliga seotud tegevusteks siis, kui sa EI OLE koolis?	13–14-aastased					15–17-aastased				
	Iga päev *	Vähemalt kord nädalas	Vähemalt kord kuus	Peaaegu mitte kunagi	Mitte kunagi	Iga päev *	Vähemalt kord nädalas	Vähemalt kord kuus	Peaaegu mitte kunagi	Mitte kunagi
Online-suhtluseks oma kooli õpilastega	36	24	14	10	16	48	23	14	7	6
Info saamiseks kooli veebilehelt või õppekeskkonnast	31	18	19	17	13	32	24	23	11	7
Millegi kordamiseks või harjutamiseks	16	17	30	16	19	19	27	23	17	13
Kirjatööde koostamiseks	8	13	29	24	23	11	18	35	20	15
Esitluste tegemiseks	8	10	31	32	17	10	14	45	16	14
Õpetajatega suhtlemiseks	5	12	21	28	32	11	19	27	21	19
Grupitööde tegemiseks	5	11	28	31	23	9	11	40	22	16
Joonistuste või piltide tegemiseks	7	8	14	26	41	7	8	16	25	42
Kooli blogis või kooliga seotud online-arutelus osalemiseks	3	6	11	22	55	8	6	11	20	52

* „Iga päev” sisaldab vastusevariante „iga päev või peaaegu iga päev”, „mitu korda päevas” ja „peaaegu kogu aeg”.

Tabel 2.5. Kooliga seotud internetitegevused väljaspool kooli 13–17-aastaste laste seas (kõnekeele järgi)

13–17-aastased lapsed (n = 528), %. Sinisel taustal on statistiliselt olulised erinevused 13–14- ja 15–17-aastaste laste vastustes (p < 0,05). Tabelist on välja jäetud vastusevariandid „ei oska öelda” ja „ei taha öelda”.

Küsimus ankeedis: 14. Kui sageli kasutad internetti järgmisteks kooliga seotud tegevusteks siis, kui sa EI OLE koolis?	Eesti kõnekeelele					Vene kõnekeelele				
	Iga päev *	Vähemalt kord nädalas	Vähemalt kord kuus	Peaaegu mitte kunagi	Mitte kunagi	Iga päev *	Vähemalt kord nädalas	Vähemalt kord kuus	Peaaegu mitte kunagi	Mitte kunagi
Online-suhtluseks oma kooli õpilastega	42	24	15	7	11	45	23	11	12	8
Info saamiseks kooli veebilehelt või õppekeskkonnast	28	22	24	13	11	42	20	15	15	7
Millegi kordamiseks või harjutamiseks	12	25	31	14	17	33	18	12	23	12
Kirjatööde koostamiseks	7	14	34	22	21	18	20	28	21	11
Esitluste tegemiseks	6	12	38	23	19	18	11	42	23	5
Õpetajatega suhtlemiseks	6	14	27	26	23	15	20	17	19	28
Grupitööde tegemiseks	5	11	37	26	20	14	11	31	26	18
Joonistuste või piltide tegemiseks	4	8	15	26	43	16	8	15	23	37
Kooli blogis või kooliga seotud online-arutelus osalemiseks	3	6	13	21	55	14	7	7	20	50

* „Iga päev” sisaldab vastusevariante „iga päev või peaaegu iga päev”, „mitu korda päevas” ja „peaaegu kogu aeg”.

Kooliga seotud internetitegevused on 13–17-aastaste noorte seas olulised ka väljaspool kooli. Enim kasutatakse internetti **online-suhtluseks oma kooli õpilastega**: iga päev teeb seda 43% vastanutest (joonis 2.8). Vähem tähtis ei ole ka **info saamine kooli veebilehelt või õppekeskkonnast** (32%). Eri õppetööga seotud ülesanded (kirjatööde, esitluste jm koostamine, kordamine) kuuluvad samuti noorte sagedaste (vähemalt kord kuus või tihemini) internetitegevuste hulka. Pooled vastanutest suhtlevad internetis ka oma õpetajaga. Mitte kunagi (53%) või peaaegu mitte kunagi (21%) ei löö vastanud kaasa kooli blogis ega osale kooliga seotud aruteludes.

Tabel 2.5 annab ülevaate kooliga seotud internetitegevustest 13–17-aastaste noorte seas väljaspool kooli. Vanemas vanuserühmas (15–17-aastased) kasutatakse internetti kooliga seotud tegevusteks

väljaspool kooli **iga päev** rohkem kui nooremas vanuserühmas (13–14-aastased). Näiteks kasutab 15–17-aastastest noortest 48% iga päev internetti *online*-suhtluseks oma kooli õpilastega. 13–14-aastastest teeb seda iga päev vähem, 36%.

Kui vaadata laste kooliga seotud internetitegevusi (väljaspool kooli) kõnekeele kaupa (tabel 2.6), selgub, et nii eesti kui ka vene keelt kõnelevad lapsed kasutavad internetti samamoodi **iga päev eelkõige kooliga seotud *online*-suhtluseks** (vastavalt 42% ja 45% küsitletutest). Muudeks kooliga seotud tegevusteks kasutavad eesti keelt kõnelevad lapsed internetti iga päev vähem kui vene keelt kõnelevad lapsed. Näiteks 42% vene lastest kasutab enda sõnul internetti iga päev info saamiseks kooli veebilehelt või õppekeskkonnast, eesti lastest teeb seda 28%. Internetil on suurem roll ka vene laste igapäevases kooliks kordamises ja harjutamises – seda teeb 33% vastanutest, keda on üle poole rohkem eesti lastest (12%).

3. Digitaalne kirjaoskus

Digitaalne kirjaoskus mängib laste turvalises internetikasutuses olulist rolli. Mida parem on laste digitaalne kirjaoskus või mida oskuslikumalt suudavad lapsed internetis tegutseda, seda rohkem saavad nad internetist kasu ja oskavad ka erisuguste internetiohtudega toime tulla.^[1]

Uuringus osalenud lastel oli võimalik vastata avatud küsimusele, millised asjad on nende vanustele internetis head ja kasulikud.

Kasulik on Facebooki Messenger, sest selle kaudu saab klassikaaslastega suhelda, kui kooli kohta on vaja midagi teada. Veel on kasulik eKool, sest sealt leian kõik kodutööd ja muu kooliga seotud info.

14-aastane tüdruk

Lapsed tõstsid esile uudiste ja info leidmise, sõpradega suhtlemise, eri sotsiaalmeediakeskkondade kasutamise, keeleõppe, mängud, kooliga seotud tegevused jpm. Nende tegevuste oluline eeldus ongi digitaalne kirjaoskus, millest annab ülevaate joonis 3.1.

[Kasulikud on k]indlasti mängud, kus on vaja loogilist mõtlemist ja vaimset pingutust, ning õpetlikud videod või tekstid internetis.

14-aastane poiss

Laste digitaalne kirjaoskus on nende endi hinnangul üldjoontes hea. Enamik 11–17-aastaseid oskab eemaldada inimesi oma kontaktide nimekirjast (93% märkis, et vastab pigem või täielikult tõele), installida äppe (90%) ja salvestada pilte (91%). Lapsed oskavad hoolt kanda ka enda turvalisuse eest: 92% teab, millist infot tasub internetis jagada ja millist mitte, ning 83% oskab muuta oma privaatsusseadeid. Lapsed hindavad oma digitehnoloogia kasutamise oskustest halvemaks infootsingut ja sisuloomet. Näiteks 74% lastest arvab, et tema jaoks on lihtne teha internetis võtmesõnade abil otsingut, aga kõigest 39% oskab muuta ja toimetada teiste loodud veebisisu.

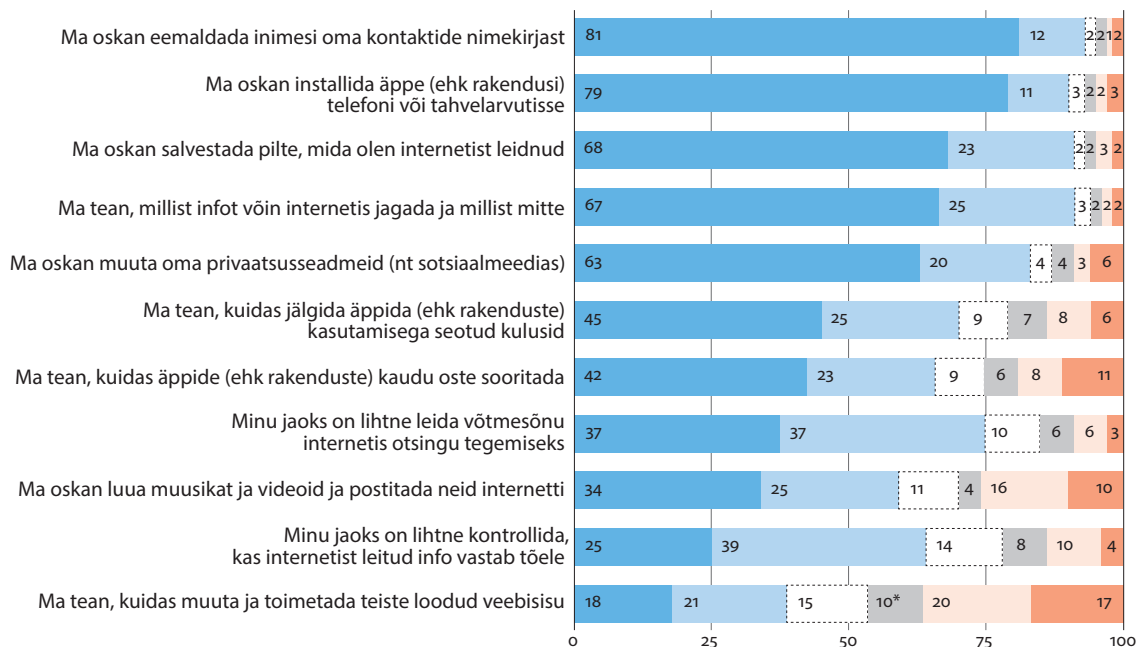
13–17-aastaste digitaalne pädevus on nende endi hinnangul hea (joonis 3.2). Enamik lastest saab põhiliste tegevustega internetis vaevata hakkama, näiteks uue vahelehe avamise (93% märkis, et vastab pigem või täielikult tõele), hiljuti vaadatud veebilehe leidmise (92%) või alla laaditud failide avamisega (92%). Ka enda netiturvalisuse eest hoolitsemine ei valmista probleeme: 90% teab, kuidas seada piiranguid neile, kes internetis tema infot näeb; 88% teab hästi, millises olukorras infot jagada ja millises mitte. Veidi vähem teavad lapsed autoriõiguste ja kasutuspiirangute (78%) ning selle kohta, kuidas teha kindlaks, kas veebilehte saab usaldada (74%). Kõige vähem oskavad

[1] Livingstone, S., Haddon, L., Görzig, A., Ólafsson, K. (2011). *Risks and safety on the internet: The perspective of European children. Full findings*. LSE, London: EU Kids Online. Kättesaadav aadressil <http://eprints.lse.ac.uk/33731/>.

Joonis 3.1. Digitehnoloogia kasutamise oskused 11–17-aastaste laste seas

11–17-aastased lapsed (n = 763), %.

■ Vastab täielikult tõele ■ Pigem vastab tõele □ Ei üks ega teine ■ Ei oska öelda ■ Pigem ei vasta tõele ■ Ei vasta üldse tõele

Küsimus ankeedis: 24. Kuivõrd vastavad järgmised väited sinu puhul tõele?

* Sh „ei taha öelda“ 1%. Kõigil teistel juhtudel on „ei taha öelda“ osakaal 0.

13–17-aastased ise sisu luua (näiteks kodulehe loomisega saaks enda sõnul hakkama 36%) ja kasutada eri programmeerimiskeeli (19%).

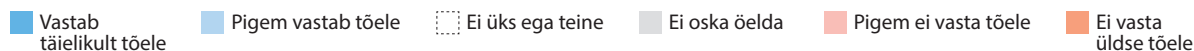
2010 vs. 2018. Võrreldes 2010. aastaga oskavad Eesti lapsed internetis oskuslikumalt tegutseda. Kui näiteks kaheksa aastat tagasi oskas 56% lastest muuta sotsiaalvõrgustiku profiilil privaatsusseadeid (mis oli Euroopa keskmine tase), siis nüüd oskab seda enda sõnul teha juba 83%.

Ka nutiseadmete kasutamise oskused on Eesti noorte seas head (joonis 3.3). 13–17-aastastest lastest oskab üle 90% näiteks ühendada seadmeid WiFi-võrku, kaitsta oma nutitelefoni parooliga või teha telefoniga pilti ja postitada see siis sotsiaalmeediasse. Mõnevõrra vähem osatakse näiteks blokeerida rakendustelt tulevaid reklaamsõnumeid (71%) ja tasulisi teenuseid reklaamivaid hüplikaknaid (60%).

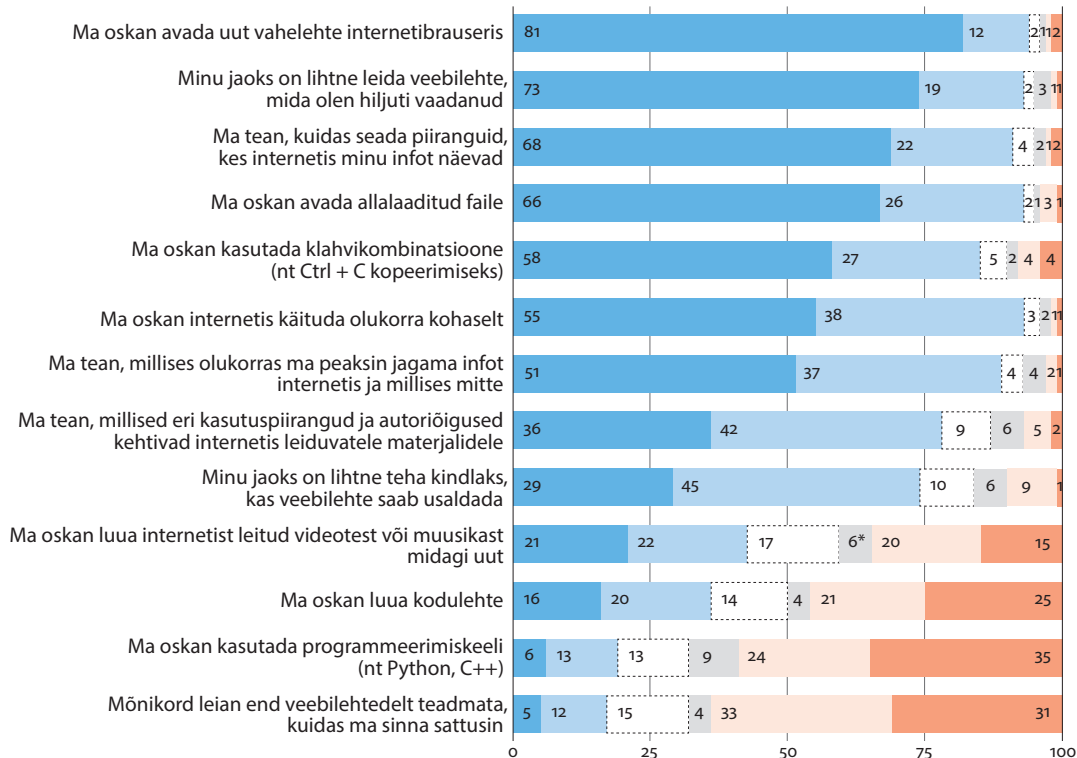
Noored tunnevad end internetis enesekindlalt (joonis 3.4). Nõuandeid turvalisuse ja digiosaluse kohta vajati viimase aasta jooksul kas harva või üldse mitte. Suurim murekoht on tegelike uudiste ja libauudiste eristamine: 37% noortest vajab enda sõnul mõnel korral või sagedamini selle kohta nõu. 35% noortest on vajanud abi turvalise internetikasutuse teemal, 29% internetis isikliku teabe jagamise asjus ning 27% *online*-maailmas võõrastega suhtlemise kohta. Kõige vähem on noored vajanud nõuandeid internetis seksuaalse sisuga või paljaid inimesi kujutava pildimaterjali jagamise kohta (12%).

Joonis 3.2. Digitaalne pädevus 13–17-aastaste laste seas

13–17-aastased lapsed (n = 528), %

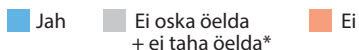
Küsimus ankeedis: 25. Kuivõrd vastavad järgmised väited sinu puhul tõele?

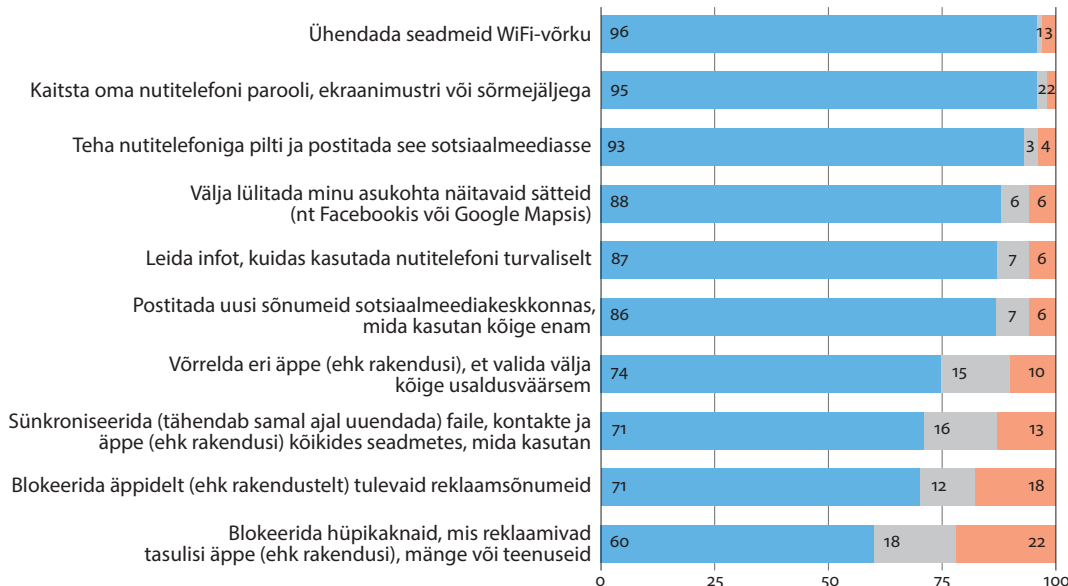
* Sh „ei taha öelda” alla 1%. Kõigil teistel juhtudel on „ei taha öelda” osakaal 0.

Joonis 3.3. Nutiseadmete kasutamise oskused 13–17-aastaste laste seas

13–17-aastased lapsed (n = 528), %

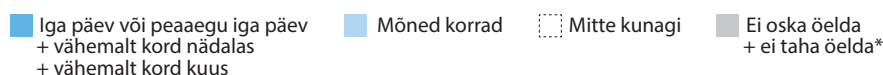
Küsimus ankeedis: 26. Milliseid järgnevatest asjadest oskad sa teha nutitelefonis või tahvelarvutis?

* „Ei taha öelda” osakaal on kõigil juhtudel alla 1%.

Joonis 3.4. Nõuannete vajamine netiturvalisuse ja digiosaluse kohta 13–17-aastaste laste seas

13–17-aastased lapsed (n = 528), %

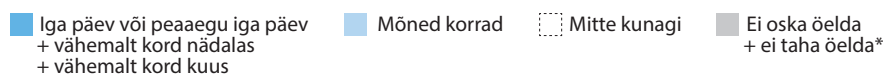
Küsimus ankeedis: 93. Kui sageli VIIMASE 12 KUU JOOKSUL oli sul vaja järgmisi nõuandeid?

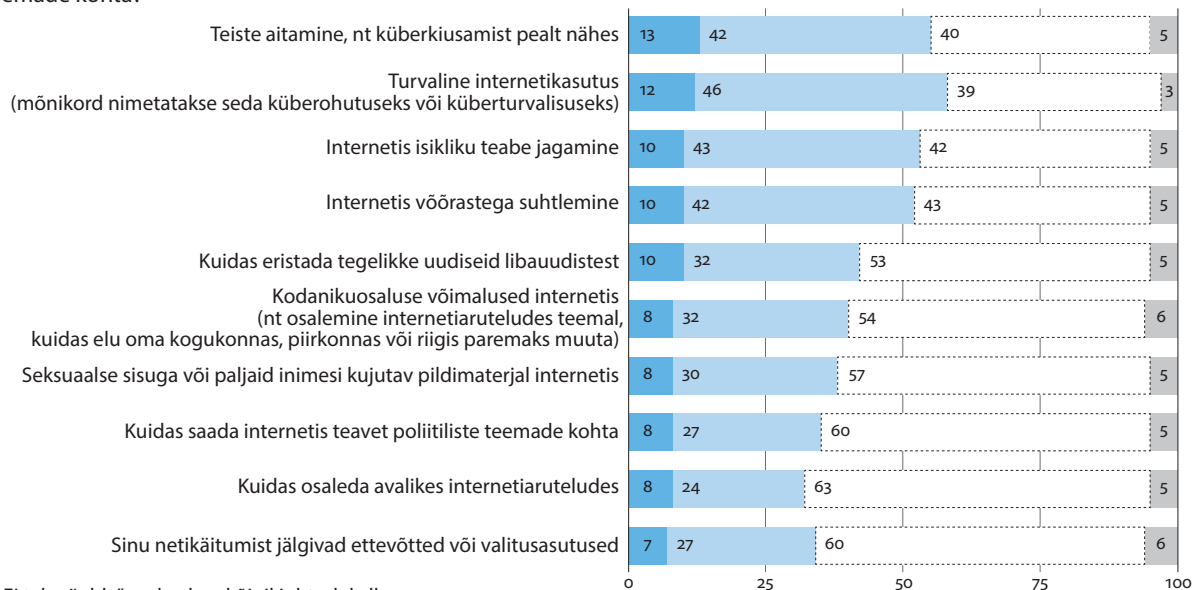
*„Ei taha öelda” osakaal on kõigil juhtudel alla 1,5%.

Joonis 3.5. Info saamine netiturvalisuse ja digiosaluse kohta koolitustelt või koolist 13–17-aastaste laste seas

13–17-aastased lapsed (n = 528), %

Küsimus ankeedis: 94. Kui sageli VIIMASE 12 KUU JOOKSUL oled sa osalenud koolitusel või on sulle koolis räägitud järgmiste teemade kohta?

*„Ei taha öelda” osakaal on kõigil juhtudel alla 1,5%.

Internetis on kõik kasulik. Kahjulikkus oleneb inimesest ja kuidas ta midagi kasutab. Tark inimene ei puutu internetis ka kahjulike asjadega kokku.

17-aastane tüdruk

Digitaalset kirjaoskust saab edendada mitmel moel, näiteks koolis või mõnel koolitusel. Joonis 3.5 annab ülevaate sellest, kas küsitlusele vastanud noored on viimase 12 kuu jooksul saanud koolist või koolitustelt informatsiooni netiturvalisuse ja digiosaluse kohta. Vähemalt mõnel korral või sagedamini on üle poole noortest saanud infot küberturvalisuse (58%), teiste aitamise (55%), internetis isikliku teabe jagamise (53%) ja võõrastega suhtlemise kohta (52%). Veidi väiksem osa noortest on saanud teavet näiteks digitaalse osaluse kohta (olgu selleks siis kodanikuosaluse võimalused, poliitilised teemad või internetiarutelud).

4. Internetiriskid

Sagedase internetikasutusega käivad kaasas erisugused riskid. 13–17-aastased uuringus osalenud noored nimetasid paljusid olukordi ja nähtusi, mis võivad nende vanuseid internetis häirida ning muretsema panna. Kellegi isiklike piltide jagamine tema nõusolekuta, sotsiaalmeedias võõralt saadud sõnum, vägivaldsed mängud, laim ja pahatahtlikud kommentaarid, küberkiusamine ja viirused on kõigest mõni võimalikest ohtudest, millest noored teadlikud on.

[Minuvanuseid lapsi ja noori võivad häirida ja muretsema panna e]bavajalikud, mõtetud spämmpostitused, raha varastavad kodulehed, videod või muud pettused.
17-aastane poiss

4.1. Lapsed ja internetiturvalisus

Üldjoontes peavad Eesti lapsed internetti turvaliseks – umbes kolm neljandikku küsitluses osalenu- test leidis, et tunneb end internetis kas alati või sageli turvaliselt, ja ainult 5% vastanutest ei tunne end mitte kunagi turvaliselt (joonis 4.1). Enamik vastanutest usub ka, et teab, mida teha, kui keegi käitub internetis viisil, mis neile ei meeldi.

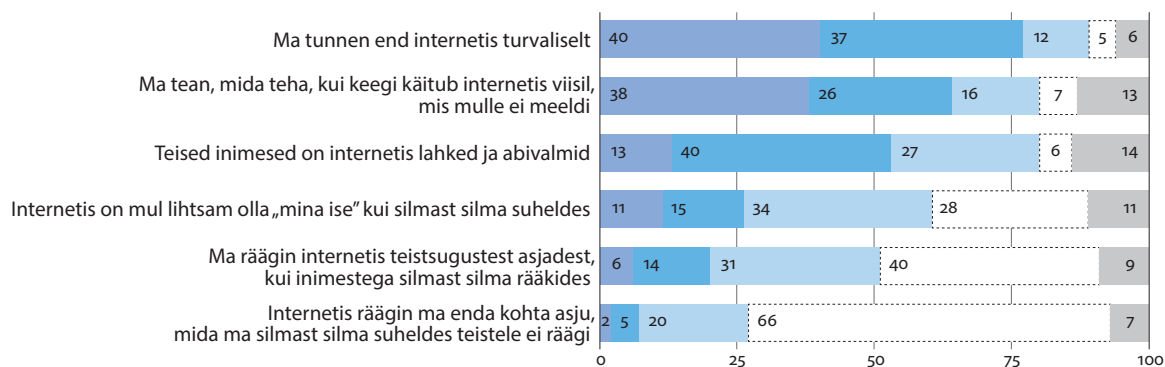
Valdav osa lapsi suhtub suhtlusesse internetis ettevaatlikult: 66% vastanutest ei räägi internetis enda kohta seda, mida nad silmast silma suheldes teistele ei räägi. Samas leidub ka neid, kes seda teevad: 27% lastest vastas, et teeb seda mõnikord või sagedamini. Üldiselt peetakse teisi inimesi internetis siiski lahkeks ja abivalmiks (80% arvab seda kas alati, sageli või mõnikord).

Joonis 4.1. Internetisuhtluse kogemused

Kõik lapsed (N = 1020), %

Alati Sageli Mõnikord Mitte kunagi Ei oska öelda + ei taha öelda*

Küsimus ankeedis: 21. Kui sageli kehtivad järgnevad asjad sinu kohta?

* „Ei taha öelda“ osakaal on kõigil juhtudel alla 1%.

Tabel 4.1. Internetisuhtluse kogemused (vanuse järgi)

Kõik lapsed (N = 1020), %. Erinevused 9–12- ja 13–17-aastaste laste vastustes on statistiliselt olulised ($p < 0,05$). Tabelist on välja jäetud vastusevariant „ei taha öelda“.

Küsimus ankeedis: 21. Kui sageli kehtivad järgnevad asjad sinu kohta?	9–12-aastased					13–17-aastased				
	Alati	Sageli	Mõnikord	Mitte kunagi	Ei oska öelda	Alati	Sageli	Mõnikord	Mitte kunagi	Ei oska öelda
Ma tunnen end internetis turvaliselt	40	31	13	6	10	41	43	10	3	3
Ma tean, mida teha, kui keegi käitub internetis viisil, mis mulle ei meeldi	28	22	17	13	19	47	30	14	1	8
Teised inimesed on internetis lahked ja abivalmid	15	29	23	10	23	11	50	31	2	6
Internetis on mul lihtsam olla „mina ise“, kui silmast silma suheldes	10	12	26	36	15	13	17	42	21	7
Ma räägin internetis teistsugustest asjadest, kui inimestega silmast silma rääkides	5	12	22	47	13	6	16	40	32	5
Internetis räägin ma enda kohta asju, mida ma silmast silma suheldes teistele ei räägi	1	3	13	72	9	2	8	26	60	4

Lapsed eristavad ometigi suhtlust internetis silmast silma suhtlusest, seepärast erineb ka nende käitumine virtuaalmaailmas. Ligikaudu pool küsitluses osalenud lastest räägib enda sõnul internetis teistsugustel teemadel kui inimestega silmast silma vesteldes. 60% vastanutest leidis, et neil on internetis „tema ise“ olla lihtsam kui silmast silma suheldes.

Eri vanuses laste kogemused, oskused ja käitumine internetis võivad olla väga erinevad (tabel 4.1). Näiteks on neid, kes teavad alati, kuidas internetis ebameeldivustega toime tulla, märgatavalt rohkem 13–17-aastaste laste hulgas kui 9–12-aastaste seas (vastavalt 47% ja 28%). Vanemad lapsed paistavad silma ka usalduslikuma suhtumise poolest teistesse inimestesse internetis: 13–17-aastastest noortest 61% peab inimesi internetis alati või sageli lahkeks ja abivalmiks, 9–12-aastastest teeb seda 44%.

4.2. Häirivad internetikogemused

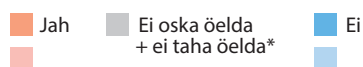
Joonis 4.2 annab ülevaate häiriva sisu nägemise kohta soo, vanuserühmade ja koduse keele kaupa; lisatud on ka nende laste vanemate hinnangud oma laste kokkupuudetele millegi häirivaga. 15–17-aastased noored on näinud internetis midagi häirivat rohkem kui teised vanuserühmad. Tüdrukud ja poisid ei erine kokkupuudetelt millegi häirivaga oluliselt, kuid vene lapsi on viimase 12 kuu jooksul internetis miski rohkem häirinud või muretsema pannud kui eesti lapsi.

Laias laastus võib väita, et **lapsevanemad ei ole alati teadlikud oma lapse kokkupuudetest millegi häirivaga internetis**. Teravalt torkavad erinevused laste tegelike kokkupuudete ja vanemate teadlikkuse vahel silma 15–17-aastaste vanuserühmas. Tervelt 30% lastest on viimase 12 kuu jooksul näinud internetis midagi häirivat, samas teadsid sellest ainult 13% vanematest. Peale selle oli vanemate seas lastega võrreldes umbes kaks korda rohkem neid, kes ei osanud öelda, kas laps on millegi häirivaga internetis kokku puutunud. **Mida vanem laps on, seda vähem teab vanem tema internetis kogetust.**

Lapsevanemad on häiriva sisu nägemisest poiste puhul veidi vähem teadlikud kui tüdrukute puhul: 21% poistest on enda sõnul näinud internetis midagi häirivat, samas teadis sellest 15% vanematest. Tüdrukute puhul olid samad näitajad 23% ja 20%.

Joonis 4.2. Häirivad internetikogemused (laste ja nende vanemate hinnangul; soo, vanuse ja kõnekeele järgi)

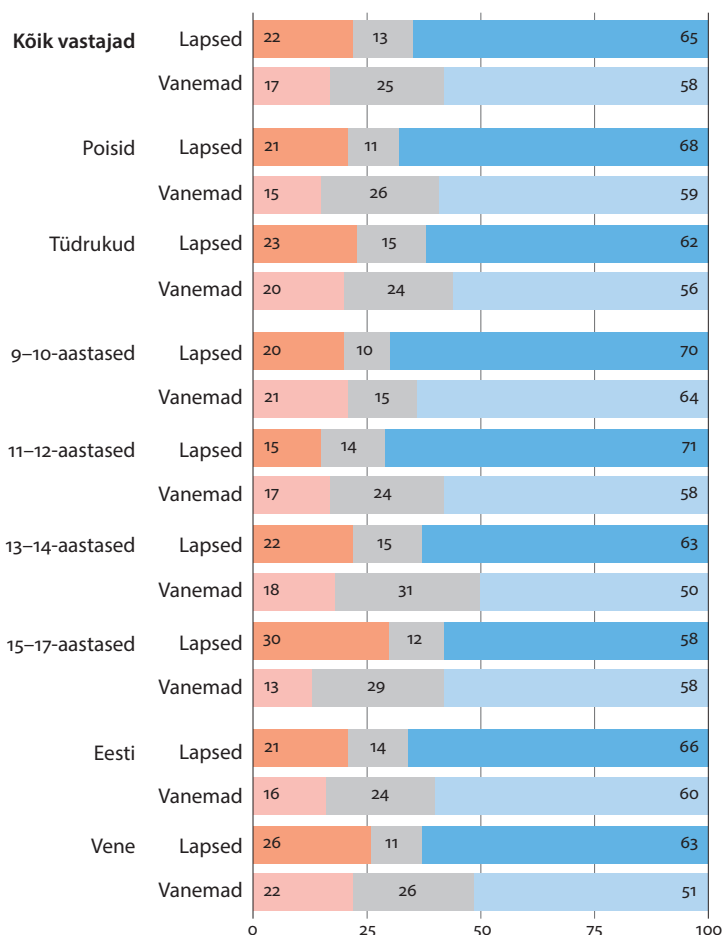
Kõik lapsed (N = 1020) ja kõik vanemad (N = 1020), %

Küsimused ankeedis:

(Lastel) 15. Kas VIIMASE 12 KUU jooksul on miski sind internetis häirinud või pannud muretsema (nt ajanud sind endast välja, pannud tundma ebamugavalt, hirmutanud või tekitanud tunde, et sa poleks pidanud seda nägema)?

(Vanematel) 14. Nii palju, kui te teate, kas teie laps on viimase 12 KUU JOOKSUL näinud või kogunud internetis midagi sellist, mis on teda mingil moel häirinud (nt pani teda ebamugavalt tundma, hirmutas või pani tundma, et ta poleks tohtinud seda näha)?

*„Ei taha öelda” osakaal on kuni 1%, venekeelsete vastajate puhul 2%.

2010 vs. 2018. Aasta 2010 andmetest selgus, et 25% Eesti lastest on internetis kogunud midagi, mis neid häiris. Aasta 2018 andmete põhjal on see näitaja veidi vähenenud (22% peale). Vanemate teadlikkus lapsi häirinud sisust on jäänud samale tasemele (16% 2010. aastal ja 17% 2018. aastal).

Vanemad alahindavad mõnevõrra oma laste häirivate netikogemuste sagedust (joonis 4.3): 29% lastest on aasta jooksul vähemalt kord kuus või sagedamini puutunud internetis millegi häirivaga kokku, samal ajal kui vanematest pidas juhtunut sedavõrd sagedaseks 14%.

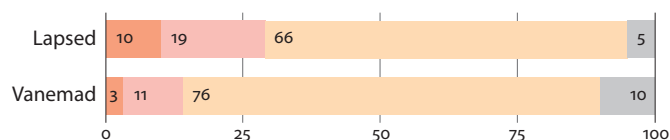
Joonis 4.3. Häirivate internetikogemuste sagedus (laste ja nende vanemate hinnangul)

Lapsed, kes on viimase 12 kuu jooksul internetis midagi häirivat näinud (n = 226), ja vanemad, kes arvavad, et nende lapsed on viimase 12 kuu jooksul internetis midagi häirivat näinud (n = 176); %

Iga päev või peaaegu iga päev + vähemalt kord nädalas Vähemalt kord kuus Mõned korrad Ei oska öelda + ei taha öelda*

Küsimused ankeedis: (Lastel) 16. Kui sageli on seda VIIMASE 12 KUU jooksul juhtunud?

(Vanematel) 15. Kui sageli VIIMASE 12 KUU JOOKSUL on seda juhtunud?

* „Ei taha öelda” osakaal on mõlemal juhul 1%.

4.3. Toimetulek häirivate internetikogemustega

Laste puhul on üks peamisi võimalusi häiriva olukorraga toimetulekuks kellegagi rääkimine. Enamik lapsi usaldab mured sõpradele (41% vastanutest) või vanematele (40% vastanutest), vähem räägitakse internetis millegi häiriva kogemisest õdede-vendade, õpetajate ja teiste ümbritsevate inimestega (tabel 4.2). Tähelepanu väärib ka tõsiasi, et tervelt 27% lastest, kes on internetis midagi häirivat näinud, hoidis selle enda teada.

Pigem häirivad rassistikud või sallimatud postitused inimeste kohta, kes pole midagi teinud, aga saavad oma nahavärvi või usu pärast sõimata. *17-aastane tüdruk*

Häiriva sisuga toimetulekuks on ka teisi strateegiaid. Tabel 4.3 annab ülevaate sellest, mil moel on lapsed nende jaoks ebameeldivaga toime tulnud ja kuidas nad end nendes olukordades on tundnud. Kõige levinumad käitumisviisid on veebilehe või äpi sulgemine (34%) ja juhtunu ignoreerimine (32%).

Tabel 4.2. Isikud, kellele laps rääkis häirivast internetikogemusest

Lapsed, kes on viimase 12 kuu jooksul internetis midagi häirivat näinud (n = 226), %. Vastaja võis valida mitu vastusevarianti.

Küsimus ankeedis: 18. Kui viimati miski sind internetis häiris või muretsema pani, kas rääkisid sellest kellelegi?	%	N
Mõnele umbes omavanusele sõbrale	41	92
Emale või isale (või kasuemale/kasuisale)	40	90
Vennale või õele	9	21
Õpetajale	5	12
Muule täiskasvanule, keda usaldan	4	9
Kellelegi, kelle töö on lapsi aidata (sotsiaaltöötaja, politsei, psühholoog)	1	2
Kellelegi teisele	5	12
Ma ei rääkinud kellelegi	27	61
Ei oska öelda	5	11
Ei taha öelda	1	1

Tabel 4.3. Lapse tegevused häiriva internetikogemuse puhul

Lapsed, kes on viimase 12 kuu jooksul internetis midagi häirivat näinud (n = 226), %. Vastaja võis valida mitu vastusevarianti.

Küsimus ankeedis: 19. Kui viimati miski sind internetis häiris või muretsema pani, kas tegid midagi järgnevatest asjadest?	%	N
Panin veebilehe või äpi kinni	34	77
Ei teinud juhtunust välja või lootsin, et asi laheneb iseenesest	32	72
Blokeerisin selle inimese	17	40
Tahtsin, et see inimene mind rahule jätkaks	11	24
Kustutasin kõik selle inimese sõnumid	11	24
Lõpetasin mõneks ajaks interneti kasutamise	8	17
Teatasin sellest (nt klikkasin veebikeskkonnas „abi“ või „teata rikkumisest“ lingile, võtsin ühendust interneti teenusepakkuja või veebilehe haldajaga)	6	13
Muutsin oma privaatsuseadistusi/kontaktandmeid	6	13
Tundsind end juhtunu tõttu süüdi	6	13
Tahtsin sellele inimesele kätte maksta	4	9
Tegin midagi muud	14	33
Ei oska öelda	9	21
Ei taha öelda	2	5

4.4. Kokkupuuted ohtudega internetis

Joonisel 4.4 on esitatud eri ohud, millega lapsed on pidanud silmitsi seisma. Enim on probleeme põhjustanud mõne seadme (telefoni, arvuti vm) nakatumine viirusesse (15%), salasõnade ja isikuandmete väärkasutus (5%) ning raha kulutamine *online*-mängudes ja rakendustes (5%).

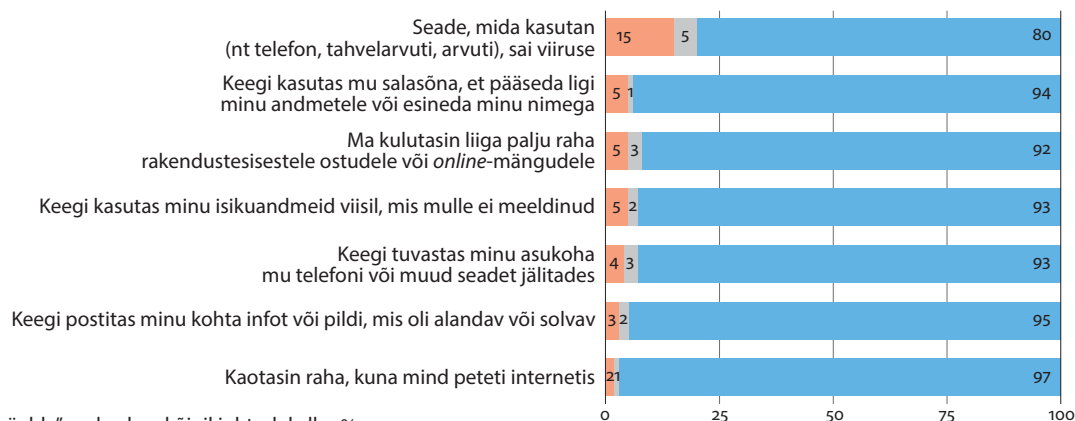
Vanemad ei ole tihti teadlikud olukordadest, millesse laps on internetis sattunud (joonis 4.5). Näiteks ei osanud 12% vanematest öelda, kas keegi kasutas tema lapse isikuandmeid viisil, mis lapsele ei meeldinud. Viirustega eri seadmetes on enda sõnul kokku puutunud 15% lastest, ent sellest teadlikud olid 11% vanematest.

Joonis 4.4. Kokkupuuted internetiohtudega

Kõik lapsed (N = 1020), %

Jah Ei oska öelda + ei taha öelda* Ei

Küsimus ankeedis: 66. Kas VIIMASE 12 KUU jooksul on sinuga internetis juhtunud midagi järgnevast?

* „Ei taha öelda“ osakaal on kõigil juhtudel alla 1%.

Joonis 4.5. Vanemate informeeritus laste kokkupuudetest internetiohtudega

Kõik vanemad (N = 1020), %

Jah Ei oska öelda
+ ei taha öelda* Ei

Küsimus ankeedis: 19. Nii palju kui te teate, kas midagi järgnevast on juhtunud teie lapsega internetis viimase 12 kuu jooksul?

*„Ei taha öelda“ osakaal on kõigil juhtudel alla 1%.

2010 vs. 2018. Aastal 2010 puutusid Eesti lapsed Euroopas kõige sagedamini kokku isikliku info kuritarvitamisega – tervelt 18% lastest olid seda kogenud viimase 12 kuu jooksul. Aastal 2018 on see protsent veidi langenud. Isikliku info kuritarvitamisega, mille hulka kuuluvad salasõna ja isikuandmete kasutamine ning internetis raha kaotamine pettuse teel, puutus 2018. aasta andmetel kokku 12% lastest.

4.5. Kokkupuuted seksuaalse sisuga

Internetis toimetades näevad lapsed iga päev suurel hulgal erisugust pildimaterjali: pilte, fotosid ja videoid. Mõnikord võivad need olla selgelt seksuaalse alatooniga ja kujutada näiteks paljaid või seksivaid inimesi. Samal ajal võivad lapsed seksuaalse sisuga kokku puutuda ka *offline*-maailmas. Joonis 4.6 näitab, kui paljud lapsed on millegi sellisega kokku puutunud. **Neljandik vastanutest on viimase 12 kuu jooksul seksuaalse sisuga kokku puutunud** – poisid veidi rohkem kui tüdrukud (vastavalt 26% ja 22%). Seksuaalse alatooniga pildimaterjali nägemine kasvab vanusega: kui 9–10-aastastest on sellist materjali näinud üksnes 9%, siis 15–17-aastastest juba 44%. Vene lapsed (29%) on seksuaalse sisuga pildimaterjaliga puutunud kokku rohkem kui eesti lapsed (22%).

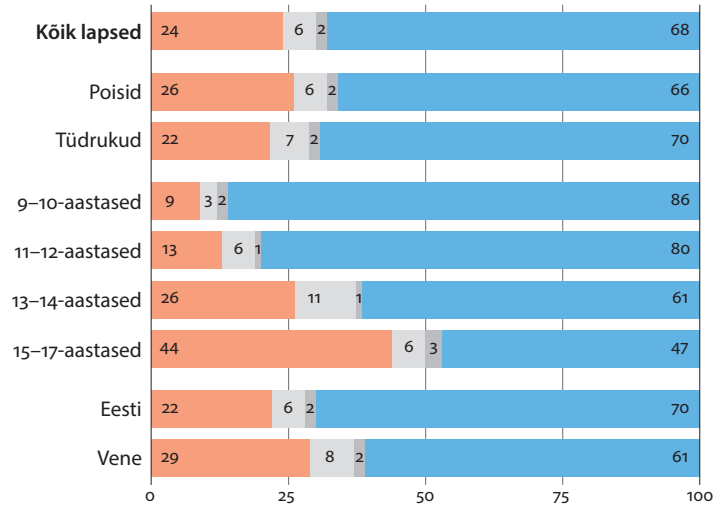
2010 vs. 2018. Seksuaalse alatooniga piltide nägemine (nii internetis kui ka *offline*-maailmas) on võrreldes 2010. aasta tulemustega vähenenud. Kui 2010. aastal tunnistas 37% Eesti lastest, et on sellise sisuga kokku puutunud, siis 2018. aastal on sama näitaja 24%.

Joonis 4.6. Seksuaalse alatooniga pildimaterjali nägemine (soo, vanuse ja kõnekeelega järgi)

Kõik lapsed (N = 1020), %

Jah Ei oska öelda Ei taha öelda Ei

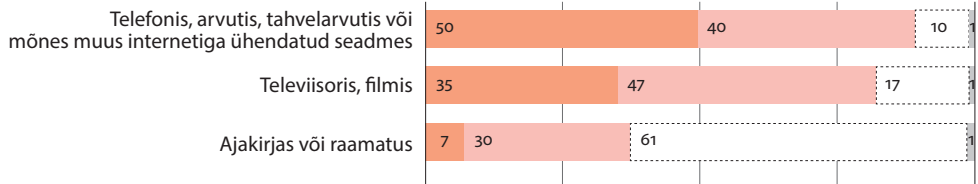
Küsimus ankeedis: 54. Kas oled näinud midagi sellist [= seksuaalse alatooniga pildimaterjali] VIIMASE 12 KUU jooksul?

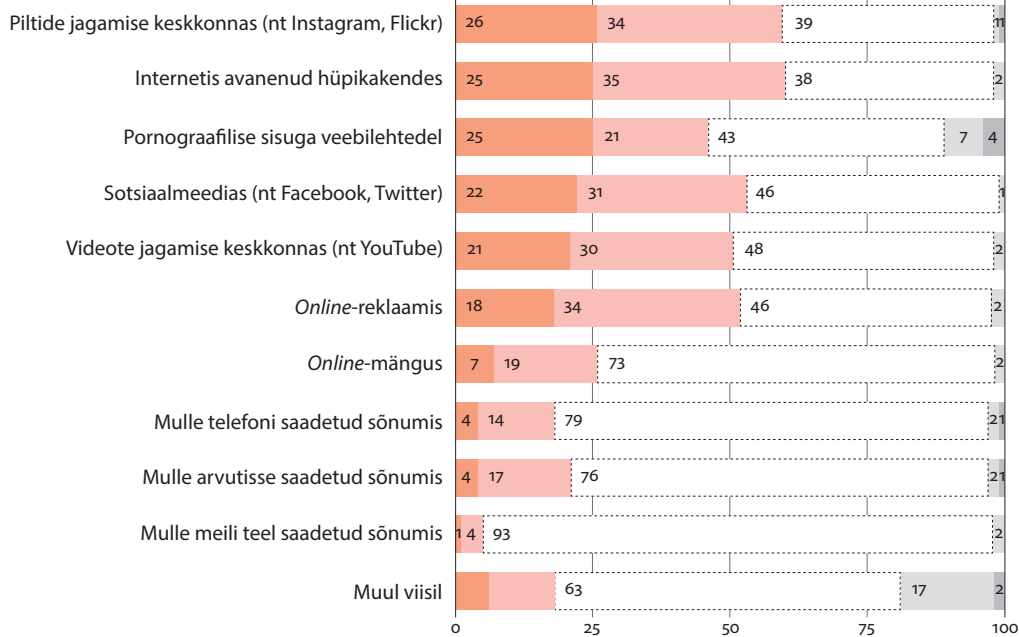
Joonis 4.7. Seksuaalse alatooniga pildimaterjali nägemise sagedus eri kanalites

Iga päev või peaaegu iga päev + vähemalt kord nädalas + vähemalt kord kuus Mõned korrad Mitte kunagi Ei oska öelda Ei taha öelda

Küsimus ankeedis: 55. Kui sageli oled VIIMASE 12 KUU jooksul selliseid [seksuaalse alatooniga] pilte või kujutisi näinud? Lapsed, kes on viimase 12 kuu jooksul pornograafilist materjali näinud (n = 245), %

13–17-aastased lapsed, kes on viimase 12 kuu jooksul pornograafilist materjali näinud (n = 192), %

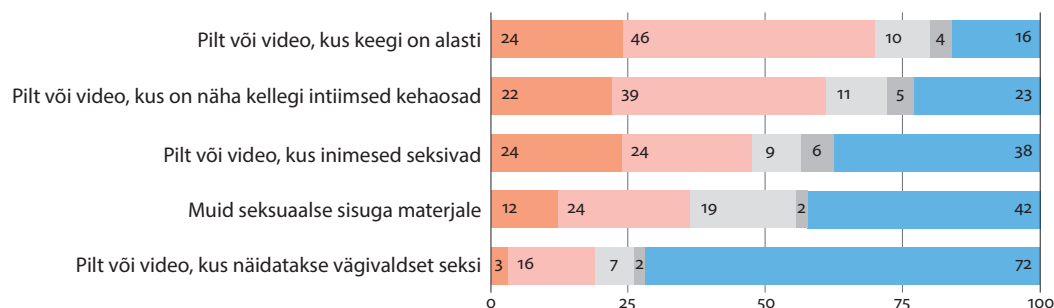

Joonis 4.8. Seksuaalse alatooniga pildimaterjal internetis ja sellesse suhtumine 13–17-aastaste laste seas

13–17-aastased lapsed, kes on viimase 12 kuu jooksul seksuaalse alatooniga pildimaterjali näinud (n = 192), %

■ Jah, ja ma soovisin seda näha
 ■ Jah, kuid ma ei soovinud seda näha
 ■ Ei oska öelda
 ■ Ei taha öelda
 ■ Ei

Küsimus ankeedis: 57. Milliseid järgmisi asju (kui üldse) oled sa näinud internetis VIIMASE 12 KUU jooksul?

Kõige sagedamini puutuvad lapsed seksuaalse sisuga kokku **telefoni, arvuti ja tahvelarvuti vahendusel** (90%), aga ka **televisoris ja filmides** (82%) (joonis 4.7). Kui vaadelda lähemalt sisu, millega puutuvad lapsed kokku interneti ühenduvate seadmete abil (telefon, tahvelarvuti, arvuti jm), selgub, et kõige sagedamini jõuavad seksuaalse alatooniga pildid lasteni eri piltide jagamise keskkondade (60%) ja hüpikakende (60%) kaudu, aga ka sotsiaalmeedia (53%), videote jagamise keskkondade (51%) ja *online*-reklaamide (52%) vahendusel. **Ligi pooled lastest, kes on pornograafilist materjali näinud, on sellega kokku puutunud vastavasisulistel veebilehtedel.**

2010 vs. 2018. Nii nagu 2010. aastal, puutusid Eesti lapsed ka 2018. aastal seksuaalse alatooniga piltidega kõige sagedamini kokku internetis ning televiisori ja filmide vahendusel.

Veelgi täpsema ülevaate seksuaalse alatooniga pildimaterjalide sisust annab joonis 4.8. Üle kahe kolmandiku lastest on näinud internetis pilti või videot, kus keegi on alasti: 46% ei soovinud sellise sisu peale sattuda, ent 24% vaatas selliseid pilte või videoid tahtlikult.

Lapsed on kokku puutunud ka piltide ja videotega, kus on näha intiimsed kehaosad (61%) või kus inimesed seksivad (48%). Viimase puhul tasub ära märkida, et nende laste hulk, kes sattusid sellise sisu peale juhuslikult, on võrdne nende lastega, kes seda teadlikult soovisid.

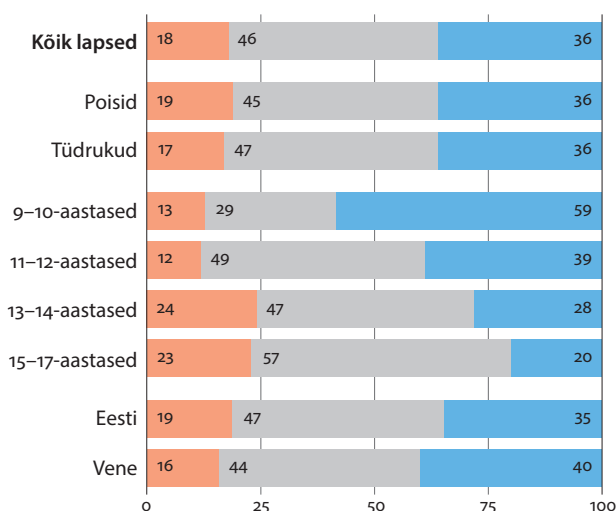
Paljud vanemad ei ole üldse teadlikud sellest, kas nende laps on seksuaalse sisuga internetis kokku puutunud (joonis 4.9). Näiteks 15–17-aastaste laste vanematest 56% ei oska öelda, kas nende laps on viimase aasta jooksul sellist materjali näinud või mitte.

Joonis 4.9. Vanemate informeeritus sellest, kas nende laps on internetis näinud seksuaalse sisuga pildimaterjali (soo, vanuse ja kõnekeele järgi)

Kõik vanemad (N = 1020), %

Jah Ei oska öelda + ei taha öelda* Ei

Küsimus ankeedis: 20a. Nii palju kui te teate, kas midagi järgnevast on juhtunud teie lapsega internetis vähemalt korra viimase 12 kuu jooksul? Ta on näinud internetis seksuaalse sisuga pilte.

*„Ei taha öelda” osakaal on kõigil juhtudel alla 1,5%.

2010 vs. 2018. 2018. aasta andmetel omavad vanemad ülevaadet oma lapse kokkupuutumisest seksipiltidega vähem kui 2010. aastal. Suurenenud on näiteks nende vanemate hulk, kes ei oska öelda, kas nende laps on seksuaalse sisuga pildimaterjali näinud või mitte: kaheksa aastat tagasi oli neid 26%, nüüd aga 45%.

Uuringus vaadeldi lähemalt ka seksuaalse sisuga sõnumite saamist ja saatmist (ingl *sexting*). 11–17-aastastest lastest 11% on viimase 12 kuu jooksul selliseid sõnumeid saanud, poisid veidi rohkem kui tüdrukud (joonis 4.10). Vanemad lapsed on seksuaalse sisuga sõnumeid saanud tunduvalt rohkem kui nooremad: näiteks 13–14-aastastest lastest ainult 7% on sellises olukorras olnud, samal ajal kui 15–17-aastaste laste seas on see näitaja 20%. Seksisõnumite saatmine on laste seas vähelevinud tegevus – sellega on kokku puutunud ainult 23 last 763 küsitluses osalenud 11–17-aastasest lapsest.

Joonise 4.10 põhjal võib ka öelda, et vanemate teadlikkus sellest, kas nende lapsed on saanud seksisõnumeid, on vähene ega vasta sellele, mida lapsed on endi väitel kogunud. Näiteks on vanemate hulgas lastega võrreldes ligi kolm korda vähem neid, kes teavad, et nende laps on saanud viimase aasta jooksul seksuaalse sisuga sõnumeid.

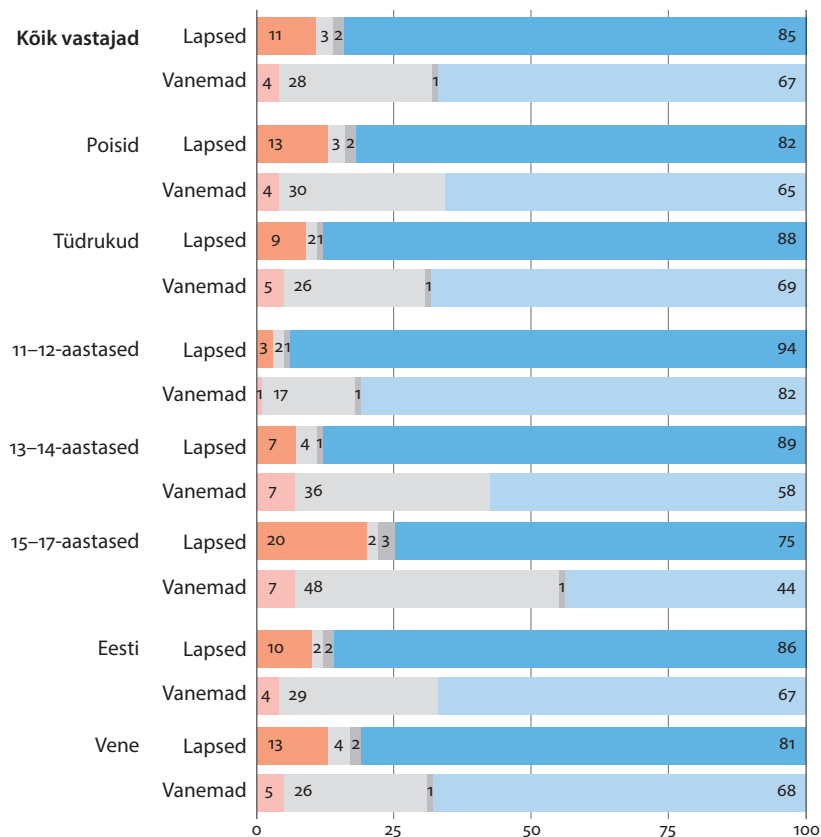
Noorimate (9–10-aastaste) laste seksisõnumite saamise kogemuse kohta küsisime üksnes nende vanematelt, kellest 2% vastas, et nende laps on viimase aasta jooksul niisuguseid sõnumeid saanud.

Joonis 4.10. Seksuaalse sisuga sõnumite saamine 11–17-aastaste laste seas (laste ja nende vanemate hinnangul; soo, vanuse ja kõnekeelega järgi)

11–17-aastased lapsed (n = 763) ja nende vanemad (n = 763), %

Küsimused ankeedis: (Lastel) 58. Kas VIIMASE 12 KUU jooksul oled sa saanud seksuaalse alatooniga sõnumeid, pilte või videoid? (Vanematel) 20b. Nii palju kui te teate, kas midagi järgnevast on juhtunud teie lapsega internetis vähemalt korra viimase 12 kuu jooksul? Ta on saanud seksuaalse sisuga sõnumi (see võib olla tekst, pilt või video).

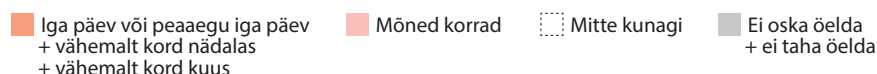
2010 vs. 2018. Seksisõnumite saamine on kaheksa aasta jooksul vähenenud. Aastal 2010 oli 19% Eesti lastest saanud seksisõnumeid, aastal 2018 on see näitaja 11%. Mõlemal aastal alahindasid vanemad laste kogemusi: kaheksa aastat tagasi teadis laste seksisõnumite saamisest 9% vanematest, 2018. aasta andmetel oli sellest kogemusest teadlik üksnes 4% vanematest.

4.6. Kokkupuuted kahjuliku veebisisuga

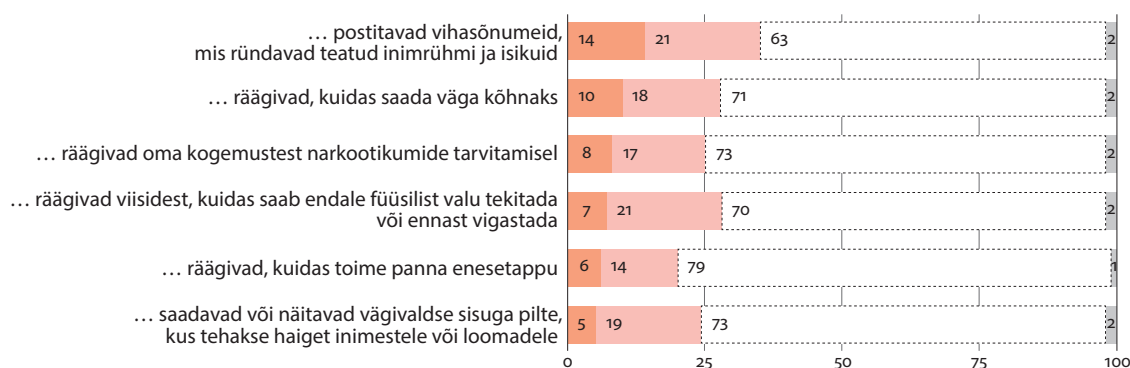
Laste kokkupuude kahjuliku sisuga veebilehtedega jääb kõigi vaadeldud tunnuste puhul pigem harvaks (joonis 4.11). Viimase aasta jooksul on enim kokku puutunud ründava sisuga veebilehtedega

Joonis 4.11. Kokkupuuted kahjuliku veebisisuga

Kõik lapsed (N = 1020), %

Küsimus ankeedis: 64. Kas oled VIIMASE 12 KUU jooksul näinud veebilehti, kus inimesed ...

Tabel 4.4. Kokkupuuted kahjuliku veebisisuga (vanuse järgi)Kõik lapsed (N = 1020), %. Erinevused 9–12- ja 13–17-aastaste laste vastustes on statistiliselt olulised ($p < 0,05$). Tabelist on välja jäetud vastusevariandid „ei oska öelda” ja „ei taha öelda”.

Küsimus ankeedis: 64. Kas oled VIIMASE 12 KUU jooksul näinud veebilehti, kus inimesed ...	9–12-aastased			13–17-aastased		
	Vähemalt kord kuus*	Mõned korrad	Mitte kunagi	Vähemalt kord kuus*	Mõned korrad	Mitte kunagi
... postitavad vihasõnumeid, mis ründavad teatud inimrühmi või isikuid	8	13	77	17	24	57
... räägivad, kuidas saada väga kõhnaks	4	16	79	12	20	67
... räägivad oma kogemustest narkootikumide tarvitamisel	1	9	89	11	21	66
... räägivad viisidest, kuidas saab endale füüsilist valu tekitada või ennast vigastada	4	16	78	9	23	66
... räägivad, kuidas toime panna enesetappu	3	9	87	7	17	75
... saadavad või näitavad vägivaldse sisuga pilte, kus tehakse haiget inimestele või loomadele	2	16	81	7	21	70

* „Vähemalt kord kuus” sisaldab veel vastusevariante „vähemalt kord nädalas” ja „iga päev või peaaegu iga päev”.

(35% on selliseid lehti näinud mõned korrad või sagedamini) ning saitidega (28%), kus räägitakse viisidest, kuidas endale füüsilist valu tekitada või end vigastada.

2010 vs. 2018. 2010. aasta andmetel oli 36% Eesti lastest puutunud kokku kahjuliku sisuga veebilehtedega. Euroopa võrdluses olid Eesti lapsed selle tulemusega esirinnas, neljandal kohal. Probleem on aktuaalne ka praegu: 2018. aasta andmetel puutub 39% Eesti lastest selliste lehtedega kokku.

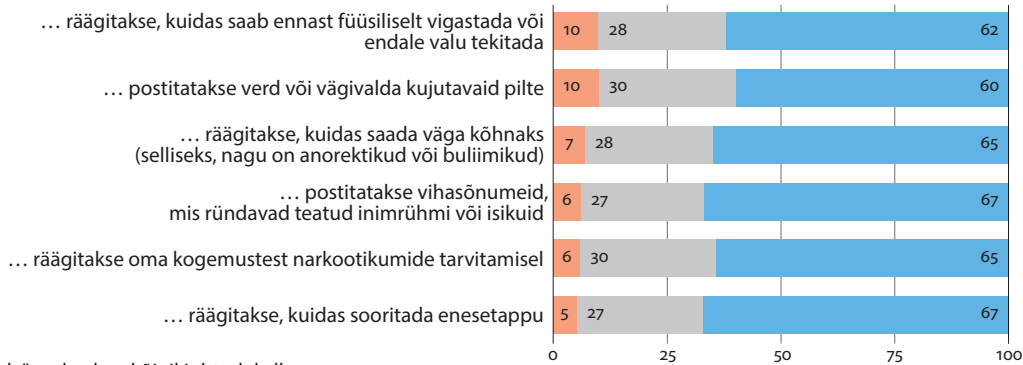
Mida vanem on laps, seda sagedamini on ta kahjuliku sisuga veebilehtedega kokku puutunud – näiteks 13–17-aastastest lastest 41% on mõni kord või sagedamini olnud sellisel saidil, kuhu postitatakse vaenulikke sõnumeid ja kus teisi inimesi rünnatakse (tabel 4.4). 9–12-aastaste hulgas on sama näitaja peaaegu poole väiksem, 21%.

Joonis 4.12. Vanemate informeeritus laste kokkupuudetest kahjuliku veebisisuga

Kõik vanemad (N = 1020), %

Jah Ei oska öelda
+ ei taha öelda* Ei

Küsimus ankeedis: 18. Nii palju kui te teate, kas viimase 12 kuu jooksul on teie laps näinud veebilehti või *online*-suhtlust, mis julgustavad inimesi tegema kahjulikke asju? Seega, kas teie laps nägi veebilehti, kus ...

*„Ei taha öelda“ osakaal on kõigil juhtudel alla 1%.

2010 vs. 2018. Mida vanem on laps, seda sagedamini puutub ta kokku kahjuliku sisuga veebilehtedega – seda järeldust kinnitavad nii 2010. kui ka 2018. aasta uuringu andmed.

Vanemate informeeritus laste kokkupuudetest kahjuliku veebisisuga erineb märgatavalt laste vastustest oma kogemuste kohta (joonis 4.12). Näiteks arvab 6% vanematest, et laps on näinud vaenulikke sõnumeid sisaldavaid veebilehti. Laste hulgas on nimetatud saitidega kokkupuutunud aga ligi kuus korda rohkem (35%) (joonis 4.11). Üle neljandiku vanematest ei ole üldse kursis, kas tema laps on internetis kahjuliku sisuga materjali näinud.

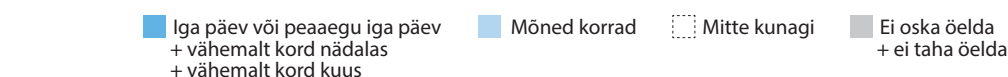
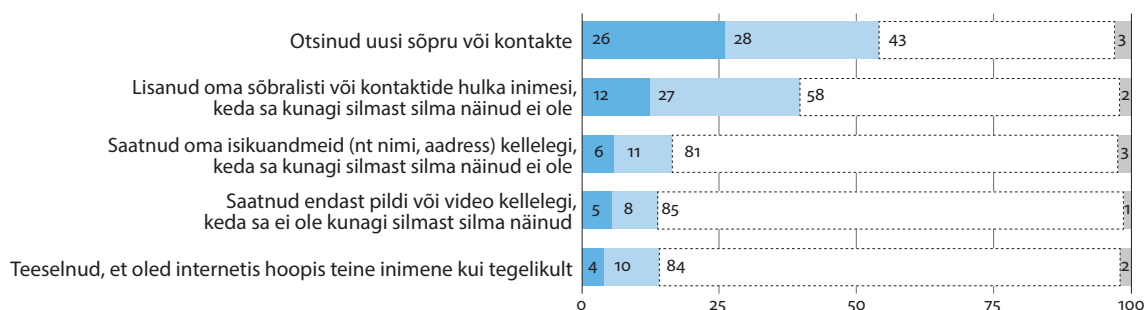
4.7. Laste internetisuhtlus

Laste internetisuhtlust iseloomustab eelkõige **uute sõprade ja kontaktide otsimine** (joonis 4.13). Veidi üle poole küsitluses osalenud lastest on seda viimase 12 kuu jooksul teinud mõned korrad või sagedamini. 39% lastest on lisanud sõbralisti või kontaktide hulka inimesi, keda nad ei ole kunagi silmast silma kohanud. Isikuandmeid, pilte ja videoid endast on *online*-tuttavatega jaganud vähesed – üle 80% vastanutest ei ole nimetatud tegevusi mitte kunagi teinud. Väike osa vastanutest (14%) on mõned korrad või sagedamini teeselnud internetis hoopis kedagi teist.

2010 vs. 2018. 2010. ja 2018. aasta uuringutulemuste võrdlus näitab, et laste internetisuhtluses ei ole olulisi muutusi toimunud. Veidi on sagenenud sõprade ja kontaktide otsimine, mida teeb praegu vähemalt kord kuus 26% Eesti lastest, samal ajal kui 2010. aastal tegi seda 21% (Euroopa keskmine tase). Oma roll on siin kindlasti eri suhtlusrakendustel (sh kohtinguäppidel), mis on viimastel aastatel kiiresti levinud.

Joonis 4.13. Suhtlusviisid internetis

Kõik lapsed (N = 1020), %

Küsimus ankeedis: 27. Kui sageli VIIMASE 12 KUU jooksul oled sa teinud internetis järgmisi asju?**Tabel 4.5. Suhtlusviisid internetis (vanuse järgi)**Kõik lapsed (N = 1020), %. Tabelist on välja jäetud vastusevariandid „ei oska öelda” ja „ei taha öelda”. Sinisel taustal on statistiliselt olulised erinevused 9–12- ja 13–17-aastaste laste vastustes ($p < 0,05$).

Küsimus ankeedis: 27. Kui sageli VIIMASE 12 KUU jooksul oled sa teinud internetis järgmisi asju?	9–12-aastased			13–17-aastased		
	Vähemalt kord kuus*	Mõned korrad	Mitte kunagi	Vähemalt kord kuus*	Mõned korrad	Mitte kunagi
Otsinud uusi sõpru või kontakte	14	20	63	36	37	24
Lisanud oma sõbralisti või kontaktide hulka inimesi, keda sa kunagi silmast silma näinud ei ole	7	17	74	17	37	44
Saatnud oma isikuandmeid (nt nimi, aadress) kellelegi, keda sa kunagi silmast silma näinud ei ole	3	4	90	8	17	73
Saatnud endast pildi või video kellelegi, keda sa ei ole kunagi silmast silma näinud	2	4	93	9	13	77
Teeselnud, et oled internetis hoopis teine inimene kui tegelikult	2	9	86	6	11	81

* „Vähemalt kord kuus” sisaldab veel vastusevariante „vähemalt kord nädalas” ja „iga päev või peaaegu iga päev”.

Tabel 4.6. Suhtlusviisid internetis (kõnekeeke järgi)Kõik lapsed (N = 1020), %. Tabelist on välja jäetud vastusevariandid „ei oska öelda” ja „ei taha öelda”. Sinisel taustal on statistiliselt olulised erinevused eesti ja vene keelt rääkivate laste vastustes ($p < 0,05$).

Küsimus ankeedis: 27. Kui sageli VIIMASE 12 KUU jooksul oled sa teinud internetis järgmisi asju?	Eesti			Vene		
	Vähemalt kord kuus*	Mõned korrad	Mitte kunagi	Vähemalt kord kuus*	Mõned korrad	Mitte kunagi
Otsinud uusi sõpru või kontakte	24	29	44	30	26	41
Lisanud oma sõbralisti või kontaktide hulka inimesi, keda sa kunagi silmast silma näinud ei ole	11	27	60	17	27	53
Saatnud oma isikuandmeid (nt nimi, aadress) kellelegi, keda sa kunagi silmast silma näinud ei ole	4	10	83	11	12	75
Saatnud endast pildi või video kellelegi, keda sa ei ole kunagi silmast silma näinud	4	8	87	9	10	80
Teeselnud, et oled internetis hoopis teine inimene kui tegelikult	3	10	85	7	9	81

* „Vähemalt kord kuus” sisaldab veel vastusevariante „vähemalt kord nädalas” ja „iga päev või peaaegu iga päev”.

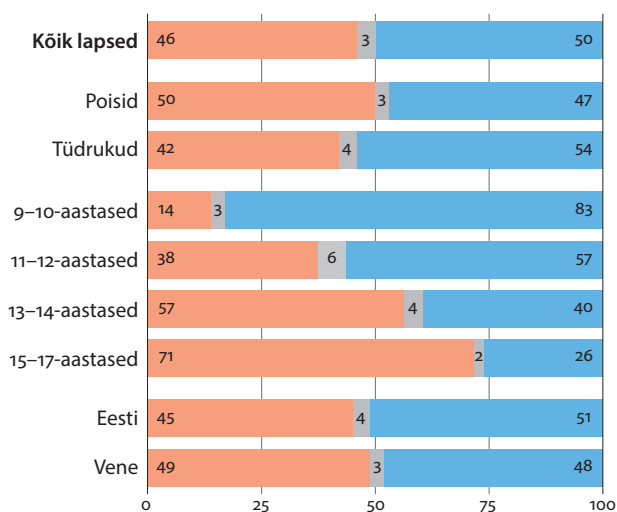
Vanuserühmade kaupa laste internetisuhtlust vaadeldes on näha, et **vanemad lapsed käituvad internetis riskialtimalt kui nooremad** (tabel 4.5). Näiteks on 13–17-aastastest lastest 36% vähemalt kord

Joonis 4.14. Võõra inimesega suhtlemine internetis (soo, vanuse ja kõnekeele järgi)

Kõik lapsed (N = 1020), %

Jah Ei oska öelda
+ ei taha öelda Ei

Küsimus ankeedis: 28. Kas oled suhelnud internetis kellegagi, keda sa ei ole kunagi silmast silma kohanud?

kuus otsinud internetist uusi sõpru ja kontakte, samal ajal kui 9–12-aastastest on seda teinud ainult 14%.

Vene kodukeelelased on otsinud internetist uusi sõpru (30%) sagedamini (vähemalt kord kuus) kui eesti lapsed (24%) (tabel 4.6). Vene lapsed on ka tihedamini lisanud sõbralisti võõraid, saatnud neile oma isikuandmeid ning pilte ja videoid endast ning mänginud kedagi teist. **Seega võtavad vene lapsed netisuhtluses riske veidi tihemini kui eesti lapsed.**

Internet pakub palju võimalusi, et suhelda inimestega üle terve maailma – eelkõige nendega, keda päriselus kunagi kohatud ei ole. **Ligi pooled (46%) lastest on internetis suhelnud kellegagi, keda nad ei ole kunagi silmast silma kohanud** (joonis 4.14). Lapsi, kes on võõrastega internetis suhelnud, on poiste hulgas rohkem kui tüdrukute seas. Võõrastega suhtlevad rohkem vanemad lapsed: 15–17-aastastest on tervelt 71% enda sõnul internetis mõne võõraga suhelnud, samal ajal kui 9–10-aastastest on seda teinud 14%. Eesti ja vene laste seas olulisi erinevusi ei ole.

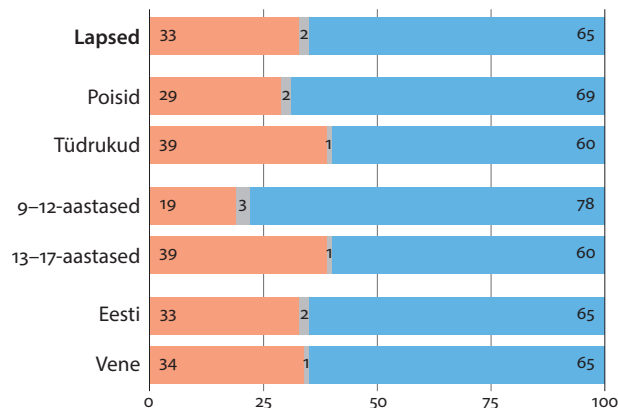
Üks suurimaid murekohti laste internetiturvalisuses on kindlasti *online*-kontaktidega silmast silma kohtumine: **tervelt 33% nendest Eesti lastest, kes on kunagi internetis võõra inimesega suhelnud, on selle inimesega ka silmast silma kohtunud** (joonis 4.15). Tüdrukud on altimad internetituttavaga kohtuma kui poisid – enda sõnul on seda teinud 39% tüdrukutest ja 29% poistest. Vanemad lapsed (13–17-aastased) on internetituttavaga silmast silma kohtunud rohkem kui nooremad (9–12-aastased), need näitajad on vastavalt 39% ja 19%.

Joonis 4.15. Internetituttavaga silmast silma kohtumine (soo, vanuse ja kõnekeeke järgi)

Lapsed, kes on kunagi internetis võõra inimesega suhelnud (n = 470), %

Jah Ei oska öelda + ei taha öelda Ei

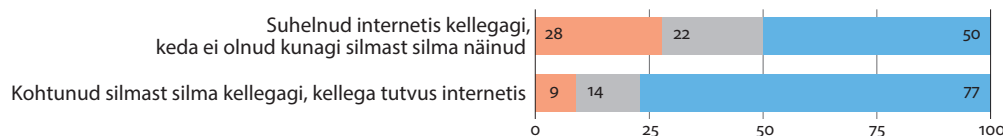
Küsimus ankeedis: 29. Kas oled VIIMASE 12 KUU jooksul mõne inimesega, kellega tutvusid internetis, silmast silma kohtunud? (Mõeldakse esmakordset silmast silma kohtumist.)

Joonis 4.16. Vanemate informeeritus sellest, kas laps on internetis võõra inimesega suhelnud ja internetituttavaga silmast silma kohtunud

Kõik vanemad (N = 1020), %

Jah Ei oska öelda + ei taha öelda* Ei

Küsimus ankeedis: 17. Palun öelge, nii palju kui te teate, kas teie laps on viimase 12 kuu jooksul puutunud internetis kokku millegi järgnevaga? (A) Suhelnud internetis kellegagi, keda ta ei olnud kunagi silmast silma kohanud. (C) Kohtunud silmast silma kellegagi, kellega ta on tutvunud internetis.

*„Ei taha öelda” osakaal on mõlemal juhul alla 1%.

2010 vs. 2018. Eesti lapsed paistavad Euroopas silma aktiivse suhtluse poolest võõraste inimestega, olgu selleks siis lihtsalt internetis tutvumine või leitud tuttavatega silmast silma kohtumine. Aastal 2010 märkis 54% lastest, et on internetis suhelnud kellegagi, keda on esimest korda kohanud internetis, ja 25% tunnistas, et on *online*-tuttavaga ka silmast silma kohtunud. Aasta 2018 andmete põhjal on vähenenud suhtlus internetituttavatega (46%) ja ka nendega kohtumise tõenäosus (15%).

Kõikide küsitluses osalenud vanemate käest uuriti samuti, kui teadlikud nad on oma laste internetituttavatest (joonis 4.16). **Vanemad peavad laste netituttavatega suhtlemist küllaltki vähetõenäoliseks.** 28% vanematest teadis, et tema laps on viimase 12 kuu jooksul suhelnud internetis inimesega, keda ei ole silmast silma kunagi näinud. Iga kümnennda vanema sõnul on laps sellise inimesega ka päriselus kohtunud.

4.8. Kiusamine ja küberkiusamine

MIS ON KIUSAMINE? Käitumine, mis võib sisaldada kellegi narrimist viisil, mis talle ei meeldi; tõukamine, togimine ja löömine; tõrjumine, kellegi kõrvalejätmine sellest, mida teised teevad. Kiusata võidakse kõikjal: silmast silma kohtudes, mobiiltelefonis (tekstsõnumites, kõnedes, piltidega, videotega) ja internetis (meilides, Messengeris, suhtlusportaalides, jututubades).

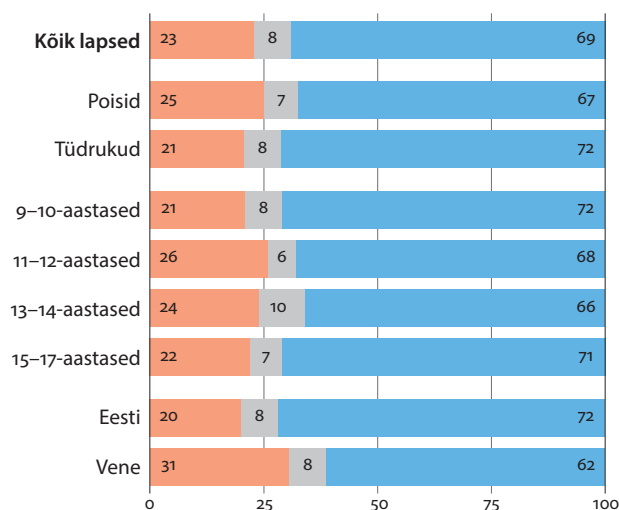
Viimase 12 kuu jooksul on 23% küsitluses osalenud lastest kiusamist kogenud: poisid veidi rohkem kui tüdrukud (joonis 4.17). Kõige rohkem on sellise käitumisega kokku puutunud 11–12-aastased

Joonis 4.17. Kiusamise kogemine (soo, vanuse ja kõnekeele järgi)

Kõik lapsed (N = 1020), %

Jah Ei oska öelda + ei taha öelda* Ei

Küsimus ankeedis: 32. Kas keegi on VIIMASE 12 KUU jooksul käitunud sinuga sel viisil solvavalt või vastikult?

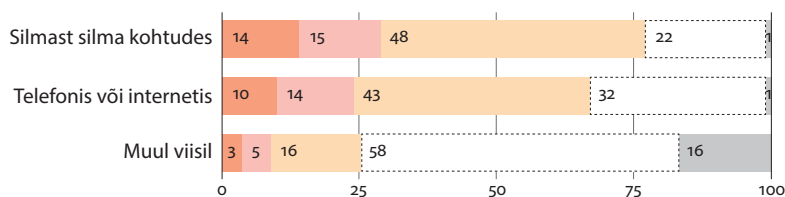
*„Ei taha öelda” osakaal on kõigil juhtudel alla 2,5%.

Joonis 4.18. Kiusamise kogemise sagedus

Lapsed, kes on kogenud kiusamist viimase 12 kuu jooksul (n = 235), %

Iga päev või peaaegu iga päev + vähemalt kord nädalas Vähemalt kord kuus Mõned korrad Mitte kunagi Ei oska öelda + ei taha öelda*

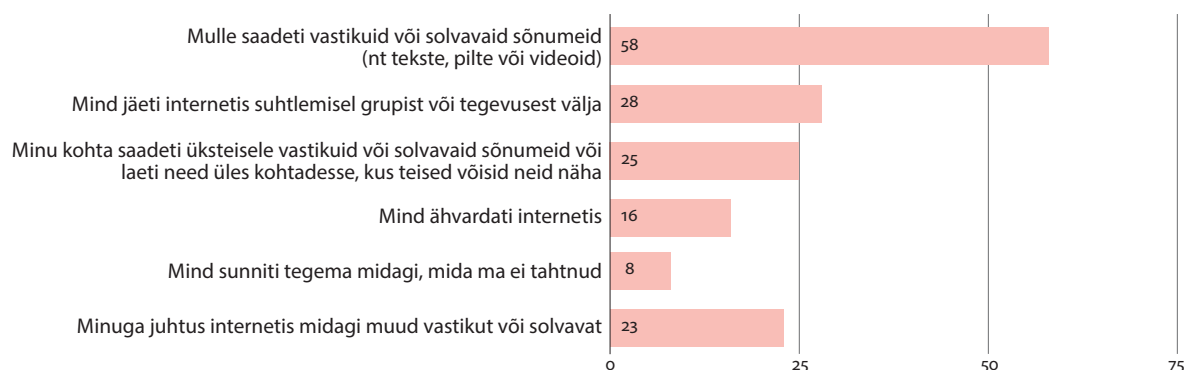
Küsimus ankeedis: 33. Kui sageli VIIMASE 12 KUU jooksul on seda [= kiusamist] sinuga juhtunud?

*„Ei taha öelda” osakaal on kõigil juhtudel alla 1%.

Joonis 4.19. Küberkiasamise eri viiside kogemine

Lapsed, kes on viimase 12 kuu jooksul kogunud kiusamist telefonis või internetis (n = 156), %

Küsimus ankeedis: 34. Kas sinuga on midagi järgnevast VIIMASE 12 KUU jooksul juhtunud?**Tabel 4.7. Isikud, kellele laps küberkiasamisest rääkis**

Lapsed, kes on viimase 12 kuu jooksul kogunud kiusamist telefonis või internetis (n = 156). Vastaja võis valida mitu vastusevarianti.

Küsimus ankeedis: 36. Kui see [= küberkiasamine] sinuga juhtus, kas rääkisid sellest kellelegi?	%	N
Emale või isale (või kasuemale/kasuisale)	33	52
Mõnele umbes omavanusele sõbrale	32	50
Vennale või õele	10	16
Õpetajale	9	14
Muule täiskasvanule, keda usaldan	3	4
Kellelegi, kelle töö on lapsi aidata (sotsiaaltöötaja, politsei, psühholoog)	1	2
Kellelegi teisele	6	9
Ma ei rääkinud kellelegi	36	56
Ei oska öelda	1	2
Ei taha öelda	3	4

lapsed. Vene lapsed on kiusamist kogunud märgatavalt rohkem kui eesti lapsed – tervelt 31% vene lastest on sellega kokku puutunud, eesti lastest aga 20%.

2010 vs. 2018. Kiusamise kogemine on võrreldes 2010. aastaga vähenenud: kui 2010. aastal oli sellega kokku puutunud 40% vastanutest, siis 2018. aastal ligi poole vähem, 23%.

Kiusamist esineb enim silmast silma kohtudes: just sel viisil puutus sellega mõni kord või sagedamini kokku 77% nendest, kes on viimase aasta jooksul kiusamist kogunud (joonis 4.18). Veidi vähem on lapsed kogunud kiusamist telefonis või internetis (67%).

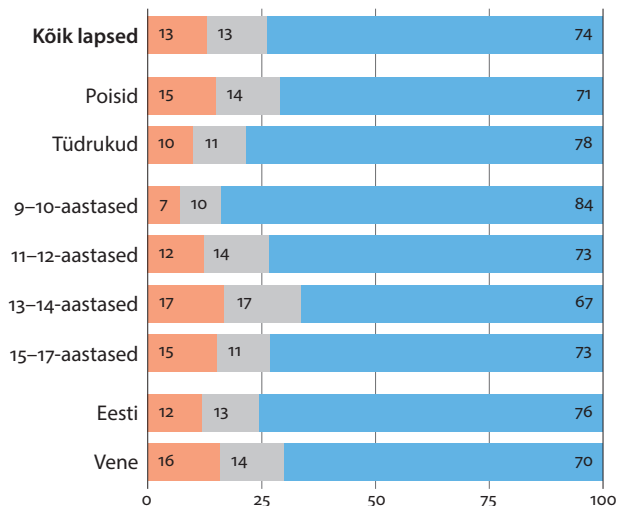
Küberkiasamine võib avalduda mitmel moel. 58% kiusatud lastest on saanud vastikuid ja solvavaid sõnumeid (joonis 4.19). Mõni laps on puutunud kokku ka suhtlusest kõrvalejätmise, ähvarduste ja muu solvavaga.

Joonis 4.20. Teiste kiusamine (soo, vanuse ja kõnekeele järgi)

Kõik lapsed (N = 1020), %

Jah Ei oska öelda
+ ei taha öelda* Ei

Küsimus ankeedis: 37. Kas Sina oled VIIMASE 12 KUU jooksul käitunud kellegi teise suhtes nii, et see võis talle tunduda vastiku või solvavana?

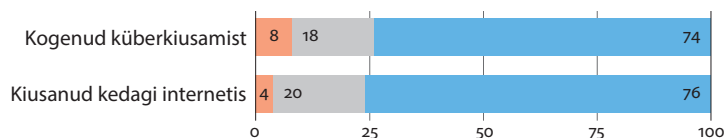
*„Ei taha öelda“ osakaal on kõigil juhtudel alla 1%.

Joonis 4.21. Vanemate informeeritus laste kokkupuudetest küberkiusamisega

Kõik vanemad (N = 1020), %

Jah Ei oska öelda
+ ei taha öelda* Ei

Küsimus ankeedis: 17. Palun öelge, nii palju kui te teate, kas teie laps on viimase 12 kuu jooksul puutunud internetis kokku millegi järgneva? (B) Kogenud küberkiusamist (keegi on kohelnud teda internetis solvavalt või inetult). (D) Kiusanud kedagi internetis (kohelnud kedagi teist internetis solvavalt või inetult).

*„Ei taha öelda“ osakaal on mõlemal juhul alla 1%.

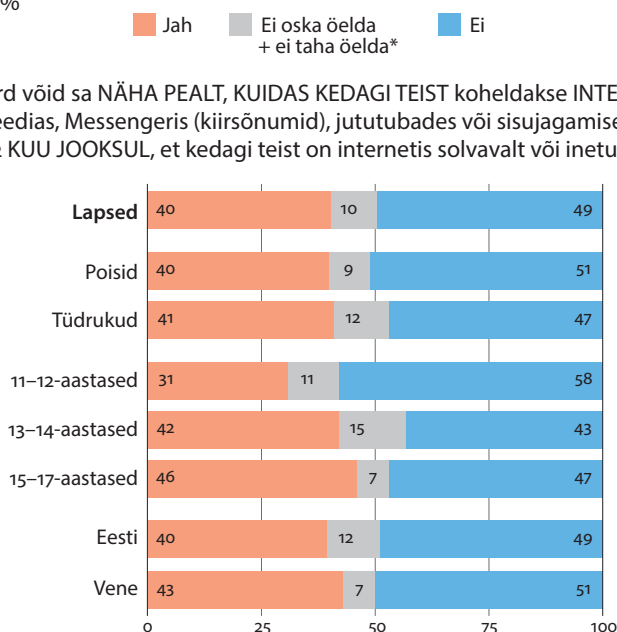
Mind häirivad Euroopa Liidu uued seadused seoses interneti ja autoriõigustega.
13-aastane poiss

Lapsed, kes on kogenud küberkiusamist, on juhtumist rääkinud eelkõige vanematele (33%) ja sõpradele (32%); õpetajate ja teiste poole pöörduakse vähem (tabel 4.7). Muret tekitavalt suur on aga nende laste hulk, kes endaga juhtunust mitte kellelegi ei räägi: 36%. **See tähendab, et märkimisväärne osa lapsi, kes on telefonis või internetis kiusamisega kokku puutunud, hoiab selle enda teada.**

Küsisime lastelt ka seda, kas ja kui tihti nemad ise kedagi teist on kiusanud (joonis 4.20). 13% küsitluses osalenud lastest tunnistas, et nad on viimase aasta jooksul kellegagi käitunud nii, et see võis talle

Joonis 4.22. Küberkiusamise pealtnägemine 11–17-aastaste laste seas (soo, vanuse ja kõnekeele järgi)

11–17-aastased lapsed (n = 763), %

*„Ei taha öelda” osakaal on kõigil juhtudel alla 1%.

tunduda vastik või solvav. Poiste seas esines sellist käitumist rohkem kui tüdrukute seas (vastavalt 15% ja 10%). Enim on kiusajaid 13–14-aastaste vanuserühmas (17%). Neid, kes tunnistasid, et on kedagi kiusanud, leidis vene keelt kõnelevate laste seas rohkem kui eesti laste seas.

Joonisel 4.21 on näha, et vanemate hinnangul on nende lapsed viimase aasta jooksul kogunud küberkiusamist või olnud ise kiusaja rollis ainult vähesel määral (vastavalt 8% ja 4%).

Märkimisväärselt suur on nende laste hulk, kes on viimase 12 kuu jooksul küberkiusamist pealt näinud: 40% (joonis 4.22). Küberkiusamise pealtnägijaid on vanemate laste seas rohkem. Näiteks 11–12-aastastest lastest väitis 31%, et on sellist olukorda pealt näinud, samal ajal kui 15–17-aastaste seas oli neid 46%.

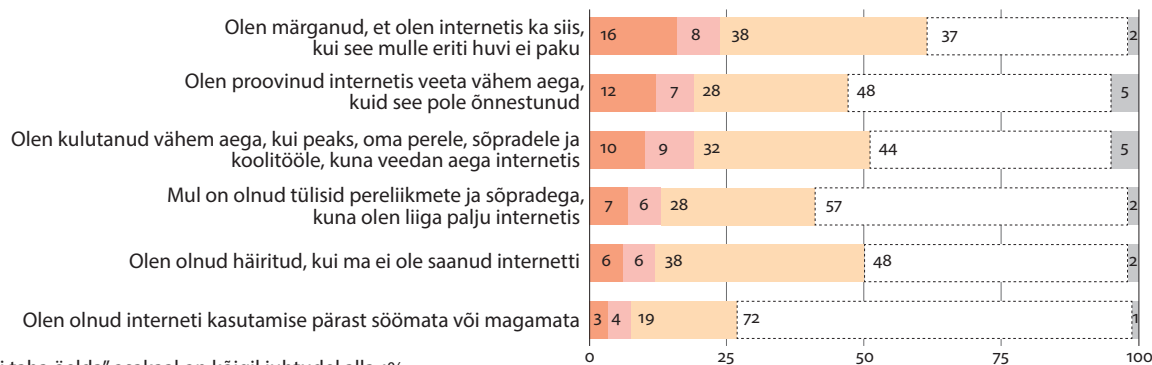
Need [häirivad asjad internetis] võivad olla kiusamine ja minu puhul ka loomade väärkohtlemine, kuna mulle on loomad väga hingelähedased. *15-aastane tüdruk*

Küberkiusamise nägemise sageduses puuduvad erinevused soo ja keele kaupa. 15–17-aastased on siiski näinud kiusamist internetis või telefonis pealt rohkem kui nooremad vastajad. Küberkiusamisele on võimalik reageerida erinevalt, näiteks aidates või olukorda ignoreerides. Vanuselisi ega soolisi erinevusi selles küsimuses ei olnud, küll aga torkas silma see, et **vene lapsed aitavad kannatanuid palju rohkem kui eesti lapsed**. Eesti lastest püüdis kannatanut aidata 40%, vene lastest 63%.

Joonis 4.23. Interneti liigkasutamine 11–17-aastaste laste seas

11–17-aastased lapsed (n = 763), %

■ Iga päev või peaaegu iga päev + vähemalt kord nädalas
 ■ Vähemalt kord kuus
 ■ Mõned korrad
 Mitte kunagi
 ■ Ei oska öelda + ei taha öelda*

Küsimus ankeedis: 67. Kui sageli VIIMASE 12 KUU jooksul on sinuga juhtunud järgnevaid asju?

*„Ei taha öelda“ osakaal on kõigil juhtudel alla 1%.

4.9. Interneti liigkasutus

Üks internetiga seotud riske on kindlasti selle **liigkasutus** (joonis 4.23). 11–17-aastastest lastest nõustus tervelt 62% väitega, et oli veetnud viimase 12 kuu jooksul mõnel korral internetis aega ka siis, kui see tegelikult enam huvi ei pakkunud. Samas oli sellega vähemalt kord nädalas kokku puutunud 16% lastest.

Ligi pooled lapsed on püüdnud internetis vähem aega veeta, kuid pole sellega enda sõnul hakkama saanud. 12% lastest on sellise probleemiga silmitsi seisnud vähemalt kord nädalas, enamik siiski harvem.

Interneti liigkasutus mõjutab suhtlust pere ja sõpradega ning kohustuste täitmist: 19% vastanutest leidis, et on vähemalt kord kuus või tihemini pühendanud perele, sõpradele ja koolitöödele vähem aega, kui peaks. Küsitletutest 13% tunnistas ka, et on vähemalt kord kuus või sagedamini oma lähedastega interneti liigse kasutamise pärast tülitunud.

2010 vs. 2018. 2010. aasta andmetest selgus, et Eesti lapsed olid interneti liigkasutuse näitajate poolest Euroopas esikohal – sellega oli kimpus 50% küsitletud lastest. Aasta 2018 küsitlustulemuste põhjal saab öelda, et interneti liigkasutus on mõnes aspektis vähenenud, teistes jäänud aga samale tasemele. Aastal 2010 veetis 30% lastest väga sageli või üsna sageli internetis aega ka siis, kui see eriti huvi ei pakkunud, samal ajal kui 2018. aasta andmetel teeb seda vähemalt kord kuus või sagedamini 24% lastest.

5. Lapsevanemate praktikad ja sotsiaalne vahendamine

Selleks et mõista laste internetikasutust, on oluline omada ülevaadet ka sellest, mida nende vanemad internetis teevad. Vanemad on lapsele tihti eeskujuks ning vahendavad sotsiaalselt – juhendavad ja/või piiravad – koos teiste lapse jaoks oluliste inimestega (sõbrad, õpetajad) lapse igapäevast internetikasutust. Laste internetikasutuse sotsiaalse vahendamise all mõistetaksegi praktikaid ja strateegiaid, mida sotsialiseerijad (õpetajad, eakaaslased, lapsevanemad, õed-vennad) kasutavad, et juhendada, toetada, jälgida ning piirata laste internetikasutust.^[1]

5.1. Lapsevanemate internetikasutus ja digioskused

Eesti lapsevanemad on aktiivsed internetikasutajad. 95% küsitluses osalenud vanematest kasutab internetti peaaegu iga päev või sagedamini, kusjuures 26% kasutab internetti peaaegu kogu aeg ja 44% mitu korda päevas.

2010 vs. 2018. 2010. aasta uuringu andmetel olid Eesti lapsed vanematega võrreldes agaramad netikasutajad: iga päev kasutas internetti toona 82% lastest ja 69% vanematest. Nüüdseks on vanemate internetikasutuse sageduses toimunud hüppeline kasv: iga päev või peaaegu iga päev kasutab internetti 97% lastest ja 95% vanematest.

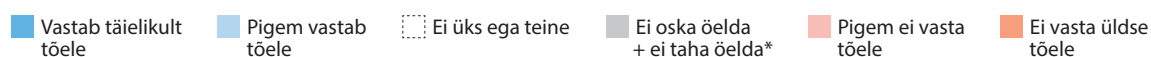
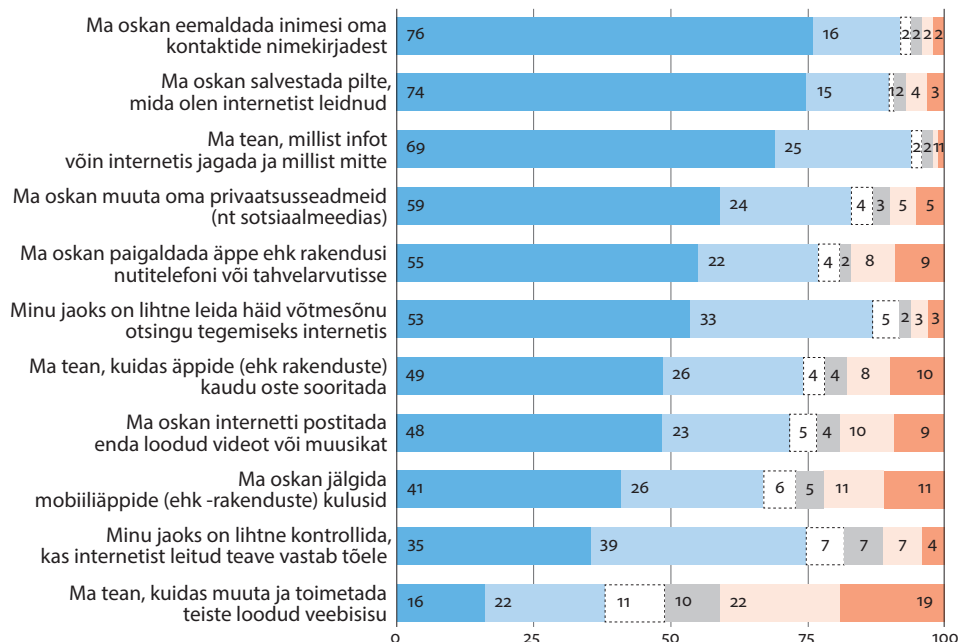
Lapsevanemate digitaalsest kirjaoskusest annab ülevaate joonis 5.1. Näiteks oskab enamik vanemaid eemaldada oma kontaktide nimekirjast inimesi (92% leidis, et see väide vastab kas täielikult või pigem tõele) ja salvestada pilte (89%). Lapsevanemad teavad, kuidas hoolitseda enda veebiturvalisuse eest: 94% teab, millist infot võib internetis jagada ja millist mitte; veidi vähem osatakse muuta oma privaatsusseadeid (83%). Vanemad hindavad kõrgelt ka enda infootsinguoskust – 86% usub, et heade võtmesõnade leidmine otsingu tegemiseks internetis on nende jaoks lihtne. Kõige halvemaks peavad uuringus osalenud vanemad enda teadmisi teiste loodud veebisisu muutmise ja toimetamise kohta (38%).

Vanemate digitehnoloogia kasutamise oskused on üldjoontes sarnased laste oskustega (vt ülevaadet peatükis 3, joonis 3.1), ent paar erisust torkab silma. Lapsed hindavad enda oskusi rakenduste installimisel telefoni või tahvelarvutisse paremaks kui nende vanemad – sellega saab enda sõnul hakkama 90% lastest (kes vastasid, et väide vastab täielikult või pigem tõele) ja 77% vanematest. Samas suudavad vanemad enda hinnangul leida lastest paremini võtmesõnu internetis otsingu

[1] Soo, K., Kalmus, V., Ainsaar, M. (2015). Eesti õpetajate roll laste internetikasutuse sotsiaalses vahendamises. *Eesti Haridusteaduste Ajakiri*, 3(2), 156–185. Kättesaadav aadressil <http://ojs.utlib.ee/index.php/EHA/article/view/eha.2015.3.2.06/7461>.

Joonis 5.1. Vanemate oskused digitehnoloogia kasutamisel

Internetti kasutavad vanemad (n = 1011), %

Küsimus ankeedis: 4. Kuivõrd vastavad järgmised asjad teie puhul tõele?

*„Ei taha öelda” osakaal on kõigil juhtudel alla 1%.

tegemiseks (86% vs. 74%), kontrollida info tõele vastavust (74% vs. 64%) ning luua muusikat/videoid ja postitada neid internetti (71% vs. 59%).

Eesti lapsevanemad on võrdlemisi enesekindlad internetikasutajad: 79% küsitlusele vastanutest leidis, et teab interneti kasutamise kohta palju. **Samas usuvad nad, et nende laps on internetis märksa osavam:** vaid pooled vanematest leiavad, et teavad internetist rohkem kui nende laps.

5.2. Võrguvanemlus

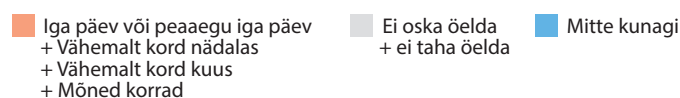
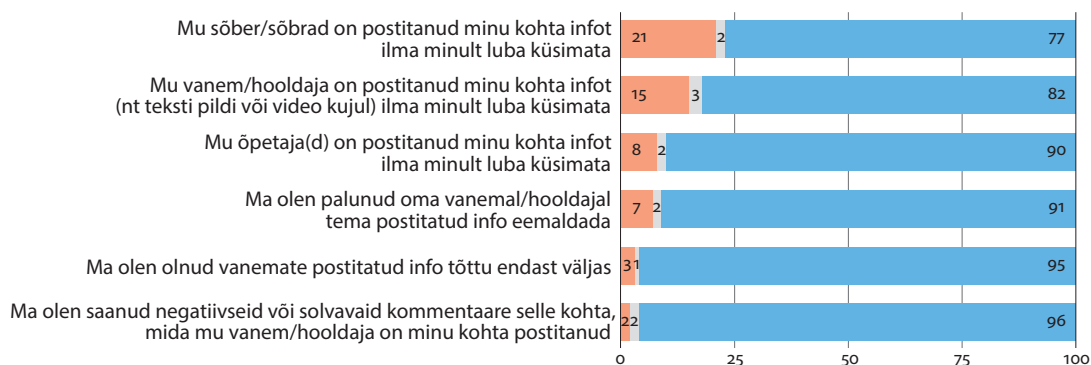
Võrguvanemluse all mõistetakse neid lapsevanemate sotsiaalmeedia praktikaid, millega kaasneb laste kohta käiva teksti- ja audiovisuaalse materjali jagamine. Ent lisaks vanematele võivad ka teised olulised inimesed lapse elus, näiteks sõbrad ja õpetajad, tema kohta internetti midagi üles riputada. Küsisimegi lastelt, millised on nende kogemused neid puudutava info loata avaldamisega (joonis 5.2).

Iga viies 11–17-aastane laps on puutunud kokku sellega, et sõbrad temast midagi loata internetti postitasid. Vähem lapsi (15%) on kogunud seda, et vanem on neist midagi loata internetti üles pannud, ja 7% lastest on palunud selle info eemaldada. Endast väljas ei ole lapsed sellise tegevuse pärast siiski eriti olnud ega saanud ka negatiivseid kommentaare.

Küsitluses osalenud vanemad **ei jaga enda lapse kohta käivat sisu üldjuhul internetis** – seda teeb kord kuus või tihemini 17% vanematest, 49% ei tee seda peaaegu mitte kunagi ja 32% mitte kunagi.

Joonis 5.2. Info avaldamine ilma loata 11–17-aastaste laste hinnangul

11–17-aastased lapsed (n = 763), %

Küsimus ankeedis: 68. Kui sageli VIIMASE 12 KUU jooksul on sinuga internetis juhtunud midagi järgnevast?**Tabel 5.1. Vanemate käitumine last puudutava sisu postitamisel**

Lapsevanemad, kes on jaganud internetis fotosid või videosid oma lapsest (n = 672), %. Vastaja võis valida mitu vastusevarianti.

Küsimus ankeedis: 9. Juhul kui olete jaganud oma lapse või laste kohta käivaid fotosid või videoid, kas midagi järgnevast peab paika?	%	N
Ma jagasin fotosid või videoid, et pereliikmete ja sõpradega suhelda	63	426
Ma küsisin enne oma lapselt, ega tal midagi selle postituse vastu ei ole	38	257
Ma ei näe põhjust muretsemiseks, kui jagan internetis fotosid oma lapsest	10	70
Ma ei küsi kunagi oma lapselt enne tema kohta fotode/videote postitamist, ega tal midagi selle vastu ei ole	8	51
Mu lapse nägu polnud fotodel äratuntav	5	34
Mu laps palus mul fotosid/videoid internetti postitada	5	33
Mu laps palus mul internetti postitatud fotod/videod eemaldada	4	29
Ma kahetsesin, et olin oma lapse/laste kohta internetis midagi jaganud	1	10
Mitte ükski eelnevast ei pea paika	12	83
Ei oska öelda	3	22
Ei taha öelda	1	5

Peamiselt on vanemad jaganud oma laste fotosid või videoid pereliikmete ja sõpradega (63%) (tabel 5.1). **38% nendest vanematest, kes on midagi postitanud, küsisid enne lapselt nõusolekut.** Üksnes vähesed vanemad (5%) on taganud selle, et tema lapse nägu poleks fotodel äratuntav.

5.3. Vanemlik vahendamine

Selles alapeatükis tuleb lähemalt vaatluse alla vanemlik vahendamine. Võrgustik EU Kids Online on eristanud viit peamist vanemliku vahendamise tüüpi^[2]:

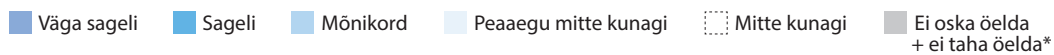
[2] Livingstone, S., Mascheroni, M., Dreier S., Chaudron, K., Lagae, K. (2015). *How parents of young children manage digital devices at home: The role of income, education and parental style*. LSE, London: EU Kids Online. Kättesaadav aadressil <http://www.lse.ac.uk/media@lse/research/EUKidsOnline/EUKidsIV/PDF/Parentalmediation.pdf>.

- **interneti kasutamise aktiivne vahendamine** (näiteks lapsega veebisisu üle arutlemine, interneti kasutamine koos lapsega, viibimine lapse juures, kui ta internetti kasutab);
- **internetiturvalisuse aktiivne vahendamine** (tegevused ja soovitusel turvalisemaks ja vastutustundlikumaks interneti kasutamiseks);
- **piirav vahendamine** (kehtestatakse reeglid, mis piiravad veebis veedetavat aega, kohta, veebisisu ja -tegevusi);
- **tehnilised piirangud** (tarkvara või tehniliste vahendite kasutamine, et filtreerida, piirata ja jälgida laste *online*-tegevusi);
- **monitoorimine ehk järelkontroll** (laste *online*-tegevuste kontrollimine kasutamise järel).

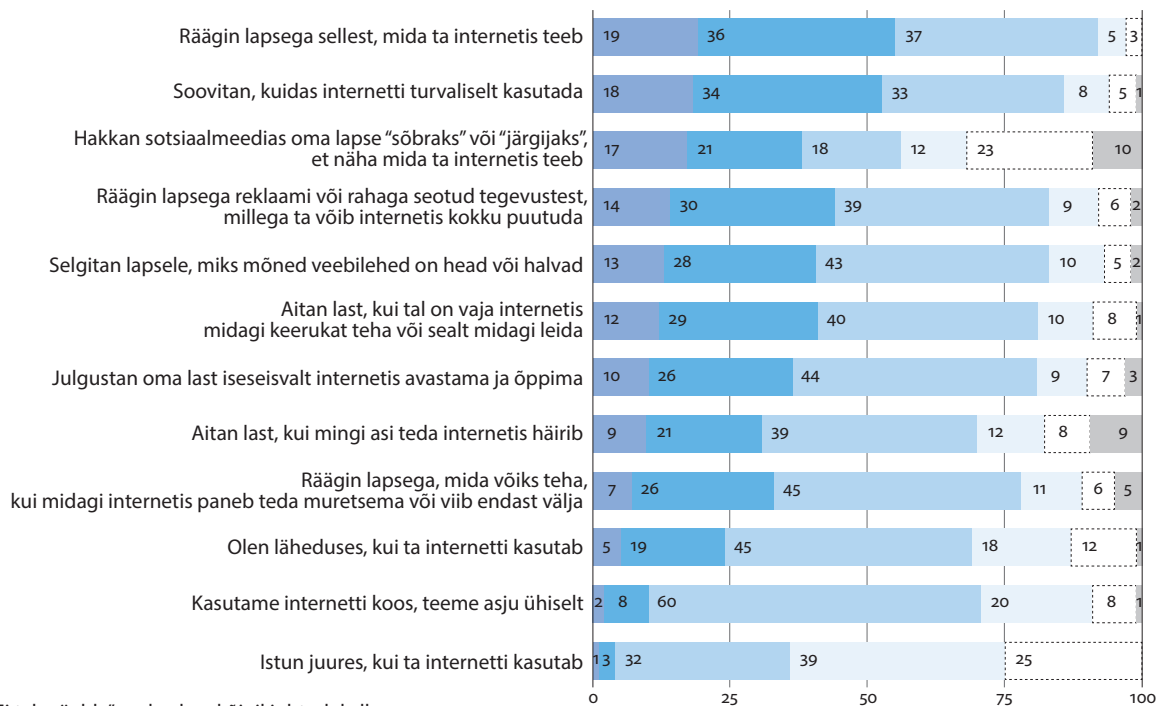
Enamik lapsevanemaid vestleb oma lapsega sellest, mida laps internetis teeb (92% vastas, et teeb seda kas mõnikord, sageli või väga sageli), ja annab nõu turvaliseks interneti kasutamiseks (85%) (joonis 5.3). Üle kolme neljandiku vanematest räägib lastega ka internetiga seotud riskidest (reklaami ja rahaga seotud tegevused, halbade ja heade veebilehtede äratundmine) või annab nõu, kuidas muret tekitavate olukordadega toime tulla. 69% vanematest aitab lapsi, kui neid internetis miski häirib. Suur osa vanematest (81%) aitab lapsi ka siis, kui neil on vaja internetis midagi keerukat teha, ning peaaegu sama palju vanemaid (80%) julgustab lapsi iseseisvalt õppima ja avastama. Kõige vähem istuvad vanemad enda sõnul lapse juures, kui too internetti kasutab (36% vastanutest), aga suur osa neist on siiski sel ajal lapse lähedal (69%) või teeb lapsega internetis asju ühiselt (70%).

Joonis 5.3. Vanemate aktiivsed vahendamistegevused

Kõik lapsevanemad (N = 1020), %

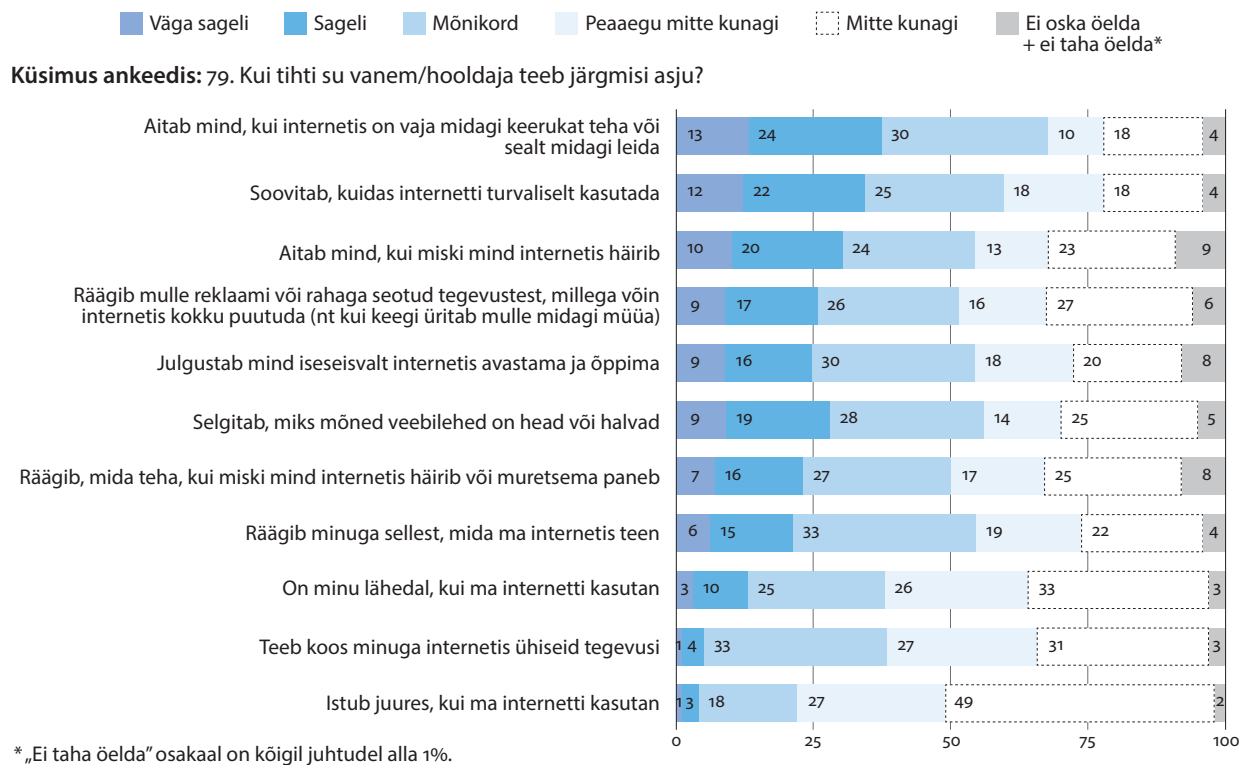
Küsimus ankeedis: 6. Kui sageli te teete midagi järgnevast, kui teie laps kasutab internetti?

* „Ei taha öelda“ osakaal on kõigil juhtudel alla 1%.

Joonis 5.4. Vanemate aktiivsed vahendamistegevused laste hinnangul

Kõik lapsed (N = 1020), %

2010 vs. 2018. 2010. aastal väitis 90% Eesti vanematest ja 86% lastest, et vanem harrastab mõnikord vähemalt üht viiest aktiivse vahendamisega seotud tegevusest.^[3] Kaheksa aastat hiljem on samad näitajad 99% ja 90%. Seega on aktiivne internetikasutuse vahendamine mõnevõrra kasvanud.

Laste hinnangul harrastavad nende vanemad kõiki aktiivse vahendamisega seotud tegevusi märkimisväärselt vähem kui vanemate endi sõnul (joonis 5.4). Näiteks leiab üksnes 54% lastest, et vanem räägib temaga mõnikord või sagedamini sellest, mida ta internetis teeb, kuigi vanematest väidab end seda tegevust 92%. Tervelt 70% vanematest vastas, et kasutab lapsega koos internetti, ent laste hinnangul teeb seda vaid 38%.

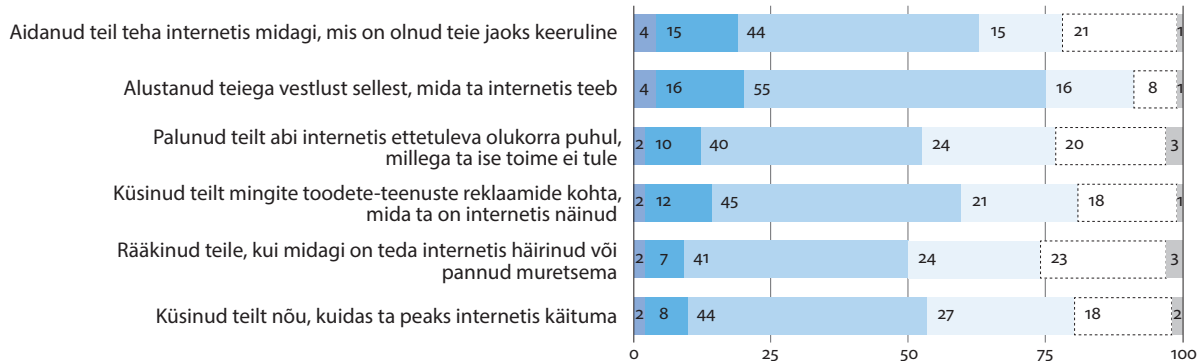
Kolm neljandikku vanematest tunnistas, et laps on nendega mõnikord või sagedamini alustanud vestlust sellest, mida ta internetis teeb (joonis 5.5). Rohkem kui pooled vanematest vastasid, et laps on pöördunud nende poole, et saada abi ja nõu mitmesugustel teemadel – näiteks internetis käitumise kohta (54%) või toimetulekuks olukorraga, mis lapsel endal üle jõu käib (52%). Samas aitavad lapsed ka vanemaid – 63% vanemate väitel on laps neid internetis millegi keerukaga aidanud.

[3] Need tegevused olid: a) räägin lapsega sellest, mida ta internetis teeb; b) istun juures, kui ta kasutab internetti (heidan pilgu peale, mida ta teeb, aga päriselt ei sekku); c) olen läheduses, kui ta internetti kasutab; d) julgustan oma last internetis iseseisvalt avastama ja õppima; e) kasutame internetti koos, teeme asju ühiselt.

Joonis 5.5. Laste ja vanemate internetiteemaline suhtlus vanemate hinnangul

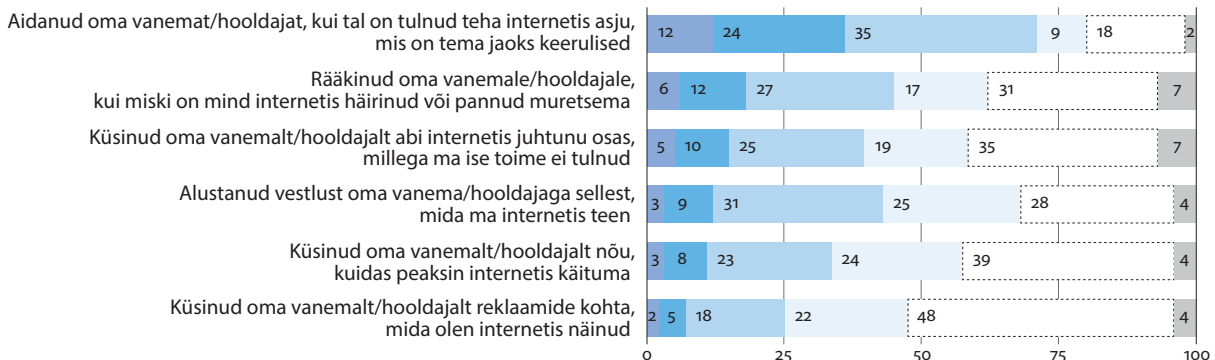
Kõik lapsevanemad (N = 1020), %, „Ei taha öelda” osakaal on kõigil juhtudel 0.

■ Väga sageli ■ Sageli ■ Mõnikord ■ Peaaegu mitte kunagi ■ Mitte kunagi ■ Ei oska öelda

Küsimus ankeedis: 10. Kas teie laps on KUNAGI teinud midagi järgnevat?**Joonis 5.6. Laste ja vanemate internetiteemaline suhtlus laste hinnangul**

Kõik lapsed (N = 1020), %

■ Väga sageli ■ Sageli ■ Mõnikord ■ Peaaegu mitte kunagi ■ Mitte kunagi ■ Ei oska öelda + ei taha öelda*

Küsimus ankeedis: 80. Kas oled KUNAGI teinud midagi järgnevat?

* „Ei taha öelda” osakaal on kõigil juhtudel alla 1%.

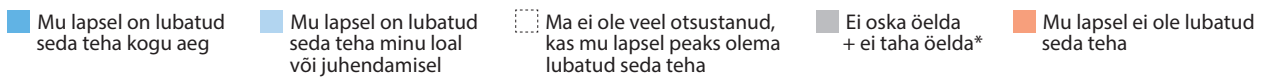
Internetiturvalisuse kohta^[4] sai 2010. aastal vanematelt juhtnööre 89% Eesti lastest (nii vanemate kui ka laste endi hinnangul). Aastal 2018 on laste hinnangud jäänud sarnasele tasemele (90%), ent vanematest on enda sõnul vastavaid juhtnööre andnud ligi 99%.

Lapsed arvavad, et nad aitavad oma vanemaid mõnevõrra rohkem: 71% väitis, et nad on oma vanemale mõnikord või sagedamini internetis appi tulnud (vrd vanematest 63%) (joonis 5.6). Vaid 43% lastest on enda sõnul alustanud vanemaga vestlust sellest, mida nad internetis teevad – vanematest väitis seda 75%, mis näitab **märkimisväärset erinevust laste ja vanemate hinnangutes nende internetiteemalisele suhtlusele**. Ka muudes aspektides jäävad laste hinnangud tagasihoidlikumaks

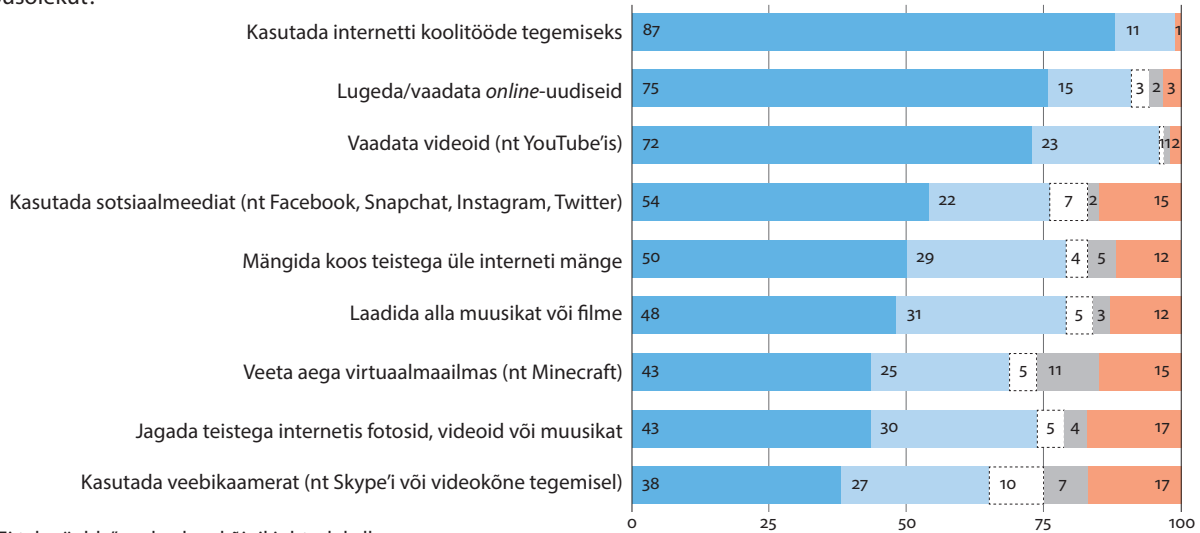
[4] Internetiturvalisuse aktiivse vahendamise alla kuulusid nii 2010. kui ka 2018. aastal järgmised väited: a) aidanud, kui internetis on vaja midagi keerukat teha või sealt midagi leida; b) rääkinud, miks mõned veebilehed on head või halvad; c) soovitanud, kuidas interneti turvaliselt kasutada; d) aidanud, kui teatud asi on internetis häirinud või muretsema pannud; e) rääkinud, mida võiks teha, kui midagi internetis viib endast välja või paneb muretsema.

Joonis 5.7. Vanemate piirangud laste internetitegevustele

Kõik lapsevanemad (N = 1020), %

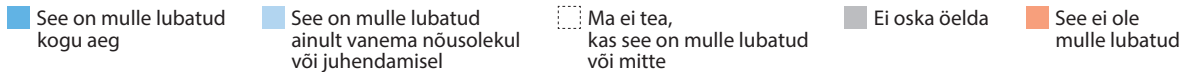
Küsimus ankeedis: 11. Kas te lubate oma lapsel teha järgnevaid asju internetis ja kui lubate, siis kas tal on selleks vaja teie nõusolekut?

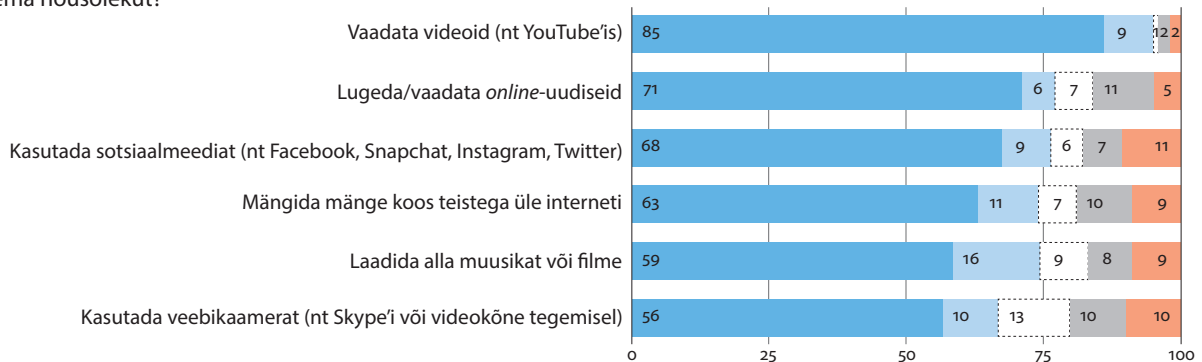
*„Ei taha öelda“ osakaal on kõigil juhtudel alla 1%.

Joonis 5.8. Vanemate piirangud laste internetitegevustele laste hinnangul

Kõik lapsed (N = 1020), %, „Ei taha öelda“ osakaal on kõigil juhtudel 0.

Küsimus ankeedis: 81. Kas su vanem/hooldaja lubab sul teha järgnevaid asju internetis ja kui lubab, siis kas sul on vaja küsida tema nõusolekut?

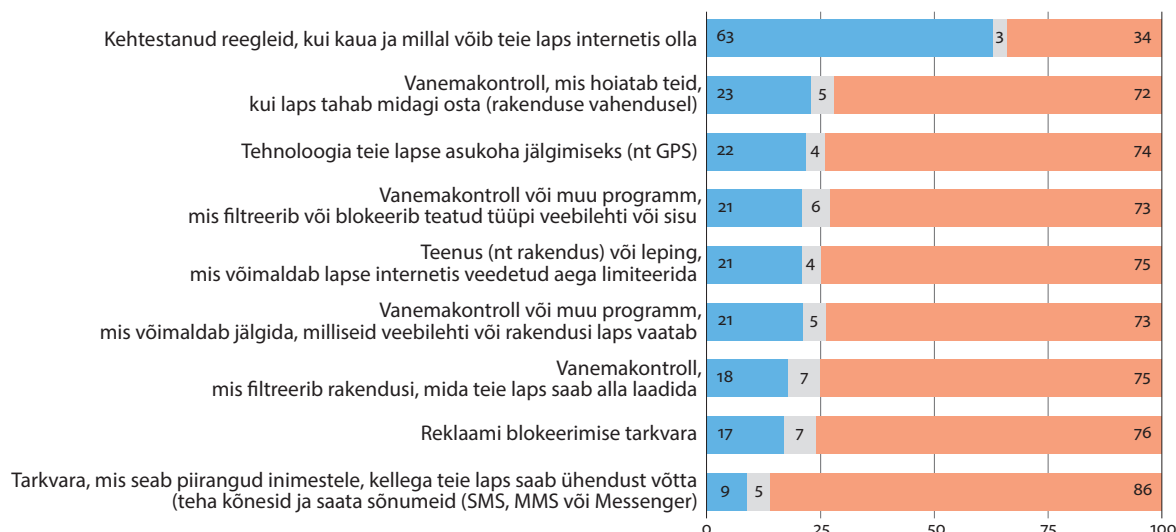
kui vanemate omad – näiteks väitis ainult 25% lastest, et on oma vanemalt küsinud internetis nähtud reklaamide kohta, samal ajal kui vanematest kinnitas seda lausa 59%. **Seega ei ole lapsed ega nende vanemad ühel nõul selles, kui sageli vanemlikku vahendamist ette tuleb.**

Lapsevanemate suhtumine oma laste internetitegevustesse on erinev – on tegevusi, mida lubatakse lastel teha kogu aeg, ja on tegevusi, mida lapsed tohivad teha üksnes vanema loal või juhendamisel (joonis 5.7). Enamik vanematest lubab lapsel alati kasutada interneti koolitööde tegemiseks (87%), *online*-uudiste lugemiseks (75%) ja videote vaatamiseks (72%). **Sotsiaalmeedia kasutamise**

Joonis 5.9. Piirav ja tehniline vanemlik vahendamine

Kõik lapsevanemad (N = 1020), %

■ Jah ■ Ei oska öelda + ei taha öelda* ■ Ei

Küsimus ankeedis: 12. Kas teie (või teie partner / keegi teine, kes lapse eest hoolitseb) kasutate midagi järgnevast?

*„Ei taha öelda“ osakaal on kõigil juhtudel alla 1%.

ja eri mängude puhul on vanemad kriitilisemad: 54% vanematest lubab lastel kogu aeg sotsiaalmeediat kasutada ja üksnes pooled on andnud loa mängida internetimänge. Kõige vähem lubavad vanemad lastel ilma järelevalveta kasutada veebikaamerat (38%).

Lastele näib, et neile on rohkem lubatud, kui vanemad enda sõnul lubavad (joonis 5.8). Näiteks usub 85% lastest, et võib vanema nõusolekuta kogu aeg internetist videoid vaadata, samal ajal kui vanematest lubab seda enda hinnangul kogu aeg 72%. Lausa 56% lastest usub, et võib alati kasutada veebikaamerat, ent vanematest lubab seda enda sõnul üksnes 38%.

Piirava ja tehnilise vahendamise viise, mida vanemad kasutavad, on mitmesuguseid – nendest annab ülevaate joonis 5.9. **Kõige levinum praktika vanemate hulgas on lapse internetikasutuse ajaline piiramine**, mida kasutab enda sõnul 63% vanematest. Ülejäänud meetodeid kasutavad vanemad sootuks vähem. Näiteks ainult 22% kasutab tehnoloogiat oma lapse asukoha jälgimiseks ning 21% monitoorib veebilehti ja rakendusi, mida laps on vaadanud. Kõige vähem kasutavad vanemad reklaami blokeerimise tarkvara (17%) ja tarkvara, mis seab piirangud inimestele, kellega nende laps saab ühendust võtta (9%). Need tulemused näitavad, et paljud vanemad pole selliste tehnoloogia võimalustega kursis või nad ei pea nende kasutamist oluliseks või vajalikuks.

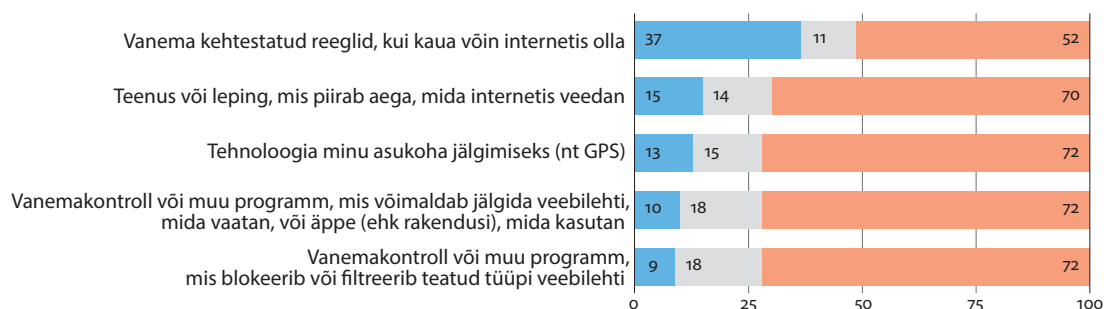
Kui hästi on aga lapsed kursis sellega, kuidas vanemad nende internetikasutust jälgivad ja piiravad? Sellest annab ülevaate joonis 5.10. Ka laste hinnangul on levinuim vanemliku kontrolli praktika internetis veedetava aja piiramine – 37% lastest väidab, et nende vanemad teevad seda. Samas näitas joonis 5.9, et enda hinnangul on ajalisel piirangul interneti kasutamisele seadnud 63% vanematest. Ka teiste vastusevariantide puhul on näha, et lapsed pisut alahindavad vanemate kontrolli nende internetikasutuse üle. **Siiski on omajagu ka neid lapsi, kes ei oska öelda, kas vanem kontrollib nende internetikasutust mingil viisil või mitte** – näiteks ei tea 18% küsitlusele vastanud lastest, kas tema vanem kasutab mõnda programmi, mis blokeerib teatud veebilehti, või mitte.

Joonis 5.10. Laste teadlikkus piiravast ja tehnilisest vanemlikust vahendamisest

Kõik lapsed (N = 1020), %

Jah Ei oska öelda + ei taha öelda* Ei

Küsimus ankeedis: 82. Kas su vanem/hooldaja kasutab midagi järgnevat?

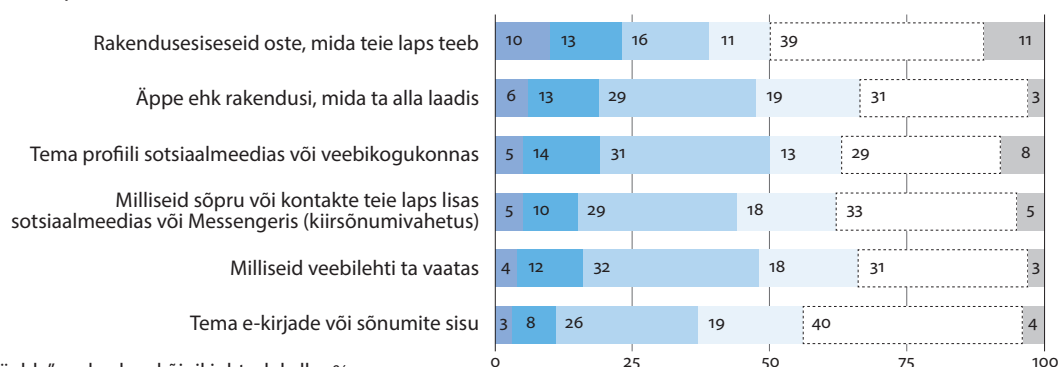
*„Ei taha öelda” osakaal on kõigil juhtudel alla 1%.

Joonis 5.11. Vanemlik järelkontroll laste internetitegevuste üle

Kõik lapsevanemad (N = 1020), %

Väga sageli Sageli Mõnikord Peaaegu mitte kunagi Mitte kunagi Ei oska öelda + ei taha öelda*

Küsimus ankeedis: 13. Kui sageli teie (või teie partner / keegi teine, kes lapse eest hoolitseb) kontrollite järgmisi asju pärast seda, kui teie laps kasutas interneti?

*„Ei taha öelda” osakaal on kõigil juhtudel alla 1%.

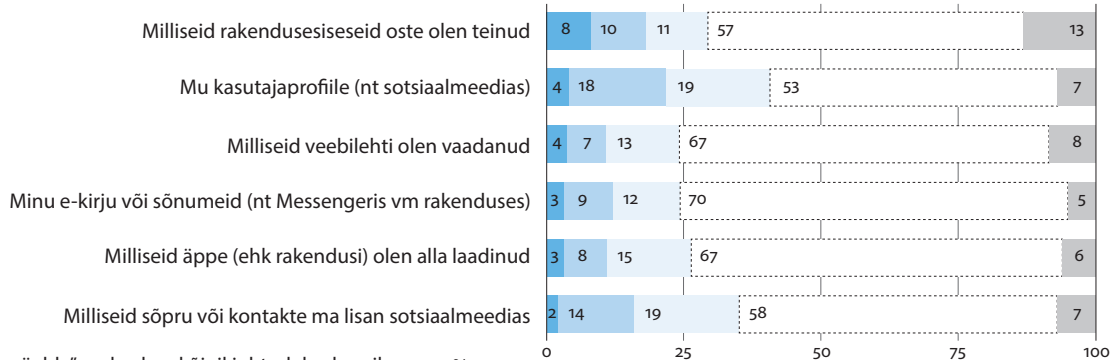
2010 vs. 2018. Tehniliste piirangute kasutamine oli Eestis 2010. aastal väga ebapopulaarne: 16% vanemate ja 12% laste väitel kasutati nende koduarvutis vähemalt üht neljast tehnilise piirangu meetodist.^[5] Aastal 2018 on olukord muutunud: 37% vanemate ja 23% laste sõnul kasutati kodus vähemalt üht kolmest tehnilise piirangu meetodist. Seega on tehniliste piirangute kasutamine muutunud populaarsemaks.

[5] Need meetodid olid: a) vanemakontroll või muu programm, mis filtreerib või blokeerib teatud tüüpi veebilehti; b) vanemakontroll või muu programm, mis võimaldab jälgida, milliseid veebilehti laps vaatab; c) teenus või leping, mis võimaldab internetis veedetavat aega; d) viiruse- ja rämpspositi tõrje programmid. Aastal 2018 ei esitatud küsimust variandi d kohta.

Joonis 5.12. Vanemlik järelkontroll laste internetitegevuste üle 13–17-aastaste laste hinnangul

13–17-aastased lapsed (n = 528), %

■ Väga sageli + sageli
 ■ Mõnikord
 ■ Peaaegu mitte kunagi
 Mitte kunagi
 ■ Ei oska öelda + ei taha öelda*

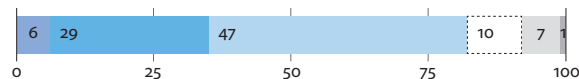
Küsimus ankeedis: 83. Kui sageli su vanem/hooldaja kontrollib tagantjärele järgmisi asju?

*„Ei taha öelda” osakaal on kõigil juhtudel vahemikus 1–1,5%.

Joonis 5.13. Vanemate teadmised laste internetitegevustest 13–17-aastaste laste hinnangul

13–17-aastased lapsed (n = 528), %

■ Palju
 ■ Üsna palju
 ■ Pisut
 Üldse mitte
 ■ Ei oska öelda
 ■ Ei taha öelda

Küsimus ankeedis: 84. Kui palju su vanem/hooldaja teab, mida sa internetis teed?

Kui vaadata pisut lähemalt **monitoorimist ehk järelkontrolli** (joonis 5.11), siis selgub, et kõige rohkem jälgivad vanemad lapse profiili sotsiaalmeedias või mõnes veebikogukonnas (mõnikord või sagedamini teeb seda 50% vastanutest). Sellele järgneb veebilehtede, kus laps käib, ülevaataamine ja alla laaditud rakendustega tutvumine, mida teeb enda hinnangul mõnikord või sagedamini 48% vanematest. 37% vanematest on vaadanud oma lapse e-kirjade ja sõnumite sisu, samas pole 40% vanematest seda enda sõnul mitte kunagi teinud.

13–17-aastased noored ei ole eriti hästi kursis sellega, mil määral vanemad nende internetitegevusi monitoorivad (joonis 5.12). 22% noortest usub, et vanemad jälgivad mõnikord või sagedamini nende kasutajaprofiili (nt sotsiaalmeedias), mis on ligi poole vähem kui 13–17-aastaste laste vanemate endi väitel (51%). Sarnane muster kordub ka teiste joonistel 5.12 loetletud tegevuste puhul: näiteks arvas ainult 11% lastest, et vanemad monitoorivad nende vaadatud veebilehti, kuid vanemate väitel on seda teinud 34%.

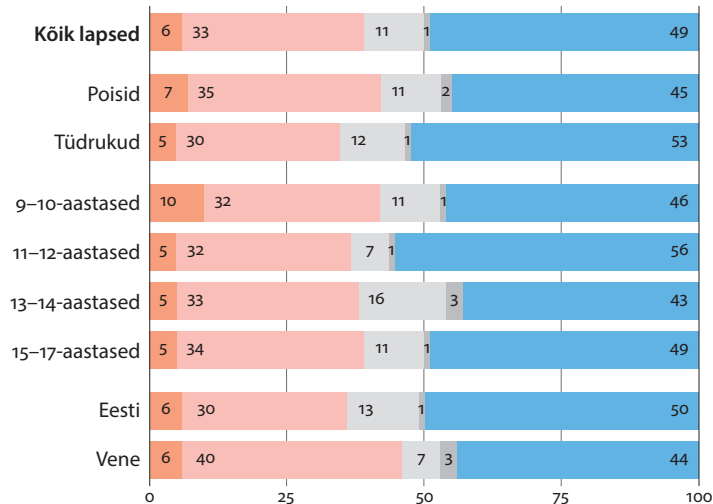
Üldiselt usuvad 13–17-aastased noored, et vanematel on päris hea ülevaade nende internetitegevustest: 35% leiab, et vanemad teavad kas palju või üsna palju; 47% arvab, et vanemad teavad pisut, millega nad internetis tegelevad (joonis 5.13). **Enamik lapsi leiab, et vanemad teavad piisavalt sellest, millega nad internetis tegelevad** (68%). 8% soovib, et vanem huvituks tunduvalt vähem, ja üksnes 3% tahab, et vanem tunneks nende internetitegevuste vastu pisut rohkem huvi.

Joonis 5.14. Vanemliku juhendamise ignoreerimine

Kõik lapsed (N = 1020), %

Jah, sageli Jah, mõnikord Ei oska öelda Ei taha öelda Ei

Küsimus ankeedis: 86. Kas sa mõnikord ignoreerid ehk ei tee väljagi sellest, mida su vanem/hooldaja sulle interneti kasutamise kohta räägib?

2010 vs. 2018. Võrreldes 2010. aastaga on tunduvalt vähenenud laste soov, et vanemad tunneksid rohkem huvi nende internetitegevuste vastu. Kaheksa aastat tagasi oli see näitaja 16%, nüüd 8%.

Tuleb ette, et lapsed ei tee välja sellest, mida vanemad neile internetikasutuse kohta räägivad (joonis 5.14): 39% lastest tunnistab, et seda juhtub mõnikord või sagedamini. **Tüdrukud on pisut sõnakuulelikumad kui poisid** – enda sõnul kuulab vanemaid internetikasutuse asjus alati 53% tüdrukutest ja 45% poistest. Kõige nooremad, 9–10-aastased, tunnistasid, et ignoreerivad sageli vanemate juttu (10%). **Kõige sõnakuulelikumad on enda sõnul 11–12-aastased**, kellest 56% ei ignoreeri mitte kunagi oma vanemaid. **Vene lapsed võtavad vanemaid kuulda pisut vähem kui eesti lapsed:** 46% nendest tunnistab, et ignoreerib mõnikord või sagedamini oma vanemaid, samal ajal kui eesti lastest teeb seda 36%.

2010 vs. 2018. 2010. aasta andmetel ignoreeris oma vanemate juhtnööre internetikasutuse asjus 44% lastest. Nüüd on see protsent pisut väiksem, 39%.

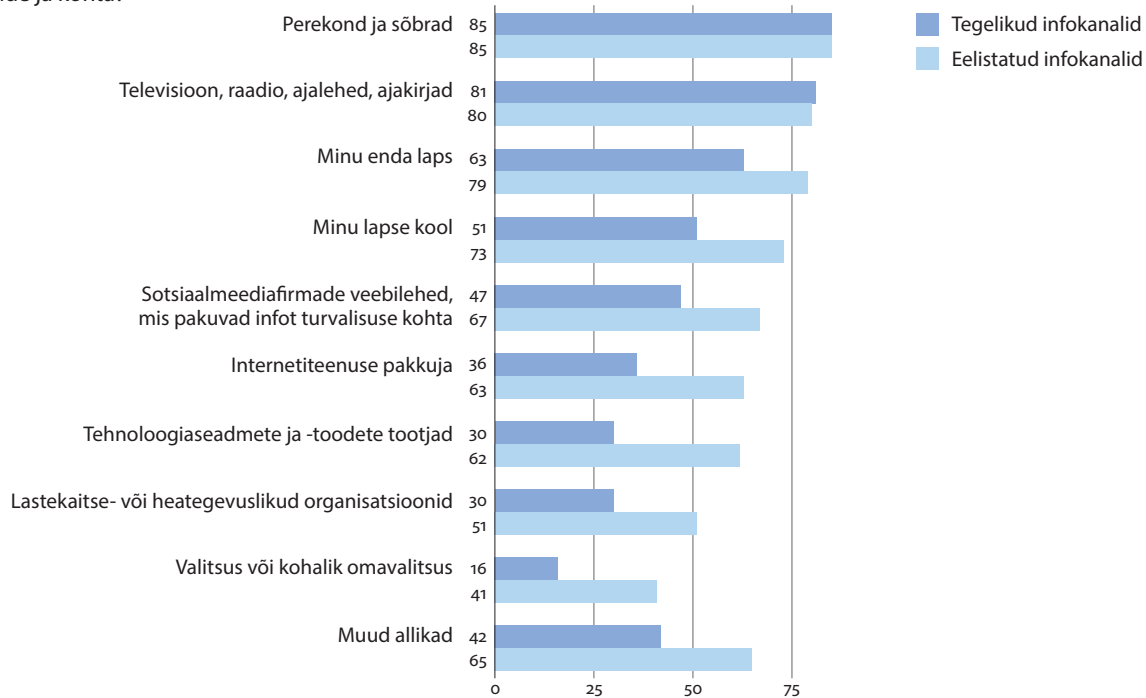
5.4. Lapsevanemate infovajadused

Küsisime vanematelt, kust nad saavad informatsiooni ja nõuandeid interneti turvalise kasutamise ja ettevaatusabinõude kohta ning milliseid kanaleid nad tegelikult eelistaksid (joonis 5.15). 85% lapsevanematest saab **informatsiooni ja nõuandeid oma perekonnalt ja sõpradelt** – see on ühtlasi

Joonis 5.15. Vanemate tegelikud ja eelistatud infokanalid turvalise internetikasutuse kohta

Kõik lapsevanemad (N = 1020), %

Küsimused ankeedis: 22. Kust te üldiselt saate informatsiooni ja nõuandeid interneti turvalise kasutamise ja ettevaatusabinõude kohta? 23. Kust te tahaksite edaspidi saada informatsiooni ja nõuandeid interneti turvalise kasutamise ja ettevaatusabinõude kohta?

kõige eelistatum teabe saamise viis. **Ka meedial on lapsevanematele info jagamises oluline roll:** 81% vastanutest nimetas just televisiooni, raadiot, ajalehti ja ajakirju olulise infoallikana, 80% eelistab neid kanaleid kasutada ka edaspidi.

Ligi kaks kolmandikku vanematest saab nii infot kui ka nõuandeid interneti kohta oma lapselt, samal ajal kui **veelgi suurem osa vanemaid (79%) sooviks edaspidi lapsega sel teemal suhelda.** 51% vastanutest nimetasid infoallikana veel lapse kooli, veidi vähem mainiti sotsiaalmeedia platvorme (47%), internetiteenuse pakkujaid (36%), seadmete ja toodete tootjaid (30%) ning eri organisatsioone (30%).

Kõige vähem saavad lapsevanemad enda sõnul turvalise internetikasutuse asjus abi riiklikelt institutsioonidelt, näiteks kohalikult omavalitsuselt (16%). Samas on ootused nõuannete ja informatsiooni saamiseks riiklikelt ja kohalikelt asutustelt tunduvalt suuremad: tervelt 41% saaks hea meelega sellekohast teavet just valitsuselt või KOV-lt.

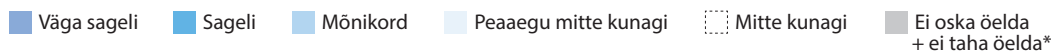
Suuremat rolli info vahendamisel näeksid vanemad meeeldi eelkõige koolil (73%), aga näiteks ka internetiteenuse pakkujatel (63%) ning seadmete ja toodete tootjatel (62%).

5.5. Õpetajad ja sõbrad laste internetikasutuse vahendajana

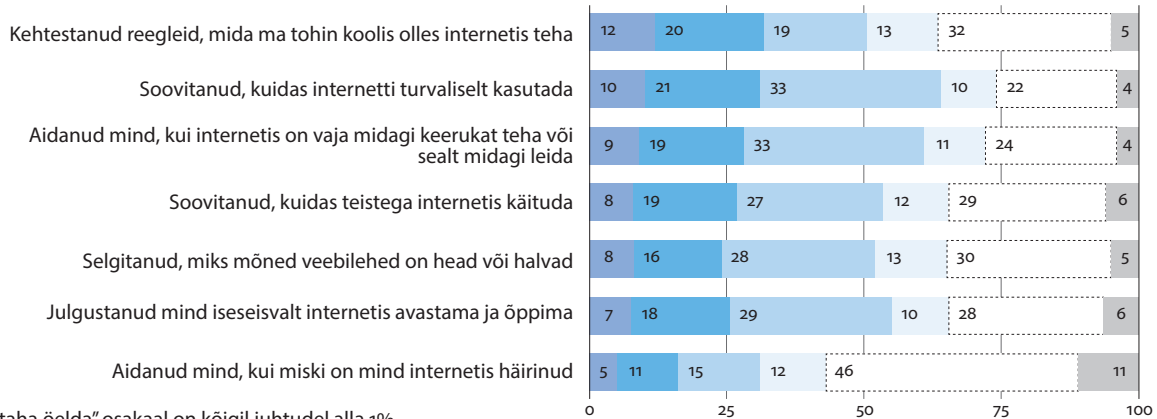
Lastele võivad interneti kasutamisel eeskujuks olla ka õpetajad ja sõbrad. Õpetajate juhendamistegevuste hulka kuuluvad laste hinnangul kõige **rohkem selgitavad ja nõuandvad tegevused** (joonis 5.16): 64% lastest leidis, et nende õpetaja on mõnikord või sagedamini andnud soovitusi

Joonis 5.16. Õpetajate juhendamistegevused laste hinnangul

Kõik lapsed (N = 1020), %

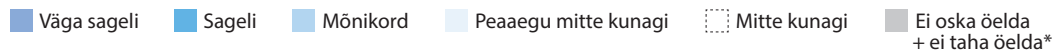
Küsimus ankeedis: 89. Kas mõni õpetaja sinu koolis on teinud järgnevaid asju?

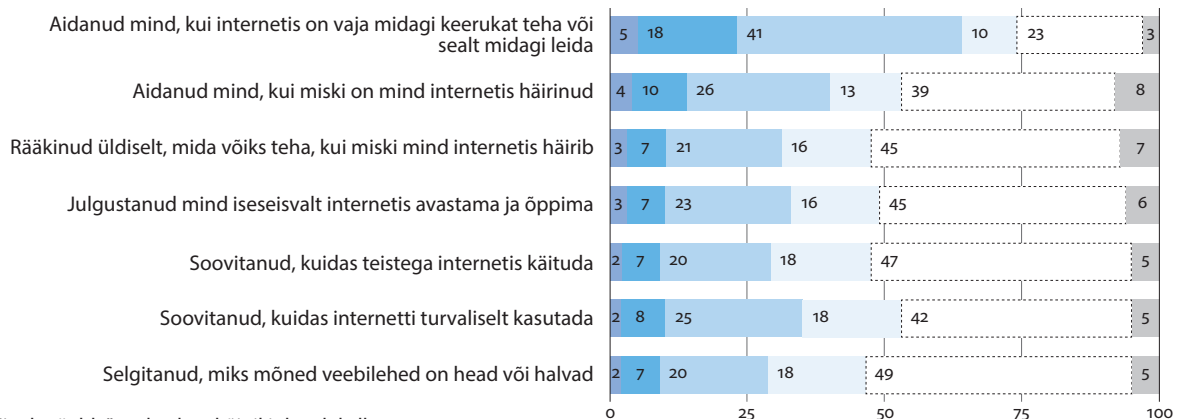
*„Ei taha öelda“ osakaal on kõigil juhtudel alla 1%.

Joonis 5.17. Sõprade juhendamistegevused laste hinnangul

Kõik lapsed (N = 1020), %

Küsimus ankeedis: 92. Kas mõni su sõpradest on teinud järgnevaid asju?

*„Ei taha öelda“ osakaal on kõigil juhtudel alla 1%.

turvaliseks internetikasutuseks, ning 54% laste väitel on õpetaja selgitanud, kuidas internetis teistega käituda. Õpetajad on aidanud lapsi ka interneti tehnilist poolt puudutavate muredega (61% lastest leidis, et õpetaja on teda aidanud, kui internetis on tarvis midagi keerukat teha) ning julgustanud neid iseseisvalt internetis õppima ja avastama (54% laste väitel). Tähelepanuväärne on, et laste hinnangul jääb õpetajate roll internetis häiriva sisuga kokku puutunud lastele abi osutamisel üprisriki väikseks (31% vastanute hinnangul).

2010 vs. 2018. 2010. aastal vastas 87% lastest, et keegi õpetajatest on teda juhendanud vähemalt ühel moel kaheksast.^[6] Aastal 2018 oli sama näitaja 89%.

Joonisel 5.17 on näha, et **sõprade roll internetikasutuse vahendajana on laste hinnangul** üldjoontes väike. Erand on abi osutamine, kui internetis on vaja midagi keerukat teha või sealt midagi leida – 64% küsitluses osalenud lastest sõnas, et sõbrad on teda selles mõnikord või sagedamini toetanud. Ligi kaks kolmandikku lastest pole mitte kunagi või peaaegu mitte kunagi saanud sõpradelt nõuandeid näiteks internetis teistega käitumise või heade ja halbade veebilehtede asjus. 60% lastest leidis, et nende sõbrad pole nendega mitte kunagi või peaaegu mitte kunagi rääkinud turvalisest internetikasutusest. 52% vastanutest arvas, et sõbrad ei ole neid kunagi aidanud siis, kui internetis on miski häirinud, ja 61% väitis, et sõbrad pole nendega sel teemal ka üldiselt arutlenud.

2010 vs. 2018. 2010. aastal vastas 86% lastest, et sõbrad on andnud interneti asjus nõu vähemalt ühel moel viiest.^[7] Aastal 2018 on see näitaja veidi vähenenud: 80%.

[6] Variandid olid: a) rääkinud sinuga sellest, mida sa internetis teed; b) aidanud sind, kui internetis on vaja midagi keerukat teha või sealt midagi leida; c) rääkinud, miks mõned veebilehed on head või halvad; d) soovitanud sulle, kuidas internetti turvaliselt kasutada; e) andnud nõu, kuidas teiste inimestega internetis käituda; f) kehtestanud reeglid, mida sa võid koolis internetis teha; g) aidanud sind, kui teatud asi sind internetis häiris või tekitas muret; h) rääkinud sulle sellest, mida teha, kui teatud asi sind internetis häirib. Aastal 2018 ei küsitud varianti a ega h.

[7] Need variandid olid: a) aidanud sind, kui internetis on vaja midagi keerukat teha või sealt midagi leida; b) rääkinud, miks mõned veebilehed on head või halvad; c) soovitanud sulle, kuidas internetti turvaliselt kasutada; d) andnud nõu, kuidas teiste inimestega internetis käituda; e) aidanud sind, kui teatud asi sind internetis häiris või tekitas muret.

Kokkuvõte

EU Kids Online'i uuringu eesmärk on selgitada välja laste ja nende vanemate internetikasutamise harjumusi, teadlikkust internetikaustamisega seotud ohtudest ning oskustest neid ohte vältida. Uuringu tulemusi kasutatakse laste internetikasutuse teadlikumaks ja turvalisemaks muutmiseks ning sellekohaste soovitude ja juhendite väljatöötamiseks. See on rahvusvaheline uuring, mis korraldati esimest korda 2010. aastal.

2018. aasta suvel intervjueriti Eestis 1020 9–17-aastast last, kes kasutavad internetti, lisaks iga lapse üht vanemat. See raport annab ülevaate järgmistest uuringus kajastatud teemadest:

- laste internetikasutus – ligipääs internetile, tegevused internetis, seadmed, millega internetti kasutatakse;
- arusaam internetiga seotud ohtudest, kokkupuude häiriva internetisisuga, valmidus häiriva olukorra puhul abi küsida;
- digitaalne kirjaoskus;
- (küber)kiusamine – ohvriks langemine, kiusamise pealtnägemine ja sellele reageerimine;
- kokkupuuted seksuaalse sisuga, seksuaalse sisuga materjalide saatmine ja saamine;
- lapse andmete (ja fotode) jagamine internetis (jagab kas laps ise või tema vanem/hooldaja);
- lapse internetikasutuse vanemlik vahendamine ja peres kehtestatud reeglid;
- teabe saamine turvalise internetikasutuse teemadel.

Uuringust selgus, et interneti kasutamine on muutunud Eesti laste igapäevaelu lahutamatuks osaks: 9–17-aastastest lastest 97% kasutab internetti vähemalt ühest seadmest iga päev. Võrreldes 2010. aastaga on laste internetikasutamise sageduses toimunud märgatav kasv. Ka Eesti lapsevanemad on aktiivsed internetikasutajad: 95% küsitluses osalenud vanematest kasutab internetti iga päev või peaaegu iga päev.

Eelistatuim vahend internetis käimiseks on laste – eriti tüdrukute – seas mobiil- või nutitelefon, mõnevõrra vähem kasutatakse laua- või sülearvutit, televiisorit või muid internetiga ühenduvaid seadmeid. Samas veedavad poisid internetis rohkem aega kui tüdrukud (seda nii kooli- kui ka puhkepäevadel).

Laste kõige populaarsemad igapäevased veebitegevused on seotud meelelahutusega, kuid olulisel kohal on ka suhtlus- ja sotsiaalvõrgustikud. Internetist on laste jaoks saanud oluline õppeprotsessi osa – internetti kasutatakse nii koolis kui ka kodus millegi kordamiseks või harjutamiseks ning kirjatööde tegemiseks, aga ka koolikaaslastega suhtlemiseks ja info saamiseks (näiteks kooli veebilehelt).

Selleks et interneti kasutamine oleks lastele võimalikult turvaline ja uusi võimalusi loov, on oluline laste digitaalse kirjaoskuse hea tase. Uuringus osalenud lapsed hindavad enda digitaalset kirjaoskust kõrgelt ja tunnevad end internetis enesekindlalt. Näiteks oskab enamik 11–17-aastaseid eemaldada inimesi oma kontaktide nimekirjast, installida äppe ja salvestada pilte. Lapsed oskavad hoolt kanda ka enda turvalisuse eest (teavad, millist infot jagada, oskavad muuta oma privaatsusseadeid jm).

Sagedase internetikasutusega käivad kaasas eri riskid. Enim on lastele probleeme põhjustanud mõne seadme (telefoni, arvuti vm) nakatumine viirusesse (15%), salasõnade ja isikuandmete väärkasutus (5%) ning raha kulutamine *online*-mängudes ja rakendustes (5%). Vanemad ei ole nendest

olukordadest aga tihti teadlikud: 27% lastest hoiab neid internetis häirinud kogemused enda teada. Tervelt neljandik uuringus osalenud lastest on viimase 12 kuu jooksul kokku puutunud seksuaalse sisuga – poisid veidi rohkem kui tüdrukud (vastavalt 26% ja 22%). Seksuaalse alatooniga pildimaterjali nägemine kasvab vanusega: kui 9–10-aastastest on sellist materjali näinud üksnes 9%, siis 15–17-aastastest juba 44%.

Laste internetisuhtlust iseloomustab eelkõige uute sõprade ja kontaktide otsimine. Üldjoontes peavad Eesti lapsed internetti turvaliseks: umbes kolm neljandikku küsitluses osalenutest leidis, et tunneb end internetis kas alati või sageli turvaliselt, ja võib eeldada, et vanemad lapsed käituvad internetis seetõttu riskialtimalt kui nooremad. Näiteks on 13–17-aastastest lastest 36% vähemalt kord kuus otsinud internetist uusi sõpru ja kontakte, samal ajal kui 9–12-aastastest on seda teinud ainult 14%. Ligi pooled (46%) lastest on internetis suhelnud kellegagi, keda nad ei ole kunagi silmast silma kohanud, ja 33% neist on uue tuttavaga seejärel ka silmast silma kohtunud. Tüdrukud on altimad internetituttavaga kohtuma kui poisid: enda sõnul on internetituttavaga kohtuma läinud 39% tüdrukutest ja 29% poistest.

Internetis erisuguste inimestega suhtlemine võib kaasa tuua konflikte omavahelises läbisaamises. Näiteks on 23% küsitluses osalenud lastest viimase 12 kuu jooksul kogenud kiusamist, neist 67% on kiusamist kogenud just võrgumaailmas. Kahjuks hoiavad lapsed sellised negatiivsed kogemused tihti enda teada (36%).

Nagu lapsed, tunnevad ka Eesti lapsevanemad end internetis enesekindlalt: 79% küsitlusele vastanutest leidis, et teab interneti kasutamise kohta palju. Samas usuvad vanemad, et nende laps on internetis märksa osavam: ainult pooled uuringus osalenud vanematest leiavad, et teavad internetist rohkem kui nende laps. Siin kerkib esile selge vastuolu: võrreldes laste ja vanemate hinnanguid enda digitehnoloogia kasutamise oskusele, paistavad vanemad silma valdavalt kõrgemate näitajatega. Näiteks suudavad vanemad lastest paremini leida võtmesõnu internetis otsingu tegemiseks (86% vs. 74%), kontrollida info tõele vastavust (74% vs. 64%) ning luua muusikat/videoid ja postitada neid internetti (71% vs. 59%). Tulemustest nähtub, et lapsevanemate seas on olemas teatav alaväärsustunne oma oskuste suhtes, mis ei pruugi tegelikkusele vastata.

Eesti lapsevanemad on aktiivsed laste internetikasutuse ja -turvalisuse vahendajad: enamik uuringus osalenud lapsevanematest kinnitas, et vestleb lapsega sellest, mida laps internetis teeb, ja annab talle nõu turvaliseks internetikasutuseks. Samas laste hinnangul harrastavad nende vanemad kõiki aktiivse vahendamise seotud tegevusi märkimisväärselt vähem kui vanemate endi sõnul. Näiteks väitis üksnes 25% lastest, et on oma vanemalt küsinud internetis nähtud reklaamide kohta, samal ajal kui vanematest kinnitas seda lausa 59%. Seega ei ole lapsed ega nende vanemad ühel nõul selles, kui sageli vanemlik vahendamine toimub.

Kõige levinum piirava vahendamise praktika vanemate hulgas on lapse internetikasutuse ajaline piiramine, mida kasutab enda sõnul 63% vanematest. Tehnoloogiliste vahendite roll piiravas vahendamises jääb võrdlemisi väikeseks – näiteks üksnes 22% kasutab tehnoloogiat oma lapse asukoha jälgimiseks ning 21% monitoorib veebilehti ja rakendusi, mida laps on kasutanud. Umbes pooled vanematest tegelevad lapse internetitegevuste jälgimisega. Eelkõige hoiavad vanemad silma peal lapse profiilil sotsiaalmeedias või mõnes veebikogukonnas (50%).

Enamik lapsi leiab, et vanemad teavad piisavalt sellest, millega nad internetis tegelevad (68%). 8% soovib, et vanem huvituks tunduvalt vähem, ja ainult 3% tahab, et vanem tunneks pisut rohkem huvi

nende internetitegevuste vastu. 39% lastest tunnistas lisaks, et ignoreerib mõnikord või sagedamini seda, mida vanemad neile internetikasutuse kohta räägivad.

Selleks et last internetis paremini juhendada, koguvad vanemad informatsiooni eri allikatest. Kõige sagedamini (85%) saadakse informatsiooni ja nõuandeid oma perekonnalt ja sõpradelt, mis on ühtlasi ka kõige eelistatum teabe saamise viis. Meedialgi on oluline roll lapsevanematele info jagamises: 81% vanematest saab turvalise interneti kasutamise kohta informatsiooni ja nõu just sealt. Ligi kaks kolmandikku vanematest saab nii infot kui ka nõuandeid interneti kohta oma lapselt ja veelgi suurem osa vanematest (79%) sooviks edaspidi varasemast veelgi rohkem lapsega sel teemal vestelda. Kõige vähem saavad lapsevanemad enda sõnul turvalise internetikasutuse asjus abi riiklikelt institutsioonidelt, näiteks kohalikult omavalitsuselt (16%). Samas on ootused nõuannete ja informatsiooni saamiseks riiklikelt ja kohalikelt asutustelt tunduvalt suuremad.

Peale vanemate võivad laste internetikasutust eri viisidel mõjutada ka õpetajad ja sõbrad. Õpetajate juhendamistegevuste hulka kuuluvad laste hinnangul kõige rohkem selgitavad ja nõuandvad tegevused, seevastu internetis häiriva sisuga kokku puutunud lastele abi osutamisel on õpetajate roll laste hinnangul üpris väike (31% vastanutest). Sõprade roll internetikasutuse vahendajana pole laste hinnangul kuigi suur. Ligi kaks kolmandikku lastest pole mitte kunagi või peaaegu mitte kunagi saanud sõpradelt nõuandeid (näiteks internetis teistega käitumise või heade ja halbade veebilehtede kohta).